

MAGYAR ELEMÉK

AZ

OLÁH NYELVBEN

IRTA

ALEXICS GYÖRGY

BCU Cluj / Central University Library Cluj

—♦— KÜLÖN LENYOMAT A MAGYAR NYELVŐRBŐL. —♦—

A M. T. AKADÉMIA TÓL SÁMUEL-DIJJAL JUTALMAZOTT MUNKA

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA.

1888.

—♦— **Ára 80 kr.** —♦—

0. 42519-10

MAGYAR ELEMÉK

AZ

OLÁH NYELVBEN

IRTA

J. Cret
Decembrie, 1892 Matie.

ALEXICS GYÖRGY

Costa 3 franc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

—✚— KÜLÖN LENYOMAT A MAGYAR NYELVÖRBŐL. —✚—

BUDAPEST

HORNÝÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA.

1888.

LIBRARIA ȘCOLELOR
C. SFETEA
IN FAȚA GRĂDINEI ȘTI. GHEORGHE
BUCUREȘTI

MAGYAR ELEMÉK AZ OLÁH NYELVBEN.

Bevezetés.

Lejárt az idő, mikor egyes népek, a nélkül hogy a nevetségesség veszélyének tennék ki magukat, előkelő büszkeséggel még tiszta, mocsoktalan nyelvvvel kérkedhettek, a melyet nem rútitottak el az idegenség szeplőfoltjai. A magasra nyuló, áthághatatlan válaszfalat, melyet hajdanta a mindent vastagon aranyozó hazafiság merész képzelete emelt, hogy elzárjon a néptől, melynek ő is gyermeke, mindent, a mi idegen, még a levegőt is, az újabb idők buvárlata az értelem biztos fegyverével lerontotta. Kezdünk a hazafias mámorból, melyben hosszú időn át sinlődtünk, mindenfelé, a hová a műveltség sugarai elhatottak, kijózanodni; kezdjük megérteni az igazságot, hogy a mi érintkezik, szükségképen hatással is van egymásra s hogy a hatásnak megvannak a maga eltörülhetetlen nyomai is.

E hatás alól a nyelv se vonhatja ki magát. Népek, kik egymásnak eskütt ellenségei vagy a kiket a sors csak rövid időre vetett is egymás nyakára, még ha szétválnak, örökre elszakadnak is egymástól, nyelvükben megőrzik az egymás mellett vagy együttlét maradandó emlékeit.

A Bachkorszak virágzása például elég rövid ideig tartott, alig terjedt túl valamivel egy évtizeden s a nép nyelvében is honossá vált *zsandár, policzáj, fináncz, stempli, trafik* sat. ma is élő emléktáblái népboldogító gazdálkodásának.

S a hatás nem csupán egyoldalú, hanem kölcsönös, nem csak a műveltebb nyelv érezteti erejét a műveletlennel vagy műveletlenebbel, hanem ez is visszahat amarra, habár jóval csekélyebb mértékben is s többszörös közlekedésük jeléül helyel-közzel ráerőszakol s elfogadtat vele egy-egy emléket. Műveltség dolgában például Észak-Afrika népei va-

lamint ma, úgy az előbbi időkben is jóval mögötte állottak Európa legtöbb országának; valamint a törökség nyezhetett e tekintetben az európai magyarsággal; mellett Európa legtöbb népe nem egy oly elemet szókincsébe, a mely más világrész ege alatt termett s a melyek az arab nyelvnek képezik eredeti birtokát. Ilyenek: *algebra, articsóka, kaliber, czifra, elixir, magazin, szirup, talizmán* sat.

A félholdra még jó barátai, bevallott bámulói se foghatják rá, hogy azokon a vidékeken, a hol fölkelt és lenyugodott, hideg világtól a műveltség csak valamennyire is tenyészett volna, hanem az ellenkezőt igenis, hogy a merre csak járt, keltében-nyugtában, nyomdokait mindenütt rombolás, pusztulás követte. Igája lánczait se hordoztuk aránylag valami hosszú ideig, s mind a mellett nem csak az akkori idők nyelve őrizte meg, hanem még ma is számos emlékeit birjuk egykori itt tartózkodásának. E borús szomorú napok tanúi, hogy a jókora számból csak néhányat az ismeretesebbek, a hangos szavúak közül említsünk meg, például a következők: *basa, deli, betyár, martalóc, sikalpog, dolmány, kaftán, bicsak, csutora, ibrik, findzsa, korbács, kard, handzsár, harács* sat.

Természetes, mennél nagyobb az egyik félen az erő, mennél gyakoribb, sűrűbb az érintkezés, annál nagyobb és erősebb a hatás, annál szaporábbak az e hatás okozta jelenségek is. Így tehát már eleve minden megelőző kutatás nélkül is bizvást kimondhatni, hogy az oláhban találnunk kell mindazon népek nyelvéből nagyobb-kisebb számmal elemeket, a melyekkel hosszabb vagy rövidebb ideig érintkezésben állott. E népek és nyelvek a görög, török, albán, részben az olasz és német (erdélyi szász); a szláv nyelvek közül az ószlovén, bolgár, szerb, orosz, ruthén, lengyel és tót, továbbá a magyar, sőt még a cigány is. Ez említettem népek szavai érintkezés vagy beolvadás útján kerültek az oláh nyelvbe. Igaz, hogy némelyike ezen idegen elemeknek sok eredeti szót kiszorított a nyelvből s feledésbe temetett, pl. a magy. *bolog* az oláh *lencsed*-et (lanquidus), vagy a magy. *fogad* (vkivel), az oláh *žura*-t (jurare); de mindamellet ezek a kölcsönvételek nagy mértékben gyarapították az eredetileg igen szegény oláh nyelvet.

Az idegen szók fontosságát nem szükség manap bizonyítgatni, sem azt hosszan fejtegetni, hogy egybeállításuk a nyelvészet föladatainak sorába tartozik. Mindezek már rég megállapított dolgok.

Az oláh nyelv idegen elemeinek kimutatásával eddigelé, már többen, köztük első rangú tudósok is foglalkoztak. Ilyenmő dolgozatok a) Miklosich Ferencz: „Die slavischen Elemente im Rumunischen“ (Denkschriften der Wiener Ak. d. Wis. hist.-phil. cl. XII. 1862.); b) Rösler Robert: „Die griechischen und türkischen bestandtheile im Romänischen“ (Sitzungsberichte der philosophisch-historischen classe der kaiserlichen academie der wissenschaften. L. 1865.); c) Hunfalvy Pál: „A rumuny nyelv“ (Nyelvt. Közl. XIV. 1878.); d) A. de Cihac: „Dictionnaire d'etymologie dacoromane éléments slaves, magyars, grecs-moderne et albanais“ (II. kötet. 1879.).

Eszemágába se ötlök, mintha ez elismert tudósok dolgozatait kissebbíteni akarnám; annyit azonban mégis meg kell jegyezni, hogy mindegyike az említett egybeállításoknak fölötte hézagos, a mennyiben adataikat nagy részint az irodalomból s ennek is leginkább újabb termékeiből merítették, a népnyelvre pedig, a mellyel az egy Cihacot kivéve a többiek közelebbi ismeretségben nem állottak, nem voltak, mert nem is lehettek tekintettel. Ugyanazt kell mondanom a régi nyelvemlékek fölhasználására nézve is, a melyekre való hivatkozást még Cihac művében is csak itt-ott találtam. Nem szükség tehát mondanom, hogy e két fontos forrás kiaknázása nélkül az idegen szók inventáriumának okvetetlenül sok fogyatkozást kell föltüntetnie.

Én részemről tehát, mielőtt az oláh nyelvbe átkerült magyar elemek összeállításához kezdtem, a mennyire ez lehetséges volt, a nép nyelvében élő szókat is fölkutattam, valamint a régi oláh nyelvemlékeket is e célból áttanulmányoztam.

Említettem az imént, hogy az oláh nyelvbéli magyar elemek kimutatásával Hunfalvy Pálon kívül komolyabban Cihac foglalkozott. Cihac mondhatni majdnem az egyedüli az oláh nyelvészek közt, a kinek munkássága s tudományos képzettsége előtt tisztelettel meg kell hajlanunk; a mi hiányokra tehát s itt-ott előforduló tévedésekre találunk

művében, azt leginkább ama körülménynek kell tulajdonítani, hogy a magyar nyelvet csakis szótárból ismerete, azonban multjáról s történeti fejlődéséről, a minek ismerete, hacsak tévedésnek nem akarjuk kitenni magunkat, szükségkép megkivántatik, semmi tudomása se volt.

Ezt Cihac érdemének kissebbítése nélkül s csupán az igazság kedvéért említettem meg. Korántsem állott szándékomban, hogy e szavaimmal a nemzetieskedők számát növeljem, a kik az említett tudóst kizárták az oláh társadalom kebléből azért, mert volt annyi igazságszeretete és bátorsága, hogy a valót valónak mondta ki s hogy népszerűség hajhászatból nem lett hűtelen a tudományhoz. Elmondta, kinyilatkoztatta bátran, a miről buvárlatai meggyőzték őt; elmondta a tények vallomását, hogy az oláh nyelv át meg át van hatva idegen elemektől, hogy szavainak $\frac{2}{5}$ része szláv, $\frac{1}{5}$ része görög és török, $\frac{1}{5}$ része magyar és albán s csak $\frac{1}{5}$ része latin. Meg is lakolt e nyílt, szabad szóért. A közvélemény a renegat szégyenbélyegét sütötte homlokára. Maniu, a bukaresti akadémia 1883. évi annalesaiban odahelyezi őt az oláh nyelv latinságának ellenségei közé, egy Hunfalvy, Rösler, Réthy, Sulzer, Miklosich sat. mellé (2. lap.). Végtelen a fájdalom, a melyet Cihac műve olvasásakor érzett; fáj neki, hogy ez az ember oláh, a kit az oláhok keblükön neveltek és tápláltak; kezét fog Hunfalvyval, a ki dicsőséget keres abban, hogy az oláhok történetét meghamisítsa. Méltó tanítványa is neki Cihac, mondja Maniu (uo. 142. lap.). Hasdeu, az akadémiai szótár szerkesztője, főlháborodva kiált föl: Cihac azt meri állítani, hogy az oláh nyelv idegen elemei sokkalta túlszárnyalják az eredeti latint! Ám mutasson ő nekünk az oláh nyelvben egy olyan verset vagy frázist, mely legalább öt sort foglaljon magában és szavai ne legyenek oláhok, hanem idegenek! Mi azonban idézhetünk neki egy népies versszakot, még pedig Dobrudzából, a melyben egyetlen szláv vagy török szó sincs; pedig az ember azt várhatná, hogy ezen a területen voltak legnagyobb befolyással e nyelvek az oláhra. S miután az említett nyolcz soros versecskét bemutatta, diadalmasan ekkép folytatja: Ime, a hány szó, mind megannyi latin, egyetlen egy idegenség se benne, épenséggel egyetlen egy se! (Etymologicum magnum Romaniae. 51. lap.).

És e logikai tökéletlenséggel akart Hasdeu odábbállani Cihac igazságos ítélete elől! Vegyük azonban egy kissé taglalókés alá Hasdeu szavait. A kardnak, mellyel Cihacra akar sujtani, két éle van s mind a kettő csak ötöt sérti meg. A vers, melyet Hasdeu idéz, bizonyára hosszú kutatás árán jutott tudtára s aligha tudna még sok mását találni. Ő maga is érzi ezt s hogy visszavonulását fedezhesse, sietett odamódosítani állítását, hogy „mindenesetre a szláv elemek, még a törökök is az oláhságnál elég nagy számmal találhatók; de a használatban elvesznek a latin elemmel szemben.“

Tagadhatatlan, hogy a kölcsönvételekben ügyet kell vetnünk arra is, milyen nagy az illető szó forgalmi köre; de mikor azt kell számba vennünk, vajjon ez vagy az a szó csakugyan él-e valamely nyelvben, ez az egy körülmény csupán nem lehet elég kritérium.

A másik hiba, melyben Hasdeu ítélete esett, az, hogy nem lehetséges kiejtenünk csak egy rövidke mondatot vagy két szót összekötnünk, a melyben *si* (és) vagy *je, jestü* (van) oláh szavak ne legyenek. Föltéve, de meg nem engedve ennek lehetőségét, mégis az összekötés szelleme oláh maradna. Az „Observatoriul“ című lap 1879. évfolyamának 4-ik számában a bukovinai oláh nyelvből hoz föl példákat, a melyek közt ezt is olvassuk: „Tata a plecatü cu noterulü si cu fersterulü la amstag. (?) Darä besiaidulü dtale de la bezirksvorsteher e aice?: apám elment a jegyzővel és az erdésszel a tárgyalásra (?). Hát a szolgabírói végzés itt van-e magánál?“ ugyanott: „Fiulü mieu e acumü in dritterealsiule, ci dein naturwissen-siaftü are tiaignisü cam reu: fiam most a harmadik reálosztályba jár, de a természettudományokból rosszacská bizonyítványa van.“ Azt hiszem, már ezeknél külön példákat keresve se találhatunk. Az idézett mondatoknak majdnem mindegyik szava idegen; de azért képtelenek vagyunk mondatba foglalni őket úgy, hogy egyetlen eredeti oláh szó se jusson közéjük. Hiszen ha ilyes valamit lehetne tennünk, hogy oláh szavak nélkül oláhul beszéljünk, az a nyelv nem volna többé oláh, hanem szláv, török vagy akármi egyéb.

Mielőtt áttérek tulajdonképeni tárgyamra, az oláh nyelv magyar kölcsönvételeire, két észrevételt kell előre bocsátanom.

Az első, hogy az alább következő szavak közt vannak olyanok, a melyek az oláhság keretén belül teljes polgárjognak nem örvendenek; értem, nincs általános keletjük s csakis bizonyos vidékek nyelvére szorítkoznak. Ez a vidék, a melynek beszéde leginkább át meg át van szöve magyar szavakkal, Mármarostól egész Aradig húzódik le. Azon a hosszú csíkon, a mely átfutja Mármarost, Szatmár, Bihar, Békés, Csanád és Arad megyét, aztán a régi Zarándot, Hunyadot és szomszédos részeit, a mihez hozzá kell még adnom az erdélyi Mezőséget s egy jó darabot Bánátból, találkozunk olyan szavakkal, a mint említettem, melyekről az összes oláh nép nem tud. Különben minden egyes adathoz oda fogom csatolni a tárgyalás fonalán, hol hallottam, vagy melyik vidék sajátjának vallották t. gyűjtőim.

A moldvai oláh nyelvet illetőleg vezetőm és hiteles tanúm J e r n e y János (Keleti utazás) volt, a ki a moldvai oláh nyelv magyar elemeit nagy szorgalommal ugyan, de kevés kritikával írta össze; s így egybevetéseinek jó része nem tarthat számot rá, hogy alaposnak tekintsük. E tekintetben meghallgattam P. G e g ő Elek „A moldvai magyar telepekről” (Buda. 1838.) írt kisebb szabású művének észrevételeit is. E két munka s magam vizsgálódásai alapján kimondhatni, hogy a moldvai oláh nyelv aránylag több magyar elemet tartalmaz, mint a romániai vagy az erdélyi.

A másik dolog, a melyre még ki kell terjeszkednem, az, hogy ez értekezésben előforduló oláh szavak leírásában nem szegődtem sem az etimologiai, sem az oláh irodalomban ma napság járatos fonetikai íráshoz. Nem pedig azért, mert sem az egyiket, sem a másikat nem találom elég helyesnek az oláh nyelv egyes hangjainak megtestesítésére.

Az oláh etimologikus írás igazi megteremtése Cipariü Timot balázsfalvi gör. kath. kanonok nevéhez fűződik. Az ő működésére azonban, a kit kezdetben az egész oláh nemzet követett, az első csapást Maiiorescu János mérte, a kinek nyomába lépett egy ifjú generáció, a jassi-i iskola, élükön Maiiorescu J. fia, a modern tudományú s igazi képzettségű Maiiorescu Titus. Zászlajára ő is, mint atyja, fölírta a fonetikai írás behozatalát s lapja, a „Convorbiri literare” megnyerte rövid idő alatt nézetének úgyszólván mindazon elemeit a nemzetnek, melyek a korral lépést akar-

nak tartani. A másik elve, melyet hangoztatott s mely annyira-mennyire testet is öltött lapjában, az volt, hogy a latinizáló irányt, mely a nyelvet erőszakosan elterelte az egészséges fejlődés útjáról, megdöntse s bevigye az irodalomba a nép nyelvét egész valójában. Az ő fonetikai írásmódjának azonban nincsenek tisztán körvonalozott határai; nem szabja ki, hogy milyen vidék nyelve és kiejtése leszen mintája, hanem egyszerűen kimondja: Ezt a hangot így írrom le, emennek meg ilyen ruhát adok. E tettét ekkép magyarázza: „Ha a fonetikai írást következetesen keresztül akarók vinni, az lenne az eredménye, hogy nyelvünket annyi darabra osztanók, a hány provinciálizmus van Romániában s ezen az úton száz év múlva oda jutnánk, hogy népünk egymástól teljesen szét volna mállva.“ Pedig csak ki kellett volna mondania: az én írásom a moldvai, romániai vagy erdélyi kiejtések személyesítője; ezeknek valamelyikét fogadja el az egész irodalom s meg lett volna az egység.

Az előbbenin kívül még egy más hiánya is van e fonetikai helyesírásnak, a melyre nézve egy úton jár az etimologiaival, hogy az Érdély és Bánát legnagyobb részén s a magyarországi oláhság nyelvében mindenütt uralkodó jésített hangokat, a *gy*, *ly*, *ny* és *ty*-t nem ismeri el tulajdonának. Ezeket a mai írásmódok mindegyike eltaszítja magától, mintha mostoha fiai lennének a nyelvnek; sőt szégyellik, hogy oláh ember ajkáról hangzanak. Azt fogják rájuk, hogy magyar hatás szülte őket s hogy csakis a magyarokkal érintkező oláhok használják. Erre csak azt jegyzem meg, hogy e hangokat hallottam Orsova környékén, Karán-Sebesen, s mondhatnám egész Bánátban; aztán Erdély olyan részein, a honnan a magyarság igen-igen messze esik; sőt meg vagyok győződve, hogy a Kárpátokon túl is kell élnie e hangoknak. Az az ellenvetés, mely egyedül és kizárólag magyar vagy szláv hatásra vezeti vissza e hangok keletkezését, nem állja meg a sarat, mert e hangok természetes fejlődések minden nyelvben, úgyszólván átmenetei a fejlődésben a *cs*, *zs*, *j* hangoknak. A bánáti oláhság legnagyobb része *cs*-t mond ott, a hol a Magyarország egyéb vidékein lakók *ty*-t ejtenek; a mi egész világosan a mellett bizonyít, hogy a bánáti *cs* hang valamikor még *ty*-nek hangzott; de arra is emlékeztet bennünket, hogy a magyarországi oláhság *ty* hangjának is ugyanez lesz sorsa, t. i. hogy idővel *cs*-vé fog válni.

Az aradmegyei oláhság a magyar *feredő* szót így ejti: *feregyäü*. Ezt mind az etimologikus, mind a fonetikus írás ekkép jelöli: *feredäü*; s minden olvasni és írni tudó oláh egyformán így fogja kiejteni: *feredäü*, azaz a *d*-t nem, a miként kellene *gy*-nek, hanem *d*-nek. Más szóval bármelyikét is kövessük a mai helyesírásnak, egyike se tudja híven lefesteni sem a fölhozott, sem egyéb hasonló szó képét. Ez az ok kényszerített engem, hogy Maiorescu helyesírásától annyiban eltérjek, hogy ezeket a jésült hangokat is külön jeggyel jelöljem s még egyben-másban változtatásokat tegyek.

A mondottakhoz hozzá kell még csatolnom, hogy a mikor a czirill írásból átírásokat teszek, szintén a magam hangjeleihez alkalmazkodom, az egyöntetűség kedvéért még akkor is, ha az illető textus már át volt írva a ma divatban levő oláh ortografiák valamelyikével. Hogy minden egyes hangnak értékét világosan meg lehessen különböztetni, betűim mindegyikéhez külön-külön odateszem a meglevő czirill s magyar egyenértékest is.

Az előforduló hangok jegyei.

Oláh	Czirill	Magyar	Oláh	Czirill	Magyar
a	а	á	l	л	l
â		oa	l'		ly
ä	ъ, ѣ (a szó közepén)		m	м	m
äü	ъъ, ѣѣ		n	н	n
b	б	b	ń		ny
c	ц	cz	o	о, ѿ	o
é	ѣ	cs	p	п (Ѳ = ps)	p
d	д	d	r	р	r
d'		gy	ś	ш (ѳ = št)	s
e	е	e	s	с	sz
ë	ѣ (Ѳ = ën)		t	т (Ѧ = th)	t
f	ф	f	t'		ty
g	г	g	u	у, ѳ	u
h	х	h		ъ (a szó végén)	
i	і, и	i	v	в	v
j		j	z	з	z
k	к	k	ž	ж, ѱ	zs

Most pedig számot fogok vetni azon munkákkal, melyeket tárgyam érdekében földolgoztam s azon kútforrásokkal, illetve segédkönyvekkel, melyeknek tanácsához folyamodtam egyes kérdésekben.

I r o d a l o m. *)

(Al: Gramm.) Alexi János: Grammatica Daco-Romana sive Valachica. Viennae. 1826.

(Ahlqu: KWört.) Ahlquist Ágoston: Die kulturwörter der westfinnischen sprachen. Helsingfors. 1875.

(Anal.) Analele academiei Romane. Bucuresci. 1881. 1882. 1884.

(Bar: CatCalv.) Baritiu György: Catechismulü Calvinescū inpusū clerului si poporului Romanescū sub domnia principilorü Georgiu R á k o c z y I. si II. Transcrişü cu litere Latine dupa editiunea II. tiparita in anulü 1656. insocitü de una excursiune istorica si de unü glossariü. Sibiu. 1879. (Kálvinista biblia, a melyet rátukmáltak az oláh papságra s népre I. és II. Rákóczy György uralkodása alatt. Az 1656-ban nyomtatott második kiadás után átírva latin betűkkel, hozzátartolva egy történelmi visszapillantás s egy szótár).

(Bota: OlSzó.) Bota Mózes: Oláh Szó, az Uralkodó Honni Nyelvben. Buda. 1836.

(Boj: MacSpr.) Bojadzsi Mihály: Romanische, oder Macedonowlachische sprachlehre. Bécs. 1813.

(Cip: Elem.) Cipariü Timot: Elemente de limba Romana dupa dialecte si monumente vechi. Blasiü. 1854. (Az oláh nyelv elemei a dialektusok és régi könyvek nyomán).

(Cip: Gram.) Gramatica limbei Romane. Bucuresci. 1869.

(Cip: Princ.) Principia de limba si de scriptura. Blasiü. 1866.

(Cip: Anal.) Crestomatia seaü Analecte literarie dein cartile mai vechi si noue Romanesci tiparite si manuscrise, incepundü dela seclulü XVI. pana la alü XIX. cu notitia literaria. Blasiü. 1858. (Szemelvények a legrégebbs legújabb

*) E lajstromba, noha sokszorta fogom idézni, nem tartottam szükségesnek a tárgyamba vágó magyar irodalmi műveket fölvenni. Föl kell tennem, hogy ezek a magyar olvasó előtt, valamint a szókott rövidítések is eléggé ismeretesekek.

nyomtatott s kéziratban levő oláh könyvekből, kezdve a XVI. századtól egész a XIX-ig, irodalmi megjegyzésekkel ellátva).

(Cip: Arch.) Archivü pentru filologia si istoria. Szeben. 1868. 1869. 1870. 1871. évfolyam.

(Cih: Dict.) A. de Cihac: Dictionnaire d'étymologie daco-romane éléments latins I. Francfort. 1870. Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais II. Francfort. 1879.

(Dens: IstL.) Densuşianü Áron: Istoria limbei şi literaturii Române. Jaşi. 1885.

(Diez: Gramm.) Diez F: Grammatik der Romanischen sprachen. Bonn. 1871—1876.

(Diez: Etym.) Etymologisches wörterbuch der Romanischen sprachen. Bonn. 1869—1872.

(Dor.) Dorulü. Culegere de canturi nationale si populare vechie si noue. Bucuresci. 1870. (Vágy. Régibb s újabb nemzeti és népies dalok gyűjteménye.)

(Dos: Psalt.) Dosofteiu, mitropolitul Moldovei: Psaltirea in versuri intocmita 1671—1686. (Zsoltárkönyv.) Bucuresci. 1887.

(Freund: Wörtb.) Freund Vilmos: Wörterbuch der lateinischen sprache Leipzig. 1834—1840.

(Gavr: Theat.) Gavra Sándor: Theatru Romënesk. Buda. 1844.

(GazT.) Gazeta Transilvaniei. 1886. 1887. évfolyam.

(Hasd: CuvB.) B. Petriceicu Hasdeu: Cuvinte din bătrênii. Bucuresci. I. köt. 1878. II. köt. 1879. (E nagybecsű munka 1550—1600-ig terjedő ama nyelvelmékeket foglalja magában, a melyek az akkor beszélt oláh nyelvet tükrözik vissza).

(Hasd: Ist.) Istoria critica a Romanilor. Bucuresci. 1874. (I. köt.)

(Hasd: Etym.) Etymologicum magnum Romaniae. Bucuresci. 1885. 1886. (I—IV. füz.).

(Iszer: Wörtb.) Iszer András: Walachisch-deutsches wörterbuch. Kronstadt. 1850.

(Jern: KUt.) Jerney János: Keleti utazás. I—II. köt. Pest. 1851.

Jireček József: Einiges über die culturellen bezie- hungen der Ungarn und Böhmen im XIV. und XV. jahr- hunderte und über die ungarischen Husiten. Prag. 1885.

(Kar: Lex.) *Karadschitsch Vuk István: Lexicon serbico-germanico-latinum. Vindobonae. 1852.*

(Car: Cant.) *Caranfilu N. A: Cantece populare de pre valea Prutului. (Prüt-völgyi népdalok.) Huși. 1872.*

(Klem: Wört.) *Klemens András: Kleines walachisch-deutsch und deutsch-walachisches wörterbuch. Ofen. 1821.*

(Coș: Bläst.) *Coșbue György: Blăstēm de mamă. Legendă populară din giurul Năseudului. Sibiu, 1885. (Az anyai átok. Népies legenda Naszód környékéről).*

(CodCum.) *Kuun Géza: Codex Cumanicus. Budapestini. 1880.*

Curtius György: Grundzüge der griechischen etymologie. Leipzig. 1879.

(Láz: IstL.) *Lázariciu János: Istoria literaturii Române. Sibiu. 1884.*

(Lesch: Elench.) *Leschka István: Elenchus vocabulorum Europaeorum cum primis Slavicorum Magyarici usus. Budae. 1825.*

(LexB.) *Lexicon Valachico-Latino-Hungarico-Germanicum. Budae. 1825.*

(Mall: Gramm.) *Maller Péter: Grammatica Hungarico-valachica. Buda. 1832.*

(Mall: Szót.) *Magyar nyelvtudomány második része, mellyben foglaltatnak Magyar-oláh gyakorlások, egy kis magyar-oláh Szótárral az oláh ifúság számára. Buda. 1833.*

(Mar: Bal.) *A. Marianu Marienescu: Balade. Colinde. Pesta. 1859.*

(Mikl: Fremdw.) *Miklosich Ferencz: Die fremdwörter in den Slavischen sprachen. (Denkschriften der kais. Akad. der wissen. XV. kötet.) Wien. 1867.*

(Mikl: TürkElem.) *Die Türkischen elemente in den südost und osteuropäischen sprachen. Wien. 1884.*

(Mikl: EtymW.) *Etymologisches wörterbuch der slavischen sprachen. Wien. 1886.*

(Mikl: LexP.) *Lexicon Palaeoslovenico-graeco-latinum. Vindobonae. 1862—1865.*

(Mikl: Rad.) *Radices linguae Slovenicae veteris dialecti. Lipsiae. 1845.*

(Mikl: WandR.) *Über die Wanderungen der Rumunen. Wien. 1879.*

(Mikl: SlavR.) Die Slawischen Elementé im Rumunischen. Wien. 1861.

(Mikl: SlavM.) Die Slavischen elemente im Magyarischen. Wien. 1871.

(Pal.) Palia. (Ó-szövetség.) Szászváros. 1582.

(Pop: Can.) J. Pop Florentinü: Cantece voinicesci, despre dile din betrani. Barladü. 1870. (Vitézi énekek a régi időkől.)

(Pop: Trand.) Joanü Popü Rateganulü: Trandafiri si viorele. Poesii populare. Gherla. 1884. (Rózsák és ibolyák. Népdalok).

(Popov: TurszR.) Popovics György: Turszke i druge isztocsánszke récsi u násem jeziku. Belgrad. 1884. (Török és más keleti szavak a mi (szerb) nyelvünkben).

(Prav.) Pravila. A kezeim közt levő példány állítólag az eredeti, melyet 1580-ban nyomtattak. A második kiadást Govorában adták ki 1640-ben, de más címmel: Pravila mica. (Egyházi törvényeket foglal magában). Cipar azt véli, hogy a govorai kiadás csak az eredeti ortografiáján változtatott itt-ott.

(Pusc: Ams.) J. S. Puscariü: Die romanische Amtssprache, mit einer deutsch-romanischen und romanisch-deutschen Sammlung der im ämtlichen Verkehre häufig vorkommenden Ausdrücke. Hermannstadt. 1864.

(Pumn: Lep.) Pumnul, Aruné: Lepturariü rumînesc. I—III. köt. Bécs. 1862. (Oláh olvasókönyv).

(Roesl: GTElem.) Roesler Róbert: Die Griechischen und Türkischen Elemente im Rumänischen. Wien. 1865.

(Russu: Fab.) Russu János: Fabulele lui Demetriu Cichindealü în traducere nouă din originalulü Sêrbescü alü lui Dositei Obradovicü. Aradü. 1885. (Cichindeal Demeter meséi szerbből fordítva).

(Sbier: VorC.) Jon al lui G. Sbiera: Codicele Voronețean cu un vocabulariü și studiü asupra lui. Cernăuț. 1885. (Voroneczii codex szótárral és jegyzetekkel).

(Sil: Apol.) Dr. Silasi Gergely: Apologie. Clusiü. 1879.

(Sil: Ren.) Rencscerea limbei Romanescü in vorbire sí scriere. I. köt. Clusiü 1879. II. köt. Gherla. 1881. (Az oláh nyelv újjászületése beszédben és írásban).

(Stan: Pov.) Emericü Basiliu Stanescu Aradanulü : Povesci. Timisióra. 1860. (Népmesék).

(Trib.) Tribuna. 1886. 1887. évfolyam.

(NTestV.) Noul Testamënt. Viena. 1868.

(NTestP.) Noulü Testamentü. Szent-Pétervár. 1817

(ST.) S. T. Erweis, dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind. Buda. 1827. A munka szerzője Tököly Szabás, a budapesti Tökölyanum alapítója. Két részre oszlik; az egyik német, a másik meg a németnek oláh fordítása.

V a n i ě e k Lajos: Etym. wörterbuch der lat. sprache. Leipzig. 1874.

(Vas: Diet.) Pavel V a s i é Ungurjan: Dietetika. Buda. 1831.

àbä : fehér színü durva posztó (Hasd: Etym.). A LexB. *haba* alakban ismeri s „*pannus albus*“ latin egyértékessel magyarázza. Hasdeu ezt írja róla: „Az *àbä* szó hangsulya azt a hitet kelti föl bennünk, hogy nem egyenesen a török *'abā*-ból származik, hanem más szomszéd népek közvetítésével, a magyar, szerb vagy lengyel nyelvekből került át hozzánk, kik e szót mindenkor első tagján hangsúlyozzák.“ Tekintetbe véve azt a körülményt, hogy e szót csakis az erdélyi oláhság használja, bátran a magyar kölcsönvételek lajstromába iktathatjuk.

abes : bizony, hitemre (Hasd: Etym.). Az 1670. körül írt oláh-latin szótár szintén ismeri ilyen alakban „*Abesh'*“, de semmi magyarázatot nem csatol melléje. Még ma napság is járatos a Bánságnak keleti részein. Az „*Etymologicum*“ egyik gyűjtője Majdánból (Oravicza mellett) azt mondja használatáról: „*Abes* mint igenlő határozó él, pl. *a be s k ä j z ê k â me ni prost, k ä nu j z ê k ê n z ä dar*, a mi körülbelül annyit teszen: *n e m h i á b a* mondják az emberek, hogy ostoba. Hasonlókép, ha ketten beszélgetnek egymással, a másik, ha társának szavait helyesli, ezzel felel rá *a b e s !*“

Hasdeu magyarázván a szót így gondolkodik: „*Abes* tehát annyit jelent: igazán, becsületesre, lellemre, azaz épen annyit mint az albán igenlő határozó: *bess, bessa!*“ Ebből pedig azt a következtetést vonja le, hogy: „Se az albánok nem kölcsönözték e szót az oláhoktól, se megfordítva; mert a macedó-oláh dialektusban, mely egyedüli közvetítő lehet

kölcsönvétel esetén a két nép között, az *abeš* szó teljesen hiányzik. Következésképen mind az albánság, mind az oláhság egyaránt az ős római kor előtti trák alapból (ante-romantraeik) örökölte; az egyik Epirusban, a másik Dáciiában. Az oláhok hozzácsatolván az *a* (ad) tagot a Bánságban élő *abeš* szavukkal annyit akarnak mondani mint a *d-fidem*; míg az albán *pär-bess* annyi mint *per-fidem*. S valamint az oláhságban csak a bánágiak őrizték meg e szót, ép úgy az albánban ma napság csakis a *toszki* dialektus ismeri, de a *gh e g h* nem.“

E magyarázat, valamint a szótár eddig megjelent füzeteknek több helye is arra a kelletlen tapasztalatra vezetnek bennünket, hogy az „Etymologicum“ szerkesztője fejtegetéseiben nem járt el mindig helyes kritikával, nem tisztán és egyedül az igazság volt kalauza, hanem kutatásaiban nem egyszer a nemzetieskedés csábítgató sugallatára hallgatott. A helyett hogy mint komoly tudóshoz illik, tisztán a maguktól föltolakodó s érthetően beszélő mozzanatokat venné figyelembe, szembehúnyva elhalad mellettük s hazafiaskodó törekvésében arra az útra lép, mely a képzelet hazájába vezet. A szónak jelentése: „bizony, *bi z!*“ egész külseje: *abeš*: *a'biz*, végre harmadszor az a legszembeötlőbb körülmény, hogy csupán a bánáti oláhság nyelvében él, mind egyenkint és összevéve magyar eredetre vallanak. Ehhez járul még, hogy a szónak *š* hangja, a melyet az oláh nyelv *e r e d e t i* szavainak végén csak képzésekben tűr meg, látatlanban is idegen származásról tesz tanúbizonyságot. Ezek annyira világos, határozott jelek, hogy a ki nyílt szemmel jár, okvetetlen észre kell vennie őket. Az „Etymologicum“ szerkesztője azonban, csakhogy egy idegen föltól tisztíthassa meg a nyelvet s az ősiség fényét növelje, visszamegy a régiség homályába, alapnak fölvesz egy olyan szót (alb. *bess*, *bessa*), a melynek használati köre igen szűk vidékre szorítkozik, s a melyet az oláhsággal olyan területek kötnek össze, a hol soha hírért se hallották; ezt azután addig toldja-foldja, míg elő nem áll a latin-trák képtelenség.

Már föntebb említettem az *abeš* eredetijét, az *a'biz*-t; most csak arról kell beszámolnom, mint változott át a magyar *a'biz* *abeš*-sé. Az *a'biz* szónak rövid *i*-jéből az oláh hangtörvények szerint *e* alakult (vö. *negru*: *niger*; *judel*: *judices*;

sălbatek : sylvaticus sat.); míg z hangja alávetette magát azon analogiai hatásnak, mely az oláh határozók legtöbbszörében végig huzódik, pl. totuș : tamen, attamen, nihilominus (LexB.), jarăș : rursus, rursum, iterum, denuo (LexB.), baș : imo, immo, quin, akuș : mox, illico, confestim, actutum sat.

aé : ács. Bihar megye délkeleti részein hallottam.

aéejez : ein sonntagskleid anziehen (Hasd : Etym.). E szó csakis a Bánságban járatos; de Hasdeu szerint „talán nem egész ismeretlen Romániában se“ s úgy magyarázza, hogy : „*aéeja* annyi mint ‚a prinde ku aée‘ : túkkal összekapcsolni, s így egy megtűzött ember : tiré à quatre épingles.“ Aztán ekkép folytatja : „A középkorban egy főpapról, a ki ünnepi ruhájába öltözött, azt mondták ‚épingle‘ : spindulatus, spinulatus“ s **D u C a n g e b ó l** (spinula alatt) a következő példát hozza föl : „Lanfracus autem Archiepiscopus in tabula plumbea ponderosa valde inventus est, in qua a die primae sepulturae suae intactis membris, mitratus, **s p i n d u l a t u s**, usque in hunc diem jacuerit; a mit szerinte másképp nem is fordíthatnánk oláhra mint a *éeja* t.“ Erre, hogy utolsó állítását bebizonyítsa, a következő magyarázathoz fordul : „Ha ma napság a férfiak föl is tudnak öltözködni a nélkül, hogy szükségük volna sok túre (de multe aée), ne feledjük, hogy nem így volt ez a multban, a mikor az emberek magukra vettek kurta ruhákat, ezekre meg hosszúakat, melyeknek némelyike szűk vagy bő volt ékesítve különféle czifrasággal, bojtokkal sat. sat.“

E magyarázat erőltetettsége annyira szembeötlő, hogy czáfolgatásától bátran fölmentve érezhetjük magunkat. Egyéb momentumokat figyelmen kívül hagyva, elég ha csupán a ‚tűzdel és öltözik‘ jelentések egybetartozásának valótlanszínűségére rámutatunk, a miről szótárírónk elfeledett a tudományoknak beszámolni. E szófejtés is tanú rá, hogy a szótár szerkesztője nem azzal a kritikával végzi föladatát, a melyet jogosan megvártunk volna tőle. Ő maga hozza föl a **F a m i l i a** című szépirodalmi lap 1884. évfolyamának 67. lapjáról a következő példát : „Pătru sa a teja t de biserikă : Péter templomra öltözött.“ Az említett *ateja* alak az ismeretebb *aéeja*-val egybehasonlítva teljesen fölforgatja az *aée* : *túkre* alapított magyarázat fényes épületét. Az oláh nyelv hangtörvényei ugyanis egy *t : é* hangváltozásról igenis tud

nak, de megfordítva, hogy *é* hangból *t* válhatnék, ilyen jelenség előmutatásával, bármennyit kutat-fürkészk az 'Ety-mologicum' szerkesztője, aligha fog szolgálni nekünk. A két alak közül tehát a szó eredetének kimutatásában az *ateja*-nak kell adnunk elsőbbséget. Ennek példaképe pedig a magy. *ölt*, vagy a mint a régi nyelvben igen sokszor találkozzunk vele, az *elt* s közkiejtés szerint *ét* alak.

A jelentés ugyanazonosságán kívül a helyes egyeztetés másik főkellékét, az alakegységet is megtaláljuk a két szó között. Hogy a szókezdő *e* mint válik *a*-vá az oláhban, azt mind idegen mind latin eredetű szók hosszú sorával bizonyíthatni: magy. *emészt*: olh. *amistuesek*; magy. *Erdély*: olh. *Ardal*; lat. *expecto*: olh. *ászept*; lat. *ericius*: olh. *arić*. Az oláh *ateja* tehát az *ateja*-ból ép úgy változott *ateja*-vá, mint lettek *frate*, *frate*: *frate* (testvér); *spate*, *spate*: *spate* (hát) sat. sat. E hangváltozást kiválóan a bánági nyelvjárás kedveli, tehát az, a hol a kérdésbeli szó maga is él.

Föltűnő jelenség mindenesetre, hogy az *ateja*, *ateja* nem a miként valamennyi magyar igekölcsönvétel a negyedik igeragozáshoz tartozik (vö. *amistuesek*, *emészt*, *hălădui*: *halad*, *birui*: *bir* sat.), hanem az elsőhöz. Épen azért nem is tartjuk egész biztosnak származtatásunkat; de mindenesetre sokkal valószínűbb Hasdeu tükre emelt etimologizálásánál. A szó természetesen e szerint a kétesek sorába iktatandó s a míg biztosabb adatok nem esnek kezünk ügyébe, hovátartozására egyéb feleletünk nincs, mint lehet.

adău: steuer (Hasd: Etym.). Bánági szó, melyet az 1670-iki szótár is ismer: „*adău*: tributum.” Arad megyében is járatos, továbbá Biharban, pl. „Am fost femat la birău pântru a dău, sa zės, kă dakă nu plătesk a dău l, em trimete vi g r ä h ä j t ä u: be voltam idézve a bíróhoz a d ó miatt s azt mondta, ha nem fizetem ki az a d ó t, elküldi hozzám a végrehajtót. *Ūtedu mare ku mare kelsig* sa cănă, pântrukă si a dău l e j *tulsăgos* mare: a nagy családot nagy költséggel tartják, mert az a d ó is tulsăgos nagy.”

adăus: adós. Bihari szó.

adăuşag: törvénykezési szó (Hasd: Etym.). Az 'Ety-mologicum' szerint a d a o s: „augmentation, addition, sucroit, supplément” oláh szóból, mely az *adaog*, *adaug*, *adog*: adaugo-nak képzése s a magyar s á g képzőből a furto-s á g

(lopás), vālmā-s a g (rakás LexB.) mintájára. S így hogy származtatásának megfelelően, ekként írja: *adaoşag*. A szó nálunk is használatban van Arad és Bihar megyékben, a hol így hangzik: a d ä ü ş a g, pl. „Mă nek en a d ä ü ş a g u r j: nyakig vagyok az adósságban.“ Tamás vagyok benne, hogy Hasdeu *adaoşag* szava is nem-e szintén *adäüşag*-nak hangzik.

Magyar kölcsönvételre utal az a körülmény is, hogy a szó csak a mult században, a Fánárioták uralma alatt kezd lábra kapni oda át Romániában; eladdig a *dätoriä*: tributum és szinonimái voltak használatban, a melyek az *adäüşag* mellett még ma napság is járatosak.

afom: *áfium* (Hasd: Etym.). Ilyen alakban csak az 1670. körül írt bánáti szótár ismeri s ‚Herba soporifera‘ latin egyértékessel magyarázza. Az oláhságban mindenfelé csak mint *afion* van elterjedve, a mi török kölcsönvételre mutat.

agäduesk: lassen, erlauben, gestatten (Hasd: Etym.). Dosofteliu metropolita ‚Paremiar‘ című művében (1683.) a 32a. lapon találjuk: „Si kunosku Noe kau endäräptat apa de pre faça pämentuluj, ši maj a g ä d u i enkä 7 dzéle altele . . . : et cognovit Noe, quia cessavit aqua a terra. Et cum sustinuisset adhuc septem dies alios . . .“ Ugyancsak nála az 56b. lapon: „Aciastia dzéce Domnulü: a g ä d a i-më la dzua skulärij mäle de märtorie: propterea expecta me, dicit Dominus, in diem resurrectionis meae in testimonium.“ A magyar *enged* változata, mely az oláh nyelvemlékekben s a mai beszédben töméntelen sokszor kerül elő. (L. alább *engädui* cikk alatt.)

agistinä; *gesztenye*: *kastania* (Iszer: Wörtb. LexB.). Erdélyi szó. (A protheticus *a*-ra nézve vö. laütä: *alaütä*; lämëjä: *alämëjä*).

adäü: *ágyú*. A közhasználatú *tun* mellett néha ez is hallható Aradon.

adaş: *ágyás*, kerti ágy; Szalonta környékén: nyomtatáskor a szérún elterített buzakeresztek. Bihar megye délkeleti és Kolozs megye nyugati részein elvétve hallható.

ajandik: *ajándék*. Bihari szó.

akac: robinia pseudo acacia (LexB.). Leginkább Erdélyben járatos *akác*-fa jelentésben

akar: sei es, mag nun (Hasd: Etym.). A bánáti szótár szerint: „*akar*: sive, vel; *akar*-kare: quicumque, quivis“. A

LexB. pedig: „*akar*: *batär*, orj, fie, fieste: *cunque*, libet, -vis“ (365. l.). Az 1648. újtestamentumban ezt olvashatjuk: „Unul krede *kä e slobod a k a r*-*é e a mënka*: némelyik azt hiszi, hogy szabad a *k á r*-mit is ennie“ (219. l.). Széltiben használt szó ma is azokon a területeken, hol az oláhság leg-sűrűbben érintkezik a magyarral.

akäu: amphora, o măsură de 40 de kupe (40 kupányi mérték): *akó* (LexB.). Magyarságát Hasdeu és Cihac is elismeri. Semmi kétség se lehet különben e tekintetben. A szó végzete határozottan azt igazolja, hogy egy magy. hosszú *ó* hangból kellett származnia. (Vö. Cih: Dict. II. 475.)

akastäu: *akasztó*. Bihar megyében hallottam két jelentésben: 1) akasztófa, 2) akasztófáravaló.

aläu: rete: *háló* (LexB.). A budai szótár *hălău* alakban ismeri csak, de én már hallottam többször a kezdő *h* nélkül is. A szókezdő *h* hang elejtése nagyon közönséges jelenség az oláh nyelvben, pl. *homo*: *om*; *herba*: *jarbă*; *hegedű*: *hidedă* és *idedă*; *huszár*: *husarj* és *usarj*; *χαρτί, χαρτία* (Cih: Dict. II. 663.): *hărtiă* és *ărtiă* sat. A LexB. az oláh *hălău* szóban a görög *ἀλαίσω*: piscor-t akarja látni.

aleü: arvuna: tromf, foglaló, felpénz, előpénz (LexB.): handgeld, darangabe (Iszer: Wörthb.). „Duc bade dorul ku tine, nul läsa de-a-lăü ku mine: vidd magaddal rózsám vágyaidat s ne hagyd nálam fo gl a l ó b a n“ (Familia. 1883. 215. l.). Cihac (Dict. II. 475.) a magy *foglaló* szót látja benne, de e származtatás az oláh hangtörvények számbavételével lehetetlen, mert egy magy. *foglaló*-nak az oláhban *fogläläu*-vagy *fägläläu*-vá kellett volna alakulnia.

Én részemről Hasdeuval egyetértve e szó képmásának a magy. *elő*-t tartom. Magyar eredetre utal a vidék, Marosmente, a hol forgalomban van; aztán a végső *äu* hang, a mely magyar kölcsönvételekben mutatkozik, mint: *čakäu*: csákó; *fedäu*: fedő; *feredäu*: feredő; *hărdäu*: hordó; *hălăstäu*: halasztó; *kopărsäu*: koporsó; *sămădäu*: számadó; *vontătäu*: vontató (egy kis szalma v. szénarakás); *zurgăläu*: zörgő, zörgetyű, zörgelő sat. sat. Az oláh *aläu* tehát ama föltevés elfogadásán alapszik, hogy a magyarban is kellett, hogy *elő* egymagán is *pénz* nélkül annyit tett légyen, mint *aufgeld*. Lehet, hogy ha utánajárnánk, talán a Marosmentén valahol rá is akadhatnánk a szónak eme jelentésére.

alduesk : benedico, saluto, fortuna, gratulor (LexB.): segnen, beglücken, grüssen, glückwünschen, gratuliren (Iszer: Wörtb.). A szó az összes magyarországi oláhságban járatos. A bánáti szótár szintén megemlíti: „*aldujesk*: benedico; *alduit*: benedictus; *alduiturä*: benedictio.“ Az 1683-ban megjelent „Sikriul de aur: Arany szekrény“ bevezetésében arra figyelmezteti olvasóit, hogy: „Találni fogsz e könyvben olyan szókat is mint *hasnä* (haszon), *aldujalä* (áldás) sat, melyeket csak e vidék beszél“ (Cip: Anal. 116.). „En Fäzet sä zëce: boul jestä alduit, pëntu kä aũ fost de facä la našerja Domnuluj; despre särele ši luna sä aude: sëntul säre ši alduita lunä: Fazsetben (Bánát) mondják: áldott az ökör, mert jelen volt az Úr születésekor; a napról és holdról (ez) hallatszik: a szent nap és az áldott hold“ (Hasd: Etym.). Viski János, a ki Boldogfalván fordította le Senczi Molnár Albert zsoltárait oláhra 1697-ben, ezeket írja: „Domnul lu Izrael fi alduit ši'n vecsie szlevit: Légy áldva Izrael ura és mindörökké magasztalva (Dos: Psalt. (Bevez) XLII.). Firjaj éires alduit, de mine, de Dumnezäü, de gura fijuluj ~~mjäü~~: Légy megáldva cseresznyefa tőlem, az istentől, az én fiam szájától“ (GazT. 1887. 13. Erdély.).

A LexB. a lat. *allaudo* másának tartja. E származtatás ellen szólanak: a) hogy a *laud*-szótagbeli diftongus eltünése teljes lehetetlenség az oláh nyelvben (vö. *laud*: dicsérek; *adög*^{öw}: növelek); b) hogy ha a latin *lauda*- volna az eredetje, szükségképen az *a* konjugációt kellene követnie (vö. *kënta*: énekel; *ara*: szánt sat.); c) ellene szól, hogy az oláh nyelv nemcsak magát az *áld*, hanem egy-két származékát is kölcsönvette, mint *aldás*, *aldämas*. Nézetemnek pártjára kel maga Hasdeu is, a ki szintén az *áld*-ra vezeti vissza az oláh *aldui* szót. (vö. Cih: Dict. II. 475. Nyelvt. Közl. XIV. 438.)

aldämäs: 1) vin bu comme arrhes à la conclusion d'un marché; 2) pourboire (utóbbi jelentésében Magyarországon él. Hasd: Etym.): kauftrunk, trinkgeld (LexB. Iszer: Wörtb.); Moldvában *adälmas* és *adalmas*, a bánáti szótárban „*aldemash*: donum“. Egy 1636-ban Tergovistében kelt iratban; „A kumpärat o vie dela Stanëul šojmarul de Tergovisti; ši am *keltuitü* la aldämäs...: vett egy szőlőt Stancsul erdész-től Tergovistyéből; és az áldomásnál költöttem...“

(Hasd: Etym.) *Aku a l d ä m a s u kade pe dumnéta*: Most az *á l d o m á s* (sora) magára kerül (uo.) *Sä envoirä ku mumä, ku tatä, akuma remasä sä bja a l d ä m a s u l*: megegyeztek az anyával, apával s most ott maradtak, hogy megigják az *á l d o m á s t*“ (uo.). Prahovában (Románia) azt mondják: „*A l d ä m a s u l sä faće la vänzärj ši kumpärärj*: *á l d o m á s t* isznak adás-vevés alkalmával (uo.). *La a l d ä m a s vänzätorul plätešée dää pärc, jar kumpärätorul numaj una*: *á l d o m á s k o r* az eladó két részt fizet, a vevő pedig csak egyet“ (uo.).

A Magyarország területén lakó oláhok nyelvében mindennütt hallható. (Vö. Cih: Dict. II. 475. Nyelvt. Közl. XIV. 438.)

A ki az áldomásban részt vesz, az *aldäma' erj*: praesens mercipotui, combibens e mercipotu (LexB.): der bei dem kauftrunke gegenwärtig ist (Iszer: Wörtb.). E képzett szó sokkalta előbb jelentkezik az oláh nyelvemlékekben, mint eredetije, az *aldämas*; a mely mozzanat a kölcsönvétel régisége mellett bizonyít. Egy 1596-iki Prahovában írt eladási iratban ezt olvashatjuk: „*Acéasta mošia vändutam ku štirja megijašilor de en sus ši de žos, fostau ši a l d a m a s a r i i, kare sä vor liskäli maj žos: lezt va birtokot, eladtam a fölső és alsó határosok tudtával, voltak á l d o m á s o z ó k* is, az alább irottak.“ (Hasd: CuvB. I. 67. 270.)

aldás: benedictio, salus, felicitas (LexB.): segen, heil (Iszer: Vörtb.). „*Unđej mujerja kurvä, kum päte fi akolo a l d a s u luj Dumnezo*: ahol kurva az asszony, hogy lehet ott az isten *á l d á s a*“ (Arad megye).

„*Aldás ši bečulet*: áldás és becsület“ (Bihar megye). (Vö. Cih: Dict. II. 475. Nyelvt. Közl. XIV. 438.)

ales: 1) insidieusement, de guetapens; 2) embûche, piége (Hasd: Etym.): nachstellung, lauern, lauer, hinterhalt (Iszer: Wörtb.): subsessa, insidiae: les, lesés (LexB.). Első jelentésében már 1646-ban kerül elő a moldvai „Pravilaban“: „*Čela ée va žaloža kasa la omü učigëtorju, pentru sä se pue a l e s akolo, acésta sä va čerta ka ši unü učigätorju*: Azt, a ki házát gyilkos embernek átengedi, hogy *l e s b e n* álljon ott, csak úgy büntetik mint a gyilkost“ (172.). Hasdeu is azt írja e szóról, hogy: „az *a*: ad prepositióból és a magy *les*-ből“ van alkotva.

alesuesk: dresser des embûches, tendre des pièges (Hasd: Etym.): belauschen, aufpassen, nachstellen, lauern (Iszer:

Wörth.): insidior, insidias tendo, pono, in iraudem duco : *les*, lesekedik (LexB.). Az 1648-iki 'Biblia' egy helyén ezt olvashatjuk : „Jarë tu nu j krede pre ej. kälü a lešuesku dentru ej bärbac maj mulc de patru ze : Te pedig ne hig y nekik, mert több mint negyven férfi közülük lesi ötöt (Sbier : VorC. 53.). Fariseji tare ëncepurë aj sta luj ënprotivë, si al ëndemnà pre elü de multe sä gräjaskë; a leš u indulü si ëerkändü sä vinjaze ëeva de ën gura luj, ka säl pä raskë A farizeusok nagyon kezdtek ellene lenni s ösztökélni őt, hogy sokat beszéljen; les v é n s iparkodván valamit kivadászni szájából, hogy bepörölhessék (Cip: Anal. 91.). Toz numaj en potriva me topeszk si me alleš u jeszk : Mindnyájan csak ellenem törnek és lesekednek rám“ (Dos: Psalt. Bev. 42.).

A protheticus *a* nélkül tisztán a magy. *les* : insidior szónak mását több irónál megtaláljuk, pl. : „Ka le i ën ogradë askunsü leš u jašte : Mint az orosz lány a kertben lopva lesekedik“ (Dos: Psalt. 33.) L. *lešuesk* alatt.

Képzései : *alešuire* : nachstellung, lauern, belauschung (Iszer: Wörth.): insidiatio, structio insidiarum : lesés, lesekedés (LexB.); *alešutorj* : nachsteller, lauerer (Iszer: Wörth.): insidiator: ólálkodó (LexB.). A budai szótár ezt a világosan magyar szót is latin eredetűnek tartja: „a lat. *ad et lacio, lexi, lectum; x* mutata in *š* more solito.“ (vö. Cih: Dic II. 476.).

alevës : piquettemauvais vin (Hasd: Etym.): piquette. jus, potage (Cih: Dict. II. 476.): *leves*. Csak itt-ott hallható az oláhságban.

aljan : 1) contrariété, adversité, envie; 2) mélancolie (Hasd: Etym.): groll (Iszer: Wörth.): simultas, odium occultum : fenekedés, alattomban való gyűlölség (LexB.).

Minden egyéb megjegyzés nélkül engedjük magát Hasdeut beszélni: „Első jelentésében a régi emlékekben szerepel leginkább ilyen szerkezetben „ën aljan ul kujva : pour contrarier quelcun', teljesen megfelelvén a magy. *ellen*-nek : contre; *ellene* lenni : être contraire; *ellenére* sat. szavaknak; második jelentésében az élő beszéd őrizte meg. Nagyon meggyökerezett szó, kivált a népköltészetben. Semmi köze az ószláv *alinü* (Cihac) határozóhoz, sem a latin *alienus*-hoz (LexB.).“ Lejebb pedig : „*Aljan* sokkalta szebb mint az ú

csinálmányü *melankolia* s meg is fog maradni a nyelvben, még inkább mint költői terminus az elvontabb, de kevesebb erejű szinonimája mellett: *inimä-albasträ*: komor szív.“

Ez világosan, érthetően van mondva. *Aljan* magyar eredetű; hiába iparkodik azt Cihac az ószl. *alīnū*: insidiosus, úszl. *jalen*: neidisch, *jal*: neid szavakkal kapcsolatba hozni. Hasdeu jól látta, hogy az oláh nyelvbe nem kerülhetett a szláv-ból, mert az ószl. *alīnū*, mely egyedül lehetne példaképe, a hangtörvények alapján mindenesetre *alin* maradt vagy legfőlebb talán *arin*-ná változott volna (vö. *vécin*: szomszéd; *rozmarin*; *gäinä*: tyúk). Nem lehet visszavetni a LexB. *alienus*-ára se, mert ezt a kombinációt is ugyancsak a hangtörvények ellenzik. A latin eredetű szókban ugyanis egy magánhangzóra következő *lia-*, *lie-*, *lio-* hangcsoportbeli *l* állandóan megjésül, pl. *filius*: *fiū*; *folium*: *foj*; *mulier*: *mujere*; *despoliare*: *despoja* sat. Végül pedig magyar kölcsönvétel azért, mert nemcsak az eredeti *ellen*, hanem egyéb magyar képzései is bejutottak az oláh nyelvbe. (L. alább.)

Legerősebben tartotta és tartja még manapság is magát az a vélemény, hogy *aljan* latin eredetű; s ez alapon az irodalom legnagyobb része a jelenben is állandóan *alienū*-nak írja a szót. Pedig mind azok, a kik latin eredetűnek vallják és hirdetik, nem a miként kellene tulajdonképen, *ajen-* vagy *ajan-*, hanem kivétel nélkül *aljan*-nak ejtik.

A szó első ízben az oláh nyelv legrégebb nyelvemlékében, a voroneczi codexben, tehát a XVI. század első felében olvasható: „Inprotiva nūmelūj lū Isusu Nazareninūlū multe ēntr' alēnu se fakū: [et ego quidem existimaveram] me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere (Sbier: VorC. 75. 84. 100. 101.). Egy 1560-ban írt Bibliában: Voju ēntorēe faca mja ēn aljanul vostru: Obfirmabo faciem meam in vos (Hasd: CuvB. I. 8. 10. 12. II. 401.). Âmeñi greširä ēn aljanul domnuluj: Az emberek vétkeztek az isten ellen (Pal. 35. 41. 54. Cip: Anal. 117. 120.). Multe lukrurj fakurä ēn aljanulū skripturij svte: Sok mindenfélét cselekedtek a szent irás ellen“ (Bar: CatCal. 7. 16. 55. 73. 74. 75. 76. 77. 120.).

Vizsgáljuk most, miután láttuk e néhány példából is, hogy a régi nyelvben a szó nagyon el volt terjedve, azokat a vidékeket, a hol manapság is él. Kutatásunk eredménye

az lesz, hogy a merre csak laknak oláhok, mindenfelé ismerik. Kezdjük meg utunkat mindjárt itthon s haladjunk egyre kelet felé. Magyarországon mindenütt halljuk, még képzéseit is; Erdélyben szintén: „Ne-om pune din aljanul okilor: Szemközt fogunk ülni (Hátszeg. Trib. 1887. $\frac{1}{3}$). Kukul kentä 'n poenică, mendra plênze 'n dumbrăvică; nu plênze de-aljanul meü, éi plênze de-aljanul säu: Szól a kakuk künn a réten, sír a rózsám a berekben; nem az én hibám miatt sír, hanem az ő hibája miatt“ (Naszód környéke. GazT. 1886. 152.). Ha átlépjük a határt, Romániában szintén megüti füleinket az *aljan* szó: „Spune, majkă, ée te dăre, kă moj face vrăzităre, de aljan sä te deskënt, sä kalé vesäl pä päment: Mondd meg anyám mi a bajod, javasasszonnyá válok, hogy bánat ellen rád olvassak, hogy örömmel járj a földön (Hasd: Etym.); vagy föntebb Bukovinában: Inima mja mult oftjază de aljan: Az én szívem sokat sóhajt búbánattól (uo.); Beszarábiában: Şi sä staü, sä m'odihnesk, sä plêng i sä mă zelesk de aljanul vjecej mele: Hadd álljak meg, hadd pihenjek, hadd könyezzek, hadd bánkodjam életemnek bánatjától“ (uo.).

Ime ez idézetekből kitetszik, hogy használí köre a szónak elterjed az összes Dunán inneni oláhságra.

aljanus: inimicus. Az 1670-iki szótár még a tiszta magyar alakot ellenes őrizte meg így: *alenish*: inimicus. MA. 1697-ki fordításában: „Domnul en pofta a' allenisiilor nul va da: az úr nem fogja őt elleneseinek kezébe adni (Dos: Psalt. 41). Allenisi mjej mine szidujeszki sí perirem vojeszk: Elleneseim szidnak engem és vesztemet akarják (uo. 42.). Sä vej tälni énnainte boul, sau asinul rätécitü aljaneşuluj täu, mänëil akasë luj: Ha találkozol ellenesed eltévedt ökrével vagy szamarával, hajtsd vissza haza (Cip: Anal. 72. 1582. év). Sämënca ta birujaskë porcile aljaneşiloru säj: A te maradékid bírják elleneseiknek kapuit“ (Pal. 70. 61. 38.).

alensig: inimicus: *ellenség* (1670. b. szótár). „Domnul mänija sa o au énéins én aljanul mjeu: i mau pus pre mine luj alenşug: Az úr haragra gerjédt ellenem és ellenségevét tett engem“ (Cip: Anal. 117. 1683. év).

alenzujesk: contradico: *ellenes* (1670. szótár); **alenzuiturä** (oláh képzés): *contradictio*: ellenkezés (uo.).

alkam: ruse, piège, guet-apens, savoir-faire (Hasd: Etym.): geheimnisz, heimlichkeit, kunstgriff, vorthail (Iszer: Wörtb.): arcanum, mysterium, res occulta, ars, techna: titok fortély (LexB.). E szót némelyek a török-tatárból, mások a szlávból származtatták; a budai szótár pedig, már a minő az ő szokása, minden áron a lat. *arcanum*-ra iparkodik visszavezetni.

Itt is tartózkodom a czáfolástól s átengedem a szót Hasdeunak: „*Alkam* se nem török, se nem szláv. Távol esik a lat. ‚arcanum‘-tól is, a melynek oláhul csak egy *arkën* vagy *arkëm*, *arkëu* alak felelne meg, de soha *alkam*. Értelmére és külsejére teljesen a magy. *alkalom*“ (Etym.).

A szóval háromszor találkozunk Coresinek ‚Omilar‘ (1580.) című művében: „Ne kinuimü en alkamurile vräzmašuluj: Kinlödunk ellenségünk fortélyai ban (quarter. XI. 3. 1. quat. XVI. 14. 1. quat. XXVI. 1. 1.).

A régiség tanúsága szerint tehát Hasdeunak teljesen igaza van; ezt a bizonyítékot tetézi még az is, hogy az irodalom alig ismeri az *alkam* szót s hogy csak az erdélyi oláh-ság nyelvében járatos. Az oláh szónak példaképe azonban nem, miként Hasdeu véli, az *alkalom*, hanem régibb *alkalm*, *alkam* alakja.

Az *-alm*, *-elm* képző, kivált a régi magyar nyelvben, hanyag kiejtés következtében többször fordul elő *-am*, *-em* alakban is, mint: „Ö felemetöl megyettec az örizöc (MünchC. 70.). Feelemnekwl my ellensegewknek kezeebewl meg zabadooltak (FestC. 270.). Tuğgad batron hogy az zeremneec tüze langa gyoyta (NagyszC. 44.).“ De magának a kérdésbeli *alkalm* szónak is megtaláljuk rövidültebb *alkam* formáját: „Semmikeppen ennel alkomasb hasonlatos meltosaggal való zereböl nem lön (NagyszC. 27.). Aban alkomas lo lezen (LevT. 87.).“ Sőt a göcseji és őrségi tájszólás ma is állandóan *ákomas*-t mond *alkalmas* helyett, pl.: „Etörtö rajt a bottyát, pedig a komas nagy vót ám. Hun van a János bácsi? A komasint a düllübe van“ (Nyr. XII. 281. és XIII. 212.).

Még a jelentésbeli különbség kiegyenlítésével kell beszámolnunk. Hogy a ‚valamire alkalmas‘ ember egyszersmind ‚ügyes‘ is, az nyilvánvaló dolog; az ügyesség pedig ‚okosság‘nak, ildomos-ság‘nak‘ kifolyása. Az alkalmasból tehát az ildomosra, furfangosra való átmenet egyszerű és természetes.

E jelentésárnyalatban már használja is egyik-másik régi magyar író az *alkalmas* szót. „Alkalmass eszeség volna, ha ki azt vitatná; hogy a Papoknak teljes életekben csak egyszer szabad sacramentomot szolgáltatni (Pázm: Kal. 884.). Chac hogy alkalmatosan (circumspecte) es ritkan legyen az halgatoknak állapotokhoz kepest“ (Mon: SzSegits. 40.).

Mátyás Flórián, Magyar nyelvtörténeti szótár-kisérlet' című munkájában egy kéziratbeli szótárból föl is említi az *alkalmas* szónak, 'habilis' jelentését.

alkätuesk: créer, produire, former; composer, arranger (Hasd: Etym.): zusammensetzen, fügen, bauen (Iszer: Wörth.): compono, struo, construo, coalescere facio: *alkot*, egyberendel (LexB.). Coresi, 'Omilar' című művében (1580.): „Jaste kämileej maj lesne preën urekile akuluj a se alükätui, dekätü bogatulü a se späsi: Könnyebb a tevének a tü fokán át bujni a (szószerint: átalkotni magát), mint a gazdagnak üdvözülnie (quatern. XXXI. 7. l.). Egy XVII. századbéli prédikációban. Ku adevärü sä krjadec kä pre noj Domnul ne-au alkätuitü: Igazán higgyétek el, hogy bennünket az úr alkotott. Nimik asa miskätorju si la cele maj enpetrite inimj, de két o Poezie bine alkätuitä: Semmi se lelkesítőbb s még a legelfásultabb sziveknél is mint egy jól alkotott vers (Cip: Arch. 615. 617.). Dare limbä Lätinaskä nu j alkätuitä din greéaskä?: Hát a latin nyelv nem a görögből van alkotva? (S. T. 73.). Alexandri, 'Rämäsagul' című szindarabjában: Spiritul femeesk este alkätuit de trej pärc din Jad si una din Raj: Az asszony lelke három rész pokolból s egy rész mennyországból van alkotva“ (Hasd: Etym.).

Már Cihac (Dict. II. 475.) és Hunfalvy (Nyelvt. Közl. XIV. 438.) is kimutatta e szónak magyarságát. Maga Hasdeu is így nyilatkozik róla: „a szó kétségtelenül egyenesen a magyarból ered“ (Etym.). A LexB. mint rendesen, nem akar engedni semmit latinságából: „Ital. antqu. *quotare*: componere, ordinare.“ Az Etym. szerkesztőjét is elcsábította e származtatás s noha bevallja, mint föntebb láttuk, hogy a szó, egyenesen a magyarból ered', mégis kinyilatkoztatja, hogy: „a budai szótár ajánlotta származtatás nagyon ingeniosus s van is valami valószínűség benne.“

alkäuesk: *alkuszik*. Bihar megyében hallható.

altal : *által* : per. Bihar és Arad megyében s Kolozs megye nyugoti részein hallottam. Sokkal érdekesebb e szónak másik változata, melyet maga Hasdeu sem ismer s a melyet eleddig egy oláh szótárban se találtam megemlítve, t. i. az *altan*. Ez az alak mondhatnám az összes magyarországi oláhság nyelvében él — hogy használják-e a Kárpátokon túl is, nem tudom — pl. „Haj sä notäm Muräsu *altan* : Gyere ússzuk *által* a Marost; vagy: Dufe *altan* la večinu éi spuñej sä vinä pä sarä *altan* la noj : Ereggy *által* a szomszédhoz s mond meg neki, hogy jöjjön el estére *által* hozzánk.“

A mint ez idézetekből látható, e szónak alkalmazása a magy. *által* névutójával teljesen egybevág, úgy hogy e tekintetben alig lehet kétségünk egybetartozásukra nézve. Némi nehézséget csupán a vég *n* hang okozna; de hogy *l : n* hangváltozás nem lehetetlen az oláhban, kitűnik a következő adatokból : (ad)simil- : (a)semen(ja); paucill- : pucën; fułigine- : funinžine.

altoesc. (l. ultuesk alatt.)

ambitus : subdiale, *ambitus* : folyosó, tornác : gang (LexB.). Általánosan tudva van, hogy az új latin nyelvekben *-us*, *-um* sat. végzetek nem maradtak meg; a magyar nyelv azonban latin kölcsönvételeiben megtartja a nominativus teljes alakját, pl. *czédrus*, *plébános*, *nótáros* sat. Az oláh *ambitus* szóban mást mint magyar átvételt nem lehet látnunk.

amiruesk. (l. miruesk.)

amistuesk. (l. mistuesk.)

anglus : *anglus*. „Ń a m u r j de kätträ supus, karji limba lor au mestekat ku čea taliañaskä, prekum sënt spani, francuzi, a n g l u ő i : Nyugoti népek, kik nyelvüket olasszal keverték, mint a spanyolok, francziák, a n g l u ő k . . . (S. T. 25. 117. 159. 167.). Numis ë n b i z u i t or čitesk Vallesi tote slove latiñešt pre kum le gräesk i A n g l u ő i, au amintrela : Nem vagyok biztos (benne), vajjon a vallesziek úgy olvassák-e mind a latin betüket, mint az a n g l u ő k, vagy másképen?“ (uo. 171.).

aprobäluesk : *aprobäl*. Magyar eredetét világosan mutatja az *-l* képző. A szó soha se volt a mindennapi beszéd sajátja; egyetlen egy hely van csupán, a hol találkoztam vele. Egy 1814. nov. 1-én keltezett levélben M o g a Vazul szebeni püs-

pök Major Péterhez ír egy panaszos levelet, hogy nem akarják venni azokat a könyveket, melyeket Major küldött neki s hogy mindenképen ócsárolják, de „kare eu tâte nu le a probă luesk: A melyeket én mind nem a probă lok“ (Cip: Arch. 519.).

aprod: preux, huissier (Cih: Dict. II. 476.): *aprod.* Maxa Mihály 1620-ban írt krónikájában: „Tokmi de venija a prozi dela Foka dej spuňa nekredinca kătră ănpăratul: Kivitte, hogy jöttek Fokastól aprodok, a kik a császár iránti hűtelenségről tudósították őt“ (Hasd: Cuv. I. 392.). Vö. Nyelvt. Közl. XIV. 438.

arak: *árok* (Mal: Szót. 49.).

arhivaräs: *árhiváros.* Ugyancsak Moga V. szebeni püspök levelében: „am pus ačlea sä stea ăn arhiv, fiind kă alt lok nam avut, Archivarăși kari am avut sub ačastă vreme šau luat ši dănsi maj ales bajul, kare au prebežit: Eltettem azokat a dolgokat a levéltárba, minthogy más helyem nem volt, akkori levéltárosaim magukra vállalták a nehézséget, mely vele járt“ (Cip: Arch. 519.).

arkuș: *árkus-papirus* (Mal: Szót. 49.). Arad és Bihar megyében itt-ott hallható.

arpăkaș: gruau d'orge, orge perlé, mondé (Cih: Dict. II. 476.): *árpakása.* Arad megyében így is hallottam: *hárpăkas.*

arsău: bèche (Cih: Dict. II. 476.): grabscheit, spate (Baré: Wörtb.*): *ásó* (Mal: Szót. 49.). Az oláhon kívül megvan e szó az újszlovénben és szerbben: *ašov* és *aršov* (Cih.) s a ruténben: *aršüv.*

astăluș: *asztalos.* A bánáti s a németség tőszomszédságában lakó oláhok kivételével, a kik *tišlăr*-t mondanak, majdnem mindenfelé ez járja: *astăluș.*

Az e század elején elhunyt Klein Sámuel budai revizor kéziratban lévő törekedés „latin-oláh-magyar-német“ szótárában az *arcularius* szót így találjuk magyarázva: „făcătorju de lăz, astăluș: lăda tsinălő, asztalos: der allerhand kleine kitschen macht.“ (Cip: Arch. 278.). Kivüle egyetlen egy szótárban se bukkantam rá a kérdésbeli szóra.

băgău: culot d'une pipe (Cih: Dict. II. 478.): *bagó.*

*) Sab. Pop. Barcianü: romanisch-deutsches Wörterbuch. Hermanstadt. 1868.

baj: qual, angst, plage, ungemach; ungelegenheit, beschwerlichkeit (Iszer: Wörtl.): anxietas, crux, tribulatio, acerbitas, molestia, incomodum: *baj* (LexB.). Igaz, hogy e szó alapja az ószl. *boj*: flagellum, de számba véve azon körülményt, hogy csakis a magyarországi oláhságban járatos, teljes biztossággal magyar kölcsönvételnek állíthatjuk. Ehhez járul még két mozzanat; az egyik, hogy e szó csak a legújabb időben került az oláh nyelvbe; a másik, hogy az elég nagy számú analogiák szerint a szl. *boj* az oláhban is *boj* s nem *baj* lett volna. „Aj, haj, nié o h i b ä, nié un baj, kënd aj pitä si mälej: Aj, haj, semmi hiba, semmi b a j, mikor van kenyered meg máléd“ (Arad, Bihar megye.). Moga püspök előbb említettem levelében: „Arhivaräsi kari am avut sub acästa vreme säu luat *bajul*: Az akkori levéltárosaim *bajt* vettek a nyakukra“ (Cip: Arch. 519.).

A LexB. csak nem akar engedni semmit oláhságából: „a Lat. *bellum*, vel a *vae*, unde etiam dicunt Valachi *vai*, et Itali *gvai*.“ Vö. Cih: Dict. II. 478.

bäkäu: seulement dans la phrase: *äs gäsë bäkäul*: trouver son diable: *bakó* (Cih: Dict. II. 477.)

1) **ban**: banus: *bán* (LexB.). E szóra nézve Cihac ellenében, a ki valamint ezt, úgy a *ban*: pénz-t is szláv kölcsönvételnek tartja (Dict. II. 8. 9.), Hunfalvy nézetét fogadom el: „A *bán* szó nem eredeti magyar ugyan (talán avar), mégis mint méltóság csak a magyaroknál divatozott s tőlük jutott a rumunokhoz és déli szlávokhoz“ (NyKözl. XIV. 438.).

2) **ban**: geld, ein stück gold, münze, ein halber kreutzer (Iszer: Wörtl.): moneta, obulus, medius crucifer (LexB.). Egész kis irodalom fűződik nevéhez. Kutatták, keresték a *báni-pénzek*, *banalesek* eredetét, de mindeddig még biztos eredményt nem lehetett összegezni. Annyi tény, hogy „a vajdák, mint *bánok*, képeiket veretvén a pénzre, onnan lett a név“ (NyKözl. XIV. 438.) s hogy tehát az oláhban magyar kölcsönvétel. Nem akarom hosszasan fejtegetni a kérdést, se történeti adatokkal igazolni e véleményem, ez a historikusok kötelessége. Nekünk csak konstatálnunk kell körülbelül mikor került át az oláhba. Erre nézve annyit mondhatunk: a legrégebb idők óta, legalább az oláh nyelvemlékek erről tanúskodnak. Elterjedésére pedig azt válaszolhatjuk, hogy a dunántuli (macedo) oláhságot kivéve, mindenfelé ismerik.

A jó LexB. szerint: „a Lat. *pecunia*, per syncopen (37. 46.).

bánat: soupçon, réprimande (Cih: Dict. II 478.): *bánat*. MA. zsoltárainak fordításában: „De benat i de buslujale mare: A nagy bánattól és búsulástól... (Dos: Psalt. 48.). De dor še de banat me simt tare'nstreinat: A vágtyól és a bánattól nagyon idegennek érzem magam: (Pop: Trand. 18. 20.). Tu (ëmpärate) ku bätäile tale adué tot b a n a t ši žale: Te (császár) háborúiddal csak bánatot és gyászt hozol (uo. 101. 104. 107. 109.). Adam ku Éva és plëng päkatele ku bánat: Ádám és Éva bánatosan siratják meg bűneiket“ (GazT. 1886. 284.).

bandä: bande, gesellschaft (Iszer: Wörtb.): grex (LexB): *banda*.

bankä: bankozettel (Iszer: Wörtb.): *schaeda bancalis* (LexB.): *bankó*. Csak Magyarországon járja.

bänkutä: bankozettel (Iszer: Wörtb.): *schaeda vulgaris* (LexB.). Eredetijéül én a magy. *banknóta* szót tartom, a melyből hihetőleg az első *n* hang hatása alatt a *nóta* szóbeli *n* kiesett. E szerint a *bankü* és *bänkutä* nem egy szónak veendő, mint az oláh szótárak mindannyia veszi, hanem két különállónak, melyeket külön-külön vett kölcsön az oláh attól a nyelvtől, a mely neki a *ban*: pénz szót is adta.

bäntuesk: beleidigen, necken, anfechten (Iszer: Wörtb.): *offendo, laedo, turbo, infesto, impugno* (LexB.): *bánt*. Ez a világosan magyar szó is latin eredetű a budai szótár szemében: „a Lat. *batuo*, interposito *n* more solito.“ (34. 46.) Schuller, a ki minderre német bört akart húzni, a mi oláh, ezt mondja róla: „ang. *banter*: spotten, skót: *bandy*: unverschämt.“ (Argumentorum pro latinitate linguae Valachicae s. Rumuniae epicrisis; scripsit J. C. Schuller. Cibinii. 1831. I. Cip: Arch. 472.). „Sä nu-j b ä n t u i c de nimik: Semmiben se b ä n t s á t o k (Hasd: CuvB. I. 1602. 128. uo. 148. 152.). Ę n t r u m u l t e f e l u r j d e b ä n t u j e a l e : S o k f é l e b ä n t ó d á s b a n “ (Bibl. 1688. Sbir: VorC. 141.). Vö. Cih: Dict. II. 478. NyKözl. XIV. 439.

bänuesk: bereuen, bedauern (Iszer: Wörtb.): *doleo, me poenitet* (LexB. 37. 46.). Az 1652-ben nyomtatott (Tergoviste) nagy ‚Pravilában‘ ezt olvashatjuk: „Kadese žudekätörjuluj sä nu krjazä lesne pä rä l e ši b ä n u j a l e l e : I l l i k , h o g y a b i r ó n e e g y k ö n n y e n h i g g y e n a p e r e k n e k é s p a n a s z o k -

n a k (Cip: Anal. 168. Dos: Psalt. 276.). Ja-m va b ä n u i de te-
 o j p r j a j u b i : Ö meg fogja b ä n n i, ha nagyon szeretlek
 (Hasd: CuvB. II. 503. 504. 506.). Duće moj ši noj veni, plénze
 o j ši moj b ä n u i : Elmegyek s vissza se jövök, sirok majd
 és b ä n k ó d o m“ (GazT. 1886. 153. 204.). Vö. Cih: Dict. II.
 478—479. NyKözl. XIV. 438—439.

A budai szótár szerint: „a Lat. *poenitet*“ (37. 46.).

baraboj: wälsche körbel, knotige kälberkopf; eine baga-
 telle (Iszer: Wörtb.): chaerophillum bulbosum; titivillitium:
baraboly, vad turbolya; fikarcz, fapoltra, semmiség (LexB.).
 A szónak eredetije a görög *χαρπέφυλλον*, mely a latinon át az
 európai nyelvek legtöbbjébe átjutott. Az oláh *baraboj* egye-
 nest magyar formára utal. Iszer (Wörtb.) megemlíti külön
 szóképen ezt az alakot is *barlaboj*: erdnusz. Nekem azonban
 e forma csak népetimológiának tetszik s ebben megerősít a
 következő dal: „Frunzä verde b a r l a b o j, la birtu la Väs-
 figoj treč' on kar ku patru boj: B a r a b o l y n a k zöld levele,
 Västyigój korcsmája előtt egy négy ökrös szekér halad el.“
 Az e versben előforduló *boj* szó azt a hitet kelti föl bennem,
 hogy a *baraboj* végső *boj* tagját a nép egynek tartotta a *boj*:
 ökörrrel, de az első tagját a *bara-t* nem értvén meg közbe-
 szúrta még egy *l* hangot, hogy oláh szó váljon belőle. A *bar*
 ugyanis egynek hangzott az ő fülében a *bër*: hojsz, csájsz
 ökörhajtó szóval, a *la* pedig egy a *-hoz, -hez* jelentésű *la*-val
 s így a szó magyarul annyit jelentene, hogy: hojsz az ökörhöz.
 Vö. Cih: Dict. II. 9. 478.

barat: prêtre catholique-romain (moine) à Bucarest;
bäräcie: église catholique-romaine, monastère cathol. à Buca-
 rest (Cih: Dict. II. 479.).

bärnaé: braun, schwarzbraun (Iszer: Wörtb.): badius,
 spadix, subfuscus (LexB.): *barnás*. „Fjata popi éa bärnaé,
 bato kukul mult ém plaé: A papnak b a r n á s leányát
 hej be nagyon szeretem“ (Pop: Trand. 147.). Vö. Cih: Dict.
 II. 479—480.

barşon: sammet (Iszer: Wörtb.): holosericum, byssus,
 byssum (LexB.): *bárşony* (Mal: Szót. 50.). Vö. Cih: Dict.
 II. 480.

bäsäü: rancune, haine, chagrin, dépit (Cih: Dict. II.
 480.): *bosszú*. A legrégebb oláh bibliai textusban (1560.) ezt
 olvashatjuk: „Voju aduće armä pre voj, kare va sta bäsäü:

Fegyvert viszek rátok, a mely bosszút fog állani (Hasd : CuvB. I. 10.). Printru sãnzele trupurilorũ vãstre stavoju bãsãũ Ői pre tãte űigãnũile stavoju bãsãũ : Testetek vériert bosszút állok s minden állaton bosszút állok (Pal. 23.). Daskale, não ne fać bãsãũ : Mester, nekũnk teszel bosszúsãgot (Cip : Anal. 91. 116.). Dumnezãu, nu ẽngãdui, kumũ numele tãu ẽelũ sfntũ se sã defajme ku bãsã : Isten, ne engedd meg, hogy a te szent nevedet bosszúsãggal gyalãzzãk“ (Bar : CatCal. 77. 44. 120. Hasd : Etym. 993.). Pray kãziratai kũzt talãlhatũ egy 1743 elõtt irt ‚Dictionarium Valachico-Latinum‘, a hol *beseu* így van fordítva : *injuria*.

A szó magyarsága kétségtelen. S Cihac, a ki a ténymet és igazsãgot kereste, be is vallja magyar eredetét s rosszulag nyilatkozik Hasdeurõl („Mr. Hajdũ dit de sa maniãre *peremptoire*“), a ki szemet hũny a vilãgos tẽny elõtt se szõnak õs eredetiségét vitatja. Hasdeu ugyanis idẽzgvãn egy 1600—1630 kõrũl irt olãh szõtãrbõl a *bãsãũ* : violence, passion ; *bãsãurj* : haines, jalousie és *bãsãos* : envieux, haineux szõkat (CuvB. I. 270.) a kõvetkező magyarázattal kíseri azokat : „litv. *baiszus* : szõrnyũ ; nẽm. *bõse* : rossz ; szl. бѣсъ : dẽmon ; kelt-britt. *bos* : dõghalãl. Aztãn így folytatja : az olãh bãsãũ semmi esetben se kölcsõnvétel, hanem egy rõmai kort megelõzõ idõbõl (ante-roman) rãnk szállt örõkség. Itt-ott hallhatõ még Moldvãban és Erdélyben is.“

batãr : quand mẽme, si au moins, si du moins (Cih : Dict. II. 489.) : *bãtor*. „Ziẽe Rãhiila nu batãrũ sãse kulẽe ku tine : Szõl Rãchel : ha mindjãrt (noha) véled hãl is (Pal 90.). Batãrũ așã sãfie kumũ zići : Ha mindjãrt úgy volna is, a hogy mondod (uo. 92.). Bãter de gure-m lipaszke sze limba-m (MA. zsoltarainak fordításában) : Még ha számhoz ragadna is a nyelvem (Dos : Psalt. 48.). Bãter kã maj mulcii âmeñ ẽnvacac, cin gẽndurile acãste numaj de o povesta a âmenilor ẽelõr fãrã de Őtiincã : Hãbãr ezt a hitet a legtöbb tudõs ember csak a tudatlan emberek meséjének tartja (ST. 5. 21. 29. 43. 47. 69. 79. 91.). Bãter (sic) kã se prind pești Ői ku undica, Ői ku mreșã, dar totus undica, is mreșã nus tot una : Ámbãr a halat piczével és hãlõval is fogják, mégis a picze és hãlõ nem egy (uo. 109. 147. 159. 161.). Sõi tu bade ẽe zićej, kaj kasã Ői șjasã boj,

da djakam vinit la voj, naj avut nié batär doj: Tudod rózsám mit mondtál, hogy házad van és hat ökröd, de mikor hozzátok kerültem, még csak kettő se volt“ (GazT. 1886. 164. Hasd: CuvB. II. 509.).

bedergäläu: *bedörgölő*. Arad megyében a csizmadiames. terek így neveznek egy szerszámot.

bedug: glockenspeise, glockengut (Iszer: Wörtb.); aes campanarium (LexB.): *bádóg*. Arad megyében ilyen változatát is hallottam b ä d i k: bádógból készült csupor, iccze, katonasajka. Vö. Cih: Dict. II. 481.

beletuesk, beluesk, berluesk: ein kleid füttern, unterfütern (Iszer: Wörtb.): vestem intus munio, vesti aliquid sub suo (LexB.). Itt három kölcsönvétellel van dolgunk. A *beluesk*-nek a magy. *béllel*, a *beletuesk*-nek a magy. factitiv *béllet* (bélletet), a *berluesk*-nek pedig a magy. *bérlel* a példaképe. Vö Cih: Dict. II. 481. NyKözl. XIV. 439.

belis, berlis: Futter, unterfutter (Iszer: Wörtb.): subductura: *béllés, bérlés* (LexB.). Vö. NyKözl. XIV. 439.

befag: krank, unpäslich (Iszer: Wörtb.): aeger, aegrotus, morbidus, infirmus: *betegni* (LexB.). A magyar nyelv szótár — s származtatására ma is a legtöbben esküsznek — a latin *betizo* igével veti össze, melyet S v e t o n i u s „lanquere“ jelentésben használ. Ha a *beteg* szónak ugarsága nem állna is minden kétségen kívül, a lat. *betizo*-val való egybevetést lehetetlenségnek deklarálja a fölvett *g* képző, melyet az oláh nyelv egyáltalában nem ismer s mely csakis kölcsönvett szavakban mutatkozik. Különben minden további czáfogatás helyett beszéljen az a fény, hogy az oláh nyelv ismeri ezt a magyar szót is *betésug*: betegség. (L. lejjebb).

A szónak történetét a XVI. századtól (1580) egész mai napig képesek vagyunk adni: „Dupě službā mjargā kreštinī la ora še ši la sate sã kaute âmeñ befaž sã milujaskě pre ej: A mise után menjenek el a keresztyenyek városokba és falvakba, hogy fölkeressék a beteg embereket és könyörüljenek rajtok (Cip: Anal. 22. 123.). Aj miluitu vr'uën be te gu: Megszántál-e valaha egy be te ge t (Hasd: CuvB. II. 454. 330.). Krěsmãricã lagãm kapul ku štergurã, kãs be fa g de bãuturã: Korcsmárosné, kösd be a fejem törülközővel, mert az italtól be te g vagyok (Gazd. 1886. 20.). E be fa g ba'la Jëon, i eu nu séiu kum ás faće, sã mã duk

säl väd kum zače: János bácsi beteg, nem tudom mit tegyek, hogy megláthassam őtet (uo. 1887. 115.). Sărutatu de moşnag, ka karňa de puj be tag: Oreg ember csókja, mint a beteg csirke húsa“ (uo. 1887. 14.). Vö. Cih: Dict. II. 482. NyKözl. XIV. 439.

betegség: aegritudo, infirmitas (LexB. 60.): *betegség*. Ez a magyar eredetinek teljes képe, melyre egyetlen egy példát találtam, csak MA. zsoldárainak oláh fordításában (1697.): „Dumnedzeu, den betegşig ul mjeu vindeke-mă: Istenem, gyógyíts ki betegségeből“ (Dos: Psalt. 42.). Már a *beleşug* alak átment az oláh hangtörvényeken, t. i. a magy. -ség képző átváltozott *sug*-gá (vö. mesterség: *meşteşug*; hitlen-ség: *hikleşug*) s a képzőt megelőző *g* hang pedig kiesett, valamint az *r* és *n* az említettem analog esetekben.

Töménytelen adatot tudnék fölhozni a szó elterjedésére a régiségből, azonban helykimélés szempontjából csak egyet idézek 1580-ból: „Ziće Pavelŭ apostol: prentu greşalele mărfa şi tâte rjalele şi tâte beteşugurile: Pál apostol azt mondja: bűneinkért halál és minden rossz és minden betegség“ (Cih: Anal. 25.). Ma napság is egyike a legismertebb szavaknak még Moldvában is (Jern: KUt. I. 142.). Vö. Cih. Dict. II. 482. NyKözl. XIV. 439.

bélé: anniversaire de la dédicace d'une église, fête du village ou patronale (Cih: Dict. II. 486.): foire, marché (NyKözl. XIV. 440.): búcsú, régiesen *bulcsú*. Az oláhban megőrzött *l* hang a kölcsönvétel régisége mellett szól. Megjegyzendő, hogy e szó csakis Romániában járatos; a magyarországi oláhság e szláv szóval él: *těrg*.

bičkaş: *bicskás*. Csak is magyarsággal vegyest lakó oláhoknál ismeretes. Hallottam itt-ott Bánátban is.

bićulef: *becsület*, „Ćinstă şi bićulef: Tisztelet és becsület (Bihar megye). Om ku bićulef: Becsületes ember“ (uo.).

bićuluesk: *becsül.* „Boul mi lau bićuluit aćeşti omeń buni dereptu 200 zloci: Ezek a jó emberek épen 200 forintra becsülték ökrömet (Hasd: Arch. I. 71. 1612). Doj boj buni bićuluici derep dojsprezjaće galbeni: Két jó ökrömet épen 12 aranyra becsülték“ (uo. 87. 1636.). *) Igen elter-

*) B. Petriceicu-Hajdėu: Arhiva istorică a României. Bucureşti 1865. I—II kötet. A. Gy.

jedt szó különösen nálunk Magyarországon; azonban mai alakja már nem *bičuluesk*, hanem *bičulesk*.

bikaš: kieselstein (Iszer: Wörtb.): lapis silex (LexB.): *békasó*. Vö. Cih: Dict. II. 482.

bikäu: sperkel, fuszeisen der pferde (Iszer: Wörtb.): *pedica*: lónyüg, *lóbékó* (LexB.). Járja még ez az alak is: *bikaüü*. Latinságát ekkép védi a budai szótár: „A Lat. *pedica*, per syncopen, et mutato *p* in *b*.” Vö. Cih: Dict. II. 482.

bilug: *billog* (bélyeg). Új keletű szó, melyet a mai stempelis világ vitt be az oláh nyelvbe.

bintätuesk: *büntet*. „De nimina nie o bántäntu jal(ä) sä najbä: Senkitől semmi büntetése se legyen (Hasd: CuvB. I. 64. 1595.). Žudekătorii äeja, karej kurvä, sä o bintätujaskä: A bírák azt, a ki kurva, büntessék meg“ (Bar: CatCalv. 70. 68. 71.). Bihar, Arad s a magyarsággal határos megyékben hallható.

bir: steuer, tribut (Iszer: Wörtb.): *bér*. Egyike azon magyar kölcsönvételeknek, a mely a legrégibb időtől jutott az oláhba s a mely mind a régi mind a mai nyelvben igen el van terjedve. A számtalan példa közül csak egy-kettőt idézünk a régiségből s az újabb nyelvből: „Kändü (Labanü) acasta zicja: pistru ele sä fie birulü tau, tätë turma pistruju fätë: Mikor (Lábán) ezeket mondta: a tarkák legyenek a te béréd, az egész nyáj tarkát ellett (Pal. 93.). Sostrie tätë lumja birui; djačija nevoija pre toci sä-i dja birü: Sesostris az egész világot meggyőzte s kényszerítette valamennyit, hogy neki a dót fizessenek (Hasd: CuvB. I. 349. 370. II. 615.). Or fužit de kätäniä, de bir greu, de jobäziä: Elfutottak a katonaság, a sulyos adó s a jobbágy-ság elöl (Pop: Trand. 46.). Erdebir: Erdőbér (Bihar megye). Ęnkä nam pläfit biru popi: Még nem fizettem ki a pap bért.“ (uo.). Vö. Cih: Dict. II. 482. NyKözl. XIV. 439.

biräu: richter (Iszer: Wörtb.): *judex* (Al: Gramm. 244.): *biró* (LexB.). Még magyar összetételeit is bevitte a törvénykezés az oláh nyelvbe: *fibiräu*: főbiró; *jarašbiräu* és *irašbiräu*: járásbiró, *solgäbiräu*: szolgabiró; *odorbiräu*: udvarbiró sat. A falusi birót, a bántásit kivéve, az egész magyarországi oláh nép *biräu*-nak hívja. Az újabb irodalom azonban, mely kérlelhetetlenül üldözőbe vesz mindent, a mi idegen, a *biräu*-t is kitörli szótárából s helyébe a lat. *judex*-ből képzett *žude*-t

iktatja be, melyet azonban legalább az idevaló nép nyelve egyáltalában nem ismer.

Számtalan sok dal él a *biró*-ról az oláhság ajkán s a sok közül ime megemlítek egynehányat: „Dä dämne pe gëndul mjeu, sä fie kodrul biräü, še frunza solgäbiräü sä träesk kum voj vrja eu; tulipanul vicispan, sä träesk d'al mjeu mägan: Teljesítsd be uram akaratomat, hogy az erdő legyen biró és a levél szolgabiró, hadd éljek a mint kedvem tartja; a tulipán legyen viczispány, hadd éljek én egymagán (Pop: Trand. 40. 92.). Du-te majkä la biräü ši emblä de rëndul mjeu: Ereggy anyám a biróhoz s járj el az én soromba (uo. 102.). Žugu mi-e la biräü, feräle la fägädäü: A jármam a birónál van, a vasak meg a fogadóban (GazT. 1887. 26. 41.). Ku biräü-s mënios: A biróval haragba vagyok (uo. 1886. 5. 22. 152. 165.). Nu mä täja färtate! kä te vöjü fače biräü: Ne vágj le barátom, mert birónak teszek“ (Stan: Pov. 8.). Vö. Cih: Dict. II. 482. NyKözl. XIV. 439.

birelnik: miethmann, inwohner (Iszer: Wörtb.): inquilinus: zsellér (LexB.). A magy. *bérel* s az oláhba átment szláv *nik* képzőből alkotva. Magát az alapszót, a magy. *bérel*-nek oláhos alakját *biruluesk* még eddig sehol se hallottam. Vö. Cih: Dict. II. 482. NyKözl. XIV. 439.

biriš: *béres*. „Pecători tej éer plug ku patru boj ši biriši amëndoj: A te kérőid négy ökrös ekémet s mindkét béresemet kéri (Trib. 1/8. Hátszeg környéke) Birišel ku panä mare, dä en boj sä mjargä tare; birišel ku panä mikä, dä en boj sä ajbä frikä: Hosszú tollú kis béres, üss az ökrökre, hadd menjenek gyorsan; rövid tollú kis béres, üss az ökrökre, hadd féljenek (GazT. 1887. 14.). Jäu mis gazdabiriš: Én béresgazda vagyok“ (Bihar, Arad megye).

biroság: *biróság*. „Am fost la birosäg ši am avut doj bizoňság ši megiš nam kápätat igoňság: Voltam a birósággnál s volt két bizonyágom s mégse kaptam igazságot“ (Bihar megye.). A biroság helyett leginkább a *biräü*: biró szóból alkotott *biräime*, *biräire* járja.

birság: *birság*. „Am plätit mare birság, päntrukä sor bägat kajj en legeľäü tilos: Nagy birságot fizettem, hogy a lovaim bementek a tilos legelőbe“ (Bihar megye).

biruesk: siegen, besiegen, überwinden; besitzen; bestreiten können (Iszer: Wörtb.): vinco, devinco; possideo, teneo; par sum (LexB.): *bir*.

A nyelvemlékekben s a mai oláh nyelvben szerfölött használatos s ha az adatokat mind kitárnók, iveket irhatnánk össze. Itt is csak nagy vonásokban néhány példával írjuk meg a szónak történetét. „Ěnpleci pämëntulü, ši biruici elü: Töltsétek be a földet s birjátok azt (Pal. 4. 61. 64. 70. 83.). Fu biruitü Romanü ši prinsü: Le volt győzve Román s elfogva (Hasd: CuvB. I. 398. 399. 402. 403. 404. 405. 406. II. 151. 156. 284.). Totü sufletulü sä sä supue suptü biruinca élorü maj marj: Minden lélek a nagyobbak hatalma alá vesse magát (Bar: CatCalv. 46. 49. 50. 65. 70. 121.). Molitävnikü, izvodit din slovenie pre limba rumënskä, suptü kräirja ši biruinca Domnuluj Mihailü A p a fi: Molitävnik (imádságos könyv), szlávból fordítva oláh nyelvre A p a fi Mihály vajda királykodása és uralma alatt (Cip: Anal. 134.). Vëntul djakä sä pornešće, multe cärj le biruešće; multe cärj Ia biruit pën' la mine a sosit: A szél, ha elindult, sok országot győz meg; sok országot győzött meg, a míg hozzám érkezett.“ (GazT. 1886. 28.)

Ha még a sok továbbképzésre is ügyet vetnék, se szerint se számát nem ejthetném a példáknak. Csak annyit jegyzek meg, hogy képzéseiről is mind az oláh nyelvemlékek mind napjaink nyelve akárhányszor tehet tanúbizonyságot. Vö. Cih: Dict. II. 482. NyKözl. XIV. 439.

birtuk: *birtok*, Bihari szó.

birtukus: *birtokos*. Ugyanott hallottam.

bitang: herrenlos, herumirrend (Iszer: Wörtb.): vagabundus, vagus, errans, abandum, abandonum: *bitang* (LexB.). „Ěnträ ačesta sä numärä nište preoc bitanz: Azok közé számítható némely bitang pap is (NyKözl. XIV. 439.). Skita ënsämna pre un bitang ši viña din kuvëntul Slaveńesk Skita se, saü a sä bitanz i: Skita bitangot jelentett s ebből a szláv szóból eredt: skita se: bitangolni“ (ST. 29.). Vö. Cih: Dict. II. 482. NyKözl. XIV. 439, XVII. 118. Nyr. XI. 145.

bitangälesk: *bitangol*. „Da pä unde aj bitangälit tätä zëu a, mäj prunku e: Te gyerek, hol bitangoltál

egész nap“ (Arad megye). A bitangălesk szó / képzője árulja el a magyar kölcsönzést, mert a szabályszerű denominális képzés a bitang-ból így volna: bitănălesk, a mielő is fordul az oláh nyelvben (l. az előbbi idézetet.).

bifer: *betyár*. Cihac (Dict. II. 547.) a török elemek közé sorozza. De e föltevés ellen két fontos mozzanat szól. Az egyik, hogy csakis a magyarországi oláhság ismeri s ez is csak ott, a hol sűrű érintkezésben áll a magyarsággal. A másik, hogy jelentése ugyanaz, a mi majdnem általános a magyarban t. i. vagus, vagabundus; míg a törökben annyi mint: nőtelen, legény. Mint lónév is előkerül. Egy 1799-ben nyomtatott oláh Evangeliomoskönyv*) tábláján ezt olvashatjuk: „Betyar kalu ou krepat la 2. Maj. 1835.: Betyár lovam 1835. május 2-án döglött meg.“

biü (de *biü*): reichlich, überflüszig (Iszer: Wörtb.): *bév*. Az első adatot az oláh nyelv legrégibb emléke, a voronecki codex szolgáltatja: „Bäsädui de biü päenrä la zorj: Satisque allocutus usque in lucem (Sbier: VorC. 16. l. 14. s.). Nu lua domne, dela noj dhulü täu, ée ne da enträmarja éja de biu a kredincij derjapte; Ne vedd el tölünk uram lekedet, hanem add meg nekünk az igaz hitnek bév megerősödését“ (Bar: CatCalv. 77.).

Baritiü ezt mondja róla: „Hallható még itt-ott, a hol az oláhok nagyon vegyesen laknak a székelyekkel“ (CatCalv. 121.); én azonban még hozzáteszem, hogy a Királyhágon innen mindenütt járatos, kivéve a bánsági oláhságot. A szó képzése: **bios**: reich, reichhaltig; fruchtbar, gesegnet (Iszer: Wörtb.): abundans (Al: Gramm. 247.): dives; uber, fertilis (LexB.), a mely Moldvában is használatban van (Jern: KUt. I. 142.), még sokkalta inkább, mint az alapszó: *biü*. A budai szótár ímez etimológiát eszelte ki a bios-ra: „a lat. dives, d mut. in b.“

bişug: *bőség*. Az 1600—1630 körül írt szláv-oláh szótár is így ismeri (Hasd: CuvB. I. 270.). „Avemü bişugü mare en sfenta ta kasë: Nagy bőségünk van szent házadban (Dos: Psalt. 120.). De tine pämentul sä adapä, şi de bişugü

*) (Evang.) Evangeliile la toate Duminecele si Szärbätorile. Ku ortografie ungureaszkä la tiparju au dat Pärintele David Biro. Buda. 1799.: Evangeliumok minden vasárnapra és ünnepre. Magyar írásmóddal sajtó alá adta Biró Dávid szerzetes-atyá. A. Gy.

nime nu să scapă: Te itatod meg a földet s a bőségtől senki meg nem szabadul (uo. 207. 358. 377. 391.). Pentru noi Dumnezău să grîzjaște și ku bișugă ne blagoslovjaște: Velünk az isten törődik és bőséggel megáld“ (uo. 397. 433.).

bișug: *bévség*. Az 1683-ban kiadott „Sikrijulă de aur“ban (Arany szekrény) ezt találjuk: „În pace lină și țin bișug mare amă trăit: Csendes békeségben és nagy bévségben éltém“ (Cip: Anal. 114.).

belsug (*ghelșug*): abundance, richesse, superfluité (Cih: Dict. II. 481.): profusion, fertilité (NKözl. XIV. 439.): *bélség*. „Toc grofi și nemeși din Sibiu și de prin prețur alkatuja ō kurte, kare se bukura de bilșugul și de trajul Domnesk al Voevoduluj mazil: Szeben és környékének minden grófja és nemese udvart alkotott, a mely a hivatalból kitett vajda bőségenek (gazdagságának) és úri életmódjának részese volt (Hasd: Etym. 771.). Să ne ferimă de o țin belșugare de expresiun moderne, kare, nepunend o stavilă la timp, va țintrăina poporuluj limba sa: Ovakodjunk az újkeletű kifejezések bőségétől, a melyek, ha idején gátot nem vetünk, idegenné (érthetetlené) teszik (az új nyelvet) a nép előtt“ (Károly király szavai). Egyike a legérdekesebb magyar kölcsönvételeknek, hogy úgy mondjam, petrefaktuma egy kihalt magyar szónak. Mielőtt azonban a magam nézetét megemlíteném róla, elmondom mindazt, a mit eddig e szóról irtak.

Cipariū így nyilatkozik: „Ce e ținbilșugare a ungro-vlachilor noastră? Ardeleăni-ungureă zék pre multe lokure bișug saă giușug dela ung. *bőség*, — țin bilșug, bilșugare, ținbilșugare sunt ale fracilor de lêngă Dumbovica: Micsoda a mi ungro-oláhjaink ținbilșugare szavuk? Az erdélyiek, magyarországiak azt mondják sok helyütt bișug vagy giușug a magy. *bőség*-től; de a bilșug, bilșugare, ținbilșugare Dumbovicza menti testvéreinké“ (Princ. 271.). Ebből két tanúságot vonhatunk le, 1) hogy mind e szavak magyar kölcsönvételek, 2) hogy a bilșug nem nálunk, hanem Romániában él. De menjünk tovább: „În belșugare, ce se maj aude și țin Romania, șamana tare ku bőség unguresk: țin belșugare, a mi még Romániában is hallható, nagyon hason-

lít a magyar bőséghhez“ (Bar: CatCalv. 121.). E nyilatkozat egyik része tudatja velünk, hogy a *belsőug* alaknak máshol is kell még használatban lennie s mert Baritiü erdélyi ember, azt kell gondolnunk, hogy éppen valahol Erdélyben, a miről azonban nekünk eleddig semmi tudomásunk nincs. Nyilatkozatának másik részével: „hasonlít nagyon a magy. bőséghhez“ azt árulja el, hogy ő csak sejti, de nem tudja biztosan a dolgot. Hasdeue szavakkal tolmácsolja véleményét: „*Belsőug*, ung. *bőség*, ku treberja normalä a finaluluj *ég* la Romëñ *en ug*, ka ši 'n mesterség: *mesteşug*; betegség: *beteşug* etc. Astäz se zite *belsőug* saü *bilşug*, ku inorganikus *l*: *Bilşug*, magy. *bőség*, a végső *ég* tagnak rendes áthasonulásával *ug*-gá mint: *mesterség*: *mesteşug*; betegség: *beteşug* sat. Ma napság azt mondják: *belsőug* vagy *bilşug*, az a norganikus *l* hanggal“ (CuvB. I. 270.).

Budenz, a mint tudjuk, már régen kifejtette Magyar-ugor szótárában, hogy a *bőség* szónak egykor *belsőug* alakban kellett élnie, ezt bizonyítja a *mélység* szó, a melyet vele párhuzamba állított. Véleményének támogatására azonban egyetlen egy adatot se birt fölmutatni. A magyar nyelvemlékek semmit se tudnak róla, nincsen egy hely is, mely Budenz mellett szavazhatna, s csak az utóbbi időben sikerült, a mint a Nyelvőrben azt kimutattam (XV. 509.), egy példát találnunk a Keszthelyi codexben: „O Jesus Émlekezzel the zenth werednek hullasarol Mykoron az sydo witeznek ew chuchaya the zent oldaladon nagy melseghes sebet nyta, honnat ez wilagnak geryedetes bynenek hyedelmere nagy bwlseggel mynd the zenth zywed ees derekadbeli dichew weredet vizzel elegy nekewnk adad“ (14); de az is kétséges, hogy nem iráshiba-e. Ha nem is volna bizonyíték erre magában a magyarban, az oláh nyelv a leghatározottabban igazolja Budenz nézetét.

A szónak, a mint föntebb megemlítettem, három alakja él az oláhban: *belsőug*, *bilşug* és *biuşug*. A két elsőnek eredetije a magy. *belsőug* (*bilşug*) és *belsőug* (*belsőug*); az utóbbinak a *bőség* vagy *bévség*. Ahhoz kétség se fér, hogy a *belsőug*, *bilşug* alakok a régibbek s kölcsönvételük minden valószínűség szerint abba az időbe esik, a mely az első magyar codexek korát jóval megelőzte. E véleményemet gyámolítja

a voroneczi codex, eme legrégebb oláh nyelvemlék *bios* szava, mely a már módosulást szenvedett későbbi magyar *béves* formán alapszik. Nem alaptalan tehát a következtetés, hogy a *belsug*, *bilsug* átvétele az említett codex korát legalább egy vagy két századdal megelőzte s így körülbelül a XIV. századba tehető.

A mondottakhoz hozzá kell még tennem, hogy a *belsug*, *bilsug*, a régebbi alak Romániában él, míg a *briusug* itt nálunk Magyarországon.

bizuesk : vertrauen, sich verlassen ; anvertrauen (Iszer : Wörtb.) : commito, credo, fido, confido, fretus sum, nitor (LexB.) : *biz*. „Nu mis ẽ n b i z u i t or ẽtesk Vallesi tote slove latinešt pre kum le grãesk ši Angluši: Nem vagyok b i z o n y o s benne, vajjon a velsiek úgy olvassák-e mind a latin betűket, a mint az á n g l u s o k ejtik“ (ST. 169.) Igen gyakori szó az ittlakó oláhságnál még képzéseiben is. Vö. Cih: Dict. II. 482. NyKözl. XIV. 439.

boboš : fleckig, bunt (Iszer : Wörtb.) : maculosus, varius : *babos*, tarka (LexB.) Vö. Cih: Dict. II. 483.

bodẽrlãu : Colymbus, plongeon (Cih : Dict. II. 483.) : Az oláh szó egy magy. *bukdãrló* (*bukdãlló*) formán alapszik.

bogãriã : juchten (Iszer : Wörtb.) : corium russicum : *bagaria*, bagaria bõr (LexB.) Vö. Cih : Dict. II. 483.

bogãziã : gepãcke, bagage (Iszer : Wörtb.) : sarcinae, impendimenta : *bogãzsia* (LexB.).

bogãziã : bagasie, geglãnzte leinwand (Iszer : Wörtb.) : tela colore tincta : *bagazia* (LexB.). „6 stihare albe de b o g a ši: Hat fehér b a g a z i a templomi ing (Hasd: CuvB. I. 214.). 1 stihar de b o g a ši u albu dela Kostandin: Konstantintól egy templomi ing fehér bagaziából“ (uo. 215. A galãczi kolostor holmijának lajstroma. 1588.). Az 1600—1630 körül irt oláh-szláv szótárban : „*Bogãsiu* : плащаница : pẽnzã de bumbak : pamutvãszon“ (uo. 271.)

bogjã : *boglya*. Maller (Szõt. 53.) a magyar *boglya* szóhoz a következõ oláh egyértékesekeket csatolja : v ä n t a t ä ü, b o g j e de fẽn (vontató-, széna b o g l y a). Biharban és Arad megyében járatos. Vö. Cih: Dict. II. 483.

boglar : spange ; ranunkel, hanenfusz (Iszer : Wörtb.) : fibula, umbella, lunula ; ranunculus : *boglár*, *boglárvirág* (LexB.). Nemcsak nálunk, hanem Moldvában is hallható (Jern : KUt. I. 142.).

bojtar: *bojtár*. Bihar és Arad megyében járja.

bok (kocsi): *bak*. „Suj ěn bok ši měnā kaji: Hágj föl a bakra s hajtsd a lovakat“ (Arad megye).

bokoné: *bakancs*. A katonaságból kiszolgált oláh legények vitték magukkal e szót a nép nyelvébe. Nagy czipőre is mondják: „Grej ěs cipeji āsta, ka bokānělě: Nehěz ěz a czipő mint a bakancs“ (Arad megye). Cihac (Dict. II. 483.) idéz egy példát a moldvai és oláhországi okleveles gyűjteményből: „Sā le hie de imbrākāmite ši de bokěně: Legyen nekik ruházatul ěs bakancsul,“ a mi azt a hitet kelti föl bennünk, hogy régebben a magyarban nemcsak katonai czipőt, hanem egyáltalában mindenféle czipőt tett a *bakancs*. Ezt megerősíti a cseh: *bakaněe, brakaněe* szó (Cih. uo.): bottines hongroises.

bokor: *bokor*. „Adā māj Nucule furka đin spiěne bokor: Adszi a villát Nuczu (Jánoska) a tövis bokorból“ (Bihar megye).

bolěnd: stultus, mente captus, vesanus: *bolond* (Mall: szót 54. 65. ST. 113.). „Pre ěineva a bolānzire: bolondítni valakit (uo.). Magyarországon mindenfelé el van terjedve. A ‚Familia‘ 1884. 10. számában Simeon Mangiuca ‚Cinci-deci de etimologii: ötven etimologia‘ cikkében a következő magyarázattal kél a *bolěnd* szó latinságának védelmére: „A szó etimológiáját az olasz *balordo*-ban találjuk meg (vö. fr. *balourd*). Nazari: Vocabolario vicentino-ital. (Oderzo. 1876. 52.) ezt olvashatjuk: *balengo*: thöricht; Azzi-ban: Vocabolario ferrarese-ital. (Ferrara. 1857. 28.) meg: *balengh*: halbverrückt, nährisch; Biondellinál: Dialetti gallo-italici (Milano 1853. 250.) ímez: *baleng*, ěs *balengo*: thöricht sat. *Balord*-ból az *o* hangnak ě-vé homályosulásával s az *r*-nek *n*-né változásával lett *bāěnd*; aztán az első szótagbeli *a*-nak *o*-vá módosulásából keletkezett *bolěnd*. Kímutatván ě szerint a *bolěnd* szónak oláh eredetět, egyszersmind az is kiviláglik, hogy a magyar nyelv az oláh-ból vette a maga *bolond*-ját hasonló értelemben“ (115.).

E furcsaságokra nézve nincs mit mondanom. A szó szláv eredetű s innen került a magyarba (Mikl: SlavM.). Az oláh alak kétségtelenül magyar lombikon szűrődött át. Ezt bizonyítja a benne meglevő közbeszűrt *o* hang, továbbá

az a körülmény, hogy a szó Erdélyben, Bánátban s a magyarokkal naponként érintkező oláhságban él. Vö. Cih: Dict. II. 483.

boncálesk: tép, marczangol, *bonczol*. Biharban járja.

bordej: eine erdhütte; hurenhaus, hurennest (Iszer: Wörtb.): casa subteranea, gurgustiolum; lustrum, lupanar: huruba, kunyhó, *bordély* (LexB.).

Európai szó, a mely a ném. *bort*: brettből származva bejárta az összes román nyelveket: ol. *bordello*, prtg. sp. *burdel*, fr. *bordel* (Diez: Etym. I. 74.) s ez utóbbiból fölkerelkedve visszatért a németséghez, de már francia mezben (Kluge: Etymologisches wörterbuch der Deutschen sprache. Straszburg. 1883.). Innen tovább folytatva vándorútját, eljutott a magyarba, a honnan folyton keletnek tartva az oláhsághoz.

Cihac a szláv elemek közé sorozza (Dict. II. 23.); azonban fölhozott egyértékesei: orosz-ruth. *bortí*, lengy. *bart*, cseh. *brt*, hangtanilag számba se jöhetnek. Hasdeu ősrégi dákszónak (Ist. 237.) tartja.

borkan: cruche (Cih: Dict. II. 484.): *borkanna*.

borkut: eau minérale acide (Cih: Dict. II. 484.): *borkút*.

bornáü: *bornyú*. „K ä t a n a j a b o r n á ü p e s p i n a r e i p l a k ä l a d r u m u l m a r e : A k a t o n a h á t á r a v e s z i a b o r n y ú t é s e l i n d u l a n a g y ú t r a“ (GazT. 1887. 26.). Ezt a szót is a katonaságból hazakerült oláh legények terjesztették el.

boroslan: hederá helix; syrunga vulgaris; Daphne mezereum (Cih: Dict. II. 484.): *boroszlán*. A szó eredetileg szláv: *bršljan*; azonban az oláh magyar ajakról vette át, erre vallanak a közbeszúrt o hangok.

borviz: eau minérale acide (Cih: Dict. II. 484.): *borvíz*. „P l a c e m b o r v i z u k u v i n ſ i m e n d r a d i n s a t v e c i n : S z e r e t e m a b o r v i z e t b o r r a l s a z t a s z é p l á n y t a s z o m s z é d f a l u b ó l“ (GazT. 1886. 49.).

borzós: struppig (Iszer: Wörtb.): hirtus, hirsutus: (LexB.): *borzas* (Mall: Szót. 54.). Nemcsak Arad s Bihar megyében hallottam, hanem itt-ott Erdélyben is. Vö. Cih: Dict. II. 484. NyKözl. XIV. 440.

bosorkaje: *boszorkány*. A végső ny hang jésülésére vö. bánáti oláh: *kälkén*: a Királyhágón innen s túlra lakó oláhságnál: *kälkej* (calceus); *gutuh*: *gutij* (cotonium); *kuh*: *kuj* (cuneus) sat. Arad és Bihar megyében járatos.

bubäu : gübe, eine wollenes zottiges oberkleid (Iszer : Wörtb.) : psila, gausape, gaunacum : guba, szőrös guba (LexB.). Az 1600—1630 körül írt oláh-szláv szótár ilyen alakban ismeri : *boboü* (Hasd : CuvB. I. 271.). Nem csatlakozhatom e szóra vonatkozólag se Cihachoz (Dict. II. 485.), se Hasdeuhoz (CuvB. I. 271.), a kik mindketten a *gubá*-t tartják eredetijének ; mert ha a *g : b* hangváltozást meg is lehet világítanunk, hátramarad még a végső *äu* tag, a mely okvetetlenül egy magy. hosszú mélyhangzót föltételez. Utána néztünk egy magy. *gubó* alaknak, de ilyet nem találtunk ; ellenben igen is egy sokkal megfelelőbb szót, a mely az oláhnak eredeti példaképe. Kriza „Vadrózsáiban“ (492.) ugyanis ezt a szót olvashatni : *bubó* ; szőrével kifordított bőrbunda (Udvarhelyszék).

buduluesk : genau durchsuchen, herumsuchen, herumwühlen ; herumirren, herumwandern, herumstreichen, herumschweifen : solicite scrutor, perscrutor, perquiro ; erro, vagor, circumeo, peregrinor (LexB.). A szó első jelentése valóban olyan kérdőjel, a melyre ez idő szerint még nem tudunk feleletet adni ; második értelme a *vagor* jelentés valószínűleg egy magy. **bujdol* s rövidítve **búdol* formából indult ki. A budai szótár a „*vado ultra*, quasi *vadulare*“ szóval hozza kapcsolatba. Vö. Cih : Dict. II. 485.

budušluesk : erro, vagor, circumvagor (LexB.) : *búdosol*. „Dukänduse budušlui en pustijä : Elmenvén a pusztaságban búdosolt“ (Pal. 57.). Vö. Cih : Dict. II. 486. NyKözl. XIV. 440.

budušläü : herumstreicher, herumirrer, herumwanderer (Iszer ; Wörtb.) : erro, vagus, vagabundus (LexB.) : *búdosló*. Cih : Dict. II. 486. Nyközl. XIV. 440.

budilaräs : *bugyiláris*. „Soldatu-j g a z d ä mare, känd la budilare é are : Igen gazdag a katona, mikor van a bugyilárisában“ (Pop : Trand. 120.). A magyarországi oláhság legnagyobb része él vele.

bujguesk : irre reden, phantasiren ; aberwitzig werden (Iszer : Wörtb.) : *bolyg*. „Om bujguit : Hebehurgia ember“ (Bihar, Arad megye. Vö. magy. *balgatag* — *bolygatag*. Nyr. XV. 560.). A Bánság kivételével, a hol eleddig nem volt alkalmam hallani, majdnem mindenfelé el van terjedve a magyarországi oláhságban. Képzése : **bujguire** : das irre-

reden, phantasiren, schwärmen; aberwitz, phantasie (Iszer: Wörtb.)

bujgätäu : zavart, lázongást idéző, *bolygató*. Bihari szó.

buntuesk : mutiler, tronquer (Nyközl. XIV. 440.): *bont*. Különösen a Királyhágon inneni részeken járatos.

buntuzesk : össze-vissza hány, vet, keresgél, *bontoz*. Arad megyében és Biharban hallottam.

burkus : preusze : prussus, borussus : *burkus* (LexB.). Vö. Cih : Dict. II. 486.

busufesk : *búsul*. „Atëta am busulit, de mă dăre și kapu : Annyit búsultam, hogy a fejem is megfájdult.“ (Bihar megye).

butac : stumpf, nicht scharf; blöde, blödsinnig, hart-lehrig (Iszer : Wörtb.) : hebes, obtusus, stupidus, obtusi ingeni : buta, tompa, hegyetlen (LexB.) : *butás*. A hangváltásra nézve (végső *š : é*) vö. barnás : *bärnac* ; sárgás : *särgac* ; tarkás : *tärkac*.

butás : absenker (Iszer : Wörtb.) : *marcotte* (Cih : Dict. II. 486.) : *bujtás, bútás*.

caglă, éaklä : pointe (Cih : Dict. II. 534.). Két külön kölcsönvétel. Az első : *caglă* egy régibb magy. **csákla* formán alapszik. (Vö. Nyr. XVI. 410.); az utóbbinak a mai, általánossá vált *csákla (csáklya)* a példaképe.

cărămonie : *ceremonia*. „Spălarja numaj țe jaste căramonie : A mosdás csak *ceremonia*“ (Bar : CatCalv. 53.). Én eddigelé máshol az oláh régiségben nem olvastam s nem is hiszem, hogy még valahol előkerülne. Az oláh egyház e szót szláv egyértékesekkel vagy göröggel helyettesítette s e helyütt is csak úgy került be, mint az ugyancsak eme könyvben olvasható : *Katekismus* : katekizmus, t. i. az erdélyi kálvinisták nyelvéből. A műveltebb elem manapság alkalmazza a *ceremonia* szót s az oláh irodalomban is olvasható elégszer; azonban ezt az újabb latinizáló irány hozta forgalomba; a nép nyelvében teljesen ismeretlen.

ceh : corporation, corps de métier (Cih : Dict. II. 431.) : *czéh*. A szó előfordul a legtöbb élő szláv nyelvben s Cihacot ez a momentum félrevezette s szláv elemnek tartja az oláh : *ceh* szót. Ő ugyanis azt gondolhatta, hogy az oláhság ezt a szót is a szlávságnak köszönheti, valamint kulturájának java részét; de nem vette számításba a területet, a hol a *ceh, cej*,

cij, ci él. Ha utána járunk, kutatásunk eredményekép azt összegezhethjük, hogy a szó nálunk hallható Magyarországon s valószínűleg a régi *czéhek* ültették át az oláhba magát a rendszert s vele a szót, úgy szintén ennek összetételét, a *czéhmester*-t: *cimešter*.

cögarä: *czigáré*. Új keletű szó, melyet itt-ott hallani nálunk.

cöl, cil: but, dessein, projet, intention, mire, buton du fusil (Cih: Dict. II. 432.): *czél*. „A nimerire cilu: Eltalálni a *czélt*“ (Mall: Szót. 62.) Kétséges. Cihac szláv kölcsönvételnek tartja. A magyar származás mellett az a körülmény szól, hogy kivált az itteni oláhság nyelvében él.

cifrašä: *czifrás*. „Fata biräuluj sä pãrtã tare cifrašä: A bíró lánya nagyon *czifrán* jár“ (Arad, Bihar megye s a Királyhágón innen fekvő területeken).

cimirj: schild, wappen (Iszer: Wörtb.): marque, signe, bouclier, armoiries (Cih: Dict. II. 535.): *czimer*.

cintirim, cënterim: coemeterium, sepulcretum: temető, *czinterem* (LexB.): „Te rãgã la majka sä ne-'ngrãpe 'n cintirim, pe unde âmeñi vin: Kérd meg az anyádat, temessen el bennünket a *czinterembe*, a merre az emberek járnak (Pop: Trand. 17.). Te du la majkã-mja ši deškide ušica, kã eu merg prin cintirim: Ereggy el az anyámhoz s nyisd ki a kis ajtót, mert én a *czinterembe* megyek“ (GazT. 1886. 151.).

cipej: calceus, crepida: schuch: *czipellé (czipellő)*. A ‚Familiában‘ (1884. 7.) Mangiuca ezt írja róla: „A szó leginkább többesszámban járja: *cipej*. Etimológiáját megtalálhatjuk Itália tájszólásaiban, jelesen Montiban: Vocabolario dei dialetti di Como (Milano. 1845. 249. 253. és 368. lap): sciapei, sciupel, sciupej, zipei. Du Cange: Glossarium mediae et infimae latinitatis (Parisiis. 1840—50. VI. 933.) a ‚zepellus‘ szó alatt ezt adja: „Portet quilibet nuntius... mazzam ligneam sine poena in manu, ut cognoscatur, nec vadant in zepellis. Ugyancsak nála (935): Et si fuerint zochulae magnaе et altae cum zipello etc. Az oláh nyelvből átment a szó a szerbbe *cipela* alakban s a magyarba mint: *czipő, czipe*.“ Kétséges.

cirkalan, cërkalan: compas, cercle, couronne, aire autour du soleil, de la lune (Cih: Dict. II. 535.): *czirkalom*. „Lokul

pe unde se bat pari el desemnază ku unu cêrkăla m ori-
zinal: A helyet, a hová a karókat verik, egy eredeti czi-
rka l o m m a l jelölik meg“ (Pop: Trand. 185.).

1) **cirkäläu, cêrkäläu**: zirkel (Iszer: Wörtb.): circinus
(LexB.): *czirkaloň*.

2) **cirkäläu**: steuerschreiber (Iszer: Wörtb.): scriba
vectigalis, vulgo: *rectificator commissarius* (LexB.): (adó-
czirkáló. A budai szótár „a Lat. *circitores*, vel *circuitores*“-t
látja benne.

corfä: putaine, garce (Cih: Dict. II. 536.): *czafra*.
Kétséges.

cuk: baiser, faire du bruit avec la bouche en baisant
(Cih: Dict. II. 536.): küssen (Iszer: Wörtb.) A magyar szó-
kezdő *cs* hang ellenében a *cz*-nek magyarázatát egyelőre
adni nem tudom; de hogy a szó a magyarból való, azt két-
ségtelennek tartom. Se a mai, de még a régi oláh nyelv se
ismeri e szót *cuk*: *csók* értelemben; pedig a *cuka*: *csó-*
kolni alak világosan mutatja, hogy valamikor kellett élnie
neki az oláhságban. A *cuka* ugyanis denominális képzés egy
cuk szóból.

A *cuka*: *csokol* igen elterjedt szó s mondhatnám, a
,küssen' fogalomra sokkal gyakrabban alkalmazzák mint
egyéb sinonimáját, pl. „Cukumife jo pä tíne sí pä asta
dingă miñe: Csókolnálak meg tégedet s ezt a mellet-
tem valót (Arad megye). Kukuruz, cukuj gura kuj lo pus,
kă lo pus ku patru boj, cukuj ofi damendoj: Kukuricza,
csokolnálam a száját annak, a ki ültette, mert négy
ökörrrel ültette, *csokolnálam* meg mindkét szemét (Bánát).
Cukuj gura unuj om, kare me skälä din somn; cukute
lele pe tine, dar maj am pe ârećine; cukuc lele oki tej, kë
sunt draž sí frumosej: *Csokolom* a száját annak az em-
bernek, a ki az álmomból fölkelt; *csokolnálak* meg
rózsám tégedet, de aztán még valakit; *csokolom* ró-
zsám szemeidet, mert kedvesek és szépek“ (Pop: Trand.
173. 174. 175.).

cukur: *czukor*. A Királyhágón inneni részeken s a Bán-
ságban itt-ott hallottam.

culap: **czolop (czölöp)*. Szintén ezeken a helyeken járatos.

caküü: *csákó*. Ez is egyike azon szavaknak, melyet a
katonaságból hazakerült oláh legények terjesztettek el.

éaklä: *croc* (Cih: Dict. II. 53.) *csáklya*. Cihac szláv kölcsönvételnek állítja (vö. Nyr. XVI. 410.).

éangäu: *csángó*. Így nevezik a magyarokat Moldvában. Vö. Cih: Dict. II. 488.

éapläu: *csapló*; ostorsudár. Igen elterjedt szó Arad, de kivált Bihar megyében.

éardä: *csárda*. Arad s Bihar megyében.

éatläu, éetläu: garrot, rondin, tortoir (Cih: Dict. II. 488.): *csatló*.

éetluesk: garrotter (Cih: Dict. II. 488.): *csatol*.

éanfä: *csont*. Csak többesszámú szó. Nagyon gyakran hallható azon a tájon, a hol legsűrűbb az érintkezés az oláh és magyarság közt. „Čine despärceše drazi, tragäj korbi é â n tele pe sub kopač: A ki a szeretőket elválasztja, vonszolják a hollók csontjait a fák alá“ (Pop: Trand. 17.).

Egyes számban Aradon hallottam egy oláh bakától, a ki a ‚čopistrak‘ (zapfenstreich) után, midőn már valamennyi ágyában feküdt, katonatársainak mesélgetett. Egy hosszabb mese elmondása közben, hogy megtudja, vajjon társai hallgatják-e s hogy tán nem alszanak-e már, elbeszélését hirtelen e szóval szakasztotta meg: č o n t, a mire a többiek, annak jeléül, hogy ébren vannak, így feleltek: l e v e š, l e v e š.

éontos: *csontos*. Arad megyében járja.

éaläu: *csaló*. Ugyancsak ott.

éalřásag: *csalfaság*. Szintén.

éalřesk: tromper, duper (Cih: Dict. II. 488.): *csal*. „Šarpele é ä l u i m ě ši m ě n k a j: A kígyó c s a l t meg és ettem (Pal. 9. 78. 87. 93.). Bade vinä dej veni, de nu, nu mă 'n é ä l u i: Kedvesem jöjj, ha jönni akarsz, ha nem, ne c s a l j meg (GazT. 1886. 204. 206.). Nuj vojnik se se gäsaska, pre ja se-o é ä l u j a s k ä: Nincsen olyan legény, a ki ötet meg c s a l h a t n á“ (Pop: Trand. 30.).

A LexB. származtatása ímez: „a Lat. celo, as, are, quia qui decipit, celat veritatem.“ Vö. Nyközl. XIV. 440.

éalřasüag: *csalóság*, csalfaság. „Ba eü nu te oj slobozë, k ä - c e portul mujeresk š e m e t e m d e é e l u š a g: Biz én be nem eresztlek, mert ruházatod asszonyi s félek (valami) c s a l f a s á g t ó l“ (Pop: Trand. 31.).

éätěrnä: rinne, dachrinne (Iszer: Wörth.): *csatorna*. A Királyhágón innen.

éánkă : *csóka*. Gyakori szó, kivált Biharban Szalonta körül s itt-ott Arad megyében.

éigă : *cochlea, limax, domiporta; trochlea, artemon, rechamus, fucula; turbo (LexB.): schnecke; winde, hebewinde, krahn; kreisel, ein kinderspiel (Iszer: Wörtb.): csiga; föl-vonócsiga; csigajáték. Vö. Cih: Dict. II. 490.*

éikăús : *csikós*. Így nevezik még azokat a legényeket is Szalonta környékén, kik éjjelre kimennek a mezőre a lovakkal. Bihari szó.

éinas : *csinos*. „Dămnă kă é i n a ș ä s ä maj pártă: Istenem, be csinosan hordja magát“ Arad, Bihar megye. Hallottam Kolozs megye nyugoti részein is.

éipkă : *csipke*. Királyhágón innen és túl mindenfelé. A jelentés (spitze, spitzen) magyar kölcsönvételre utal.

éipkăzău : *csipkéző (vas)*. A szürszabó mesterségnél használatos szerszám.

éirip : *cserép*. „Am o kasă akoperită ku éirip: Van egy cseréppel fedett házam.“ Mindenhol járja.

éiripălesk : *csiripel*. Arad s Bihar megyében.

éiriz : *csiriz*. Oláh csizmadiák mondják.

éizme : *bottine, botte (Cih: Dict. II. 492.): csizma*. Egy 1627-ben írt eladási jegyzékben mint tulajdonnév is szerepel, 'Cizmarjul' (Hasd: Arch. I. 8.). „Pe cermurj de Dunărică merze dalba Tudorică éizme roși tropotind: A Duna partján megyen a fehér Tudorica piros csizmáival topogva (Hasd: CuvB. II. 509.). Noj suntem solj împărăteșă ku kurele *husăreșă* și ku éizme kăzăceșă: Mi királyi követek vagyunk huszár szíjjal és kozák csizmában (GazT. 1886. 143.). Ku két daj éizmele? Ku éiné *bănă*: Hogy adod a csizmát? Őt bankón“ (Bihar m.).

éopor : *troupeau de bestiaux (Cih: Dict. II. 491.): csoport*. „Stăpănule, tu pe noj să nu ne laș, kă vor veni tărgurele și ne-j face éoporele: Gazduram minket el ne hagyj, mert eljön majd a vásár s csinálni fogsz nekünk (juh) csoportokat (Trib. s887. 1/III. Hátszegvidéki karácsonyi mysterium.). Din kale co jesi un éopor dă turturelă: Utadba jő majd egy csoport gerlicze“ (Krassó-Szőrény m.). Igen elterjedt szó. Vö. NyKözl. XIV. 440. (Vö. szerb: éopor: grex porcorum).

éorgăesk, éoroesk : *copiose et cum strepitu profluo,*

mano (LexB.): rieseln, rinnen (Iszer: Wörtb.): *csorog*. „Plăjä, dă éorgăjestă: Esik, hogy csak úgy csorog (Arad m.). Krésmărică doj muri nu mă 'ngrăpă 'n temeteü, éi mă 'ngrăpă 'n birtul tăü ku kapul kătră hărdăü s-aüd vinul é o r o i n d : Korcsmárosné, ha meghalok, ne temess a temetőbe, hanem temess el korcsmádba fejemmel a hordó felé, hadd halljam a bort csorgani“ (GazT. 1886. 20.). Mindenfelé.

éorgăü, éurgăü: *csorgó* (LexB. 25.).

éorobor: querelle, dispute (Cih: Dict. II. 491.): *csör-pör*.

éoroslan: *csoroszllya*. Az ekevas előtt levő vas, mely a gerendelyhez van erősítve.

éos: *csösz*. Gyakori szó.

éovărgăü: *csavargó*. Arad megyében.

éuf: *csúf*. „Taé tu é u f u lumi: Hallgass te világ csúfja (Arad m.). Pénce-s bade kam negrucă, nu-s la tot é u f u l drăgučă: Hogy egy kicsit rózsám barnás vagyok, minden csúfnak szeretője nem vagyok“ (GazT. 1887. 12/V.).

éufulesk: *csúfol*. „Găncelesk ši é u f u l u e s k limbă rumě-năskă: Gáncsolják és csúfolják az oláh nyelvet (ST. 179.). Sä te 'nvec bađ a minci, kopile a é u f u l i: Tanuld meg rózsám, hogy kell hazudni, leányokat csúfolni“ (GazT. 1887. 10/III.) Hallható mindenfelé.

éufság: *csúfság*. Arad, Bihar s Kolozs megye nyugoti részein.

éukur, éukurj: 1) cirrus, fimbria (LexB.): franse, quaste (Iszer: Wörtb.): rojt, bojt, *csokor*. 2) grobe weisse bauerhosen (Iszer: Wörtb.). „Drăguča dunitale sa nekat ši é u k u r i brăuluj staü deasupra rëuluj: A maga szeretője befűlt s övének csokrai (rojtjai) a patak felszínén vannak“ (GazT. 1886. 186.). Mindenfelé. Vö. Cih: Dict. II. 491.

éumăfăjä: datura stramonium (LexB.): stech-, dorn-, rauchapfel, stachelnusz, tollkraut, igelkolben (Iszer: Wörtb.): *csudafa*. L. Cih: Dict. II. 491.

éumăü: *csomó*. „Un é u m ä ü dă duhan: Egy csomó dohány“ (Arad m.)

éumurlesk: (meg)*csömörl*-ik. Arad s Bihar megyében hallani.

éung, éunt, éong, éont: mancus, truncus, mutilus (LexB.): verstümmelt; stamm, stock, klotz (Iszer: Wörtb.): *csonk*. „Csúngsij, si Orbij, si Skjopij aduj aicsa: A csonkákat,

vakokat és sántákat hozd ide (Evang. 71.). Maj bine jeszte czije Csúng szá ěntri la viáczá: Jobb teneked csonkán ěned (uo. 121.). Vojni: ěuntic din bättalia: Harczban megcsonkult bajnokok (Hasd: Arch. 57. 1525). De-o ás puťa kápata, kosęcęfe-j le ás ěunta: Ha megfoghatnám, hajfonatękit megcsonkítnám“ (GazT. 1886. 282.). Vö. Cih: Dict. II. 490.

ęuperkă: agaricus campestris (LexB): fungus (Sink: Elem. 84.)*): feldschwamm (Iszer: Wörtb.): *cseperke*(gomba). „Ma trimes mäjkuca sä kuleg ęuperę. Ęuperę n-am gäsęt: Elküldött az anyám cseperkęt szedni. Cseperkęt nem találtam“ (Dor. 18.). Vö. Cih: Dict. II. 494.

ęurdă: *csorda*. „Acjaste ęurde ęurdele mjale: Ezek a csordák az ěn csordáim“ (Pal. 97.). Közönsęges.

ęurhe: *csürhe*. Arad s Bihar megyében.

ęurhes: *csürhęs*. Ugyanott.

dęmb: colline, tertre (Cih: Dict. II. 495.): *domb*. (Mall: Szót. 56.).

dărab: *darab*. (Mall: Szót. 55.). „Jej ęj dederă luj un dărab de peste fript: Aadtak neki egy darab sült halat (Evang. 56.). Dintrunü dărabü si face fok, dinü traltü dărabü dumnezău: Egy darab ból tüzet rak, a másik darab ból istent farag magának (Bar: CatCalv. 28.). Vină säre pre pećare, kă-c voj da o dărabă de mălaj: Jőjj nap gyalog, adok akkor egy darab málęt (Pop: Trand. 5.). Pęntr' un dărab de kaş face stręmbă *mintenas*: Egy darab sajtęrt menten csináltat magának varrottast“ (GazT. 1886. 55.) Magyarországon mindenfelę alkalmazzák.

dărgălesk: *dörgöl*. Arad megyében.

dehod: *dehogy*. Itt-ott Biharban.

deres: 1) rubican (seulement des chevaux) (Cih: Dict. II. 495.): *deres*. Vö. NyKözl. XIV. 440. 2) prügelbank. Vö. NyKözl. XVII. 116.

dikię: *dikics*. A csizmadia mestersęgnél használatos eszköz

dobă: tympanum (LexB.): *dob* (Mall: Szót. 56.). Mint

*) Elementa linguae Daco-Romanae, sive Valachicae. Composita ab Samuele Klein de Szad. Redacta a Georgio Gabriele Sinkai. Vindobonae. 1780.

tulajdonnév egy 1581-iki eladási iratban így: Ignat Dobos (Hasd: CuvB. I. 29.). Vö. Cih: Dict. II. 495. NyKözl. XIV. 440.

dolgozesk: *dolgoz-ik*. „Da ée fać većinã? Da jaka maj dolgozesk pën grãdinã: Mit csinál szomszéd? Hát dolgozgatok a kertben“ (Bihar m.).

dolmanã: tunica (Al: Gramm. 230.): *dolmány*. Arad megyében hallottam.

done: tuber panis (LexB.): das ausgeloffene vom brote (Iszer: Wörtb.): *dúcz*, kenyérdúcz, kenyérgyürke. A közbeszűrt *n* hangra vö. minutus: *märunt*; canutus: *kärunt* sat. Vö. Cih: Dict. II. 496.

dãrãban: gendarme, garde, soldat (Cih: Dict. II. 495.): *darabant*. „Agã, ispravnik pre dãrãban: Aga, darabantok kapitánya“ (Hasd: Etym. 482.). Leginkább ez az alak járja: *dorobanc*, a mely névvel Romániában a gyalogkatonát hívják.

drãgãlesk: *drãgãl*. Bihar megyében itt-ott.

drikalã: *derékaly*. A szó mindenfelé el van terjedve. Hallottam ilyen alakban is Biharban *drikarj* (Szalonta körül).

drot: metallicum, vulgo: drahta (LexB.): *drót* (Mall: Szót. 56.).

dudãn: tige de ciguë, mauvaises herbes, broussailles (Cih: Dict. II. 496.): *dudvá*. „Oltule, pe malul tãu krjaskã jarbã ři dudãu: Olt, partjaidon nõjön fű és dudva“ (GazT. 1887. 24/IV. Olt mente).

dulfã: *dufla*. Arad s Bihar megyében hallottam. A LexB. latin eredetűnek mondja (37. l.).

dugãt: *dugó*. Bihar megyében.

duhãnis: pipás ember, *dohányos*. Szalonta környékén.

dulfãu: *düllő*. A szorosan vett magyarországi részekén.

dunã: *dunna*, dunya. Bihari szó.

durak: *durák*, egy kártyajáték^{4*}nem. „Ciñe řãkã de-a durakul, nu-ş maj umple sakul: A ki durákot játszik, soha se tölti meg zsákját“ (Bánáti közmondás).

durgãlesk: *gördül*. A hordóra mondják, vagy a lóra, mikor a hátán hentereg. Bihari szó.

duruc: *darócz* (Mall: Szót. 55.).

durzulesk: *dörzsöl*. Biharban járatos.

dalog: *gyalog*. „D'äla Tinka pënä la Oradija d'alog am mers: Tenkétöl Nagy-Váradig gyalog mentem“ (Bihar megye).

däpläu, dipläu: habena, froenum (LexB.): zügel (Iszer: Wörthb.): *gyeplö*. A budai s utána valamennyi oláh szótár *d e p l ä ü* és *d i p l ä ü* alakban jegyezte be e szót, a mi egy eredetibb *d* kezdőhangot föltételezne. Minthogy azonban a magyarságban ilyen alakban sehol nyomát se találhatni, a *d* betüt a *gy* helyettesítőjének kell tartanom. Már föntebb megemlítettem, hogy az oláh irodalmi nyelv a jésült hangokat nem akarja sajátjának elismerni s így jelölésüket is szándékosan elhanyagolta s az olyan szókban is, a melyekben a népnyelv alkalmazza, mint pl. a jelen esetben, mindenkor *d*- vagy *t*-vel jelöli. Vö. Cih: Dict. II. 495.

därtatarfäu: *gyertyatartó*. Itt-ott hallani Biharban.

dézä: *dézsä* (Mall: Szót. 55.). Bihar s Arad megyében hallottam.

dézmä: *dézsmä*. Mindenfelé.

diak: discipulus (LexB.): student, schüler; lateiner: kantor, sänger (Iszer: Wörthb.): *diák* (Mall: Szót. 55.). „Eu Štefan dijakul am skris: En István deák írtam (Hasd: CuvB. I. 26. 1577. II. 53. 54.). Eu Šerbanü diaku mešterul mare a tiparelorü: Én Serbán deák, a könyvnyomtatók nagy mestere (Pal. Epil.). Pä minä majko mä ngrápä la uša biseräci, indä kentä dije ci: Engem anyám temess el a templomnak ajtajában, a hol a deákok énekelnek“ (Bánsági ballada).

diliš: *gyülés*: conventus. Arad s Bihar m.

ejnä: *ejnye*. A Királyhágón innen elég gyakran.

epuleš: *épület*. Bihar megyében járja.

erdebir: *erdöbér*. Ugyanott. Hallani Arad megyében is.

ergelaš, ergolaš: (härgälaš LexB.): vegetus, vividus, agilis, alacer (LexB.): viv, fougueux, prompt (Cih: Dict. II. 497.): friss, gyors, eleven; *ergellös*.

erkäzesk, irkäzesk: *érkez-ik*. A magyarsággal sűrű érintkezésben álló oláhok ajkáról föltötte sokszor hallani, pl. „D'iminacä am *ëndälujit* i sara am irkäzät: Reggel indultam s este megérkeztem (Arad m.). Mäj Fläre! kautä si *tistäleštä* astäz *sobilä ši oblätilä*, kä mehä irkäzäsk la noj ništä *vendič, solgäbiräu ši iskutu*: Flóra! tisztítsd ki ma

a szobákat és az ablakokat, mert holnap vendégek érkeznek hozzánk, a szolgabíró és az esküdt“ (Bihar m.).

erkazis, irkazis: *érkezés*, pl. „Vinä la noj. N-am irkăzis; Gyere hozzánk. Nincs érkezésem“ (Arad m.).

estinsug: *istenség*. „Milujaštene, domne, dupē mare miloste ta ši dupē multul eštinsug uluj tău: Irgalmaz uram nekünk nagy irgalmaddal és istenségednek sokságával (sok javával, kegyelmével?)“ (Hasd: CuvB. II. 215. 216. 1600. év.). A hely értelme nem egészen világos s magyarázata némi nehézségbe ütközik, mind a mellett kétségtelen, hogy a szövegbeli *estensug* a magy. *istenség*-en alapszik. Az idézett hely e liturgiai töredékben háromszor fordul elő.

estergä: *eszterga* (Mall: Szót. 65.).

ëndäluesk: *indul*. „Am ëndälujit tärzëu ši megis am irkăzit pontos: Későn indultam s mégis pontosan érkeztem meg“ (Bihar, Arad m.). Gyakori szó.

ëngäduesk: *permitto, sino, admitto, concedo, potestatem do; ignosco, parco, veniam do, absolvo; condono, remitto* (LexB.): *erlauben, zulassen; verzeihen, vergeben, nachlassen, erlassen* (Iszer: Wörtb.): *enged*. Igen közönséges szó. A régiség emlékei száz meg száz helyen igazolják ezt. „Amü ëngäduitü sä atinž ja: Megengedtem, hogy megérintsed (Pal. 54.). Domne acsaszta lor nu engedui: Uram, ezt ne engedd meg nekik“ (Dos: Psalt. Bevez. 48.). A mai kor nyelvében is mindenfelé. Vö. Cih: Dict. II. 509. NyKözl. XIV. 445.

fatol: *fascia tenuis* (LexB.): *flor, schleier* (Iszer: Wörtb.): *fátyol* (Mall: Szót. 66.). Vö. Cih: Dict. II. 497. NyKözl. XIV. 440.

fägädaš: *réception, promesse* (Cih: Dict. II. 497.): *fogadás* „Eu säntü domneseu, mie fägädaš ü fägëduisi: Én vagyok az úr, nekem fogadást fogadtál (Pal. 94.). Dupē fägädasulü tău dăne putere: A te fogadásod szerint adj erőt (Bar: CatCalv. 74.). Am avut ku šogoru Pavel un fägädaš ši jo am hirujit fägädasu ši šogoru o trăbujit sä plätaskä aldămaš: Pál sógorral volt egy fogadásom és én megnyertem a fogadást s a sógornak áldomást kellett fizetnie“ (Bihar, Arad m.).

fägädäü: *diversorium* (LexB.): *gasthaus, wirthshaus* (Iszer: Wörtb.): *fogadó* „De ar fi jadul fägädäü, berjam

mëndra pe *kontän*: Ha a pokol fogadó volna, sokat innánk rózsám kontóra (Pop: Trand. 39. 44. 125.). Bärbatul meu bja la fägädäü: Az én uram iszik a fogadóban (GazT. 1886. 4.). Grindäü en fägädäü si hjerilä la bdirän: A gerendely fogadóban, a vasak meg a birónál“ (Aranyos-Torda m. Mócz népdal). Vö. Cih: Dict. II. 497. NyKözl. XIV. 441.

fägäduesk: s'engager, promettre, vouer (Cih: Dict. II. 497.): versprechen, geloben (Iszer: Wörtb.): *fogad.* Minden bizonyítgatást mellözve, csak annyit jegyzünk meg, hogy a legrégibb idők óta benne van az oláh nyelvben (vö. Nyr. XV. 207.). Mindennapi hssználatát a legvilágosabban igazolja azon körülmény, hogy kiszorított s feledésnek adott át egy oláh szót, *zuruesk* (Cip: Princ. 272.). Ma már a nyelv a „promitto“ fogalmat nélküle nem is tudja kifejezni. Vö. NyKözl. XIV. 440.

fäkäu: *fakó*; lóról mondják Arad s Bihar megyében.

fälajtarij: piqueur d'un équipage à 4 chevaux. (Cih: Dict. II. 497.); *fullajtár.*

färbulesk: *färbäl.* Arad m.

färsang: *farsang.* Majdnem mindenhol.

färtaj, sfärtaj: quartarius, quadrans, sextarius (LexB.); das viertel, vierting, quart (Iszer: Wörtb.): *fertály.* Vö. Cih: Dict. II. 499.

fäsolesk: *faszol.* A katonák mondják.

fedeles; petit baril oval (Cih: Dict. II. 497.): *fedeles.*

fedäü, fldäü: *fedö* (Mall: Szót. 66.). Arad s Bihar m.

-fel, -fjel, -fjal (tbbsz. felurj): *-féle.* Szintén egyike azon szavaknak, melyre számtalan példát idézhetünk a régi s a mai nyelvből. Elég legyen azonban annyit megjegyeznünk, hogy a szó mély gyökeret vert az oláh nyelvben. Vö. Cih: Dict. II. 498. NyKözl. XIV. 441.

felä; demi, moitié (NyKözl. XIV. 441.): *fele.* „O felä de okä de vin: Egy fél oka bor (NyKözl. XIV. 441.). Nu bja vinul, kum sä bja ku kupa si ku felä: Nem issza a bort, a hogy isszák kupával és felével“ (icczével) (Pop: Trand. 61.). A móczok még ma is az „icczét“ fele-nak hívják; a két fertályt pedig: *felica*-nak.

feléer: *feléser* (Mall: Szót. 68.).

feldi: *földi.* Katonáktól hallottam Aradon.

feläherc : *felhércz.* Arad s Bihar megyében.

felelesk : satisfacio ; ἀπολογεῖσθαι : *felel.* Már a voroneczki codexben olvashatni: „Meinre felel ű es ku: Pro me satisfaciám“ (59. l. 12—13. s.). Ma napság ugyanezen jelentésben Arad s Bihar megyében járja.

felelef : ratio, defensio ; ἀπολογία. „Askultac akmű al mjeű felele a t j ű: Audite quam ad vos nunc reddo rationem (Sbier: VorC. 37. l. 1. s.). Loku de felele t u: Locum defendendi“ (uo. 69. l. 7. s.). Felel ő s é g értelemben Arad s Bihar megyében.

felelis : *felelés.* Ugyan csak azon vidéken.

fenä : *fene.* „Möncäfä fe n ä: Egyen meg a fene“ (Bánság). Mindenfelé.

felezäü : une espèce de balai que l'on passe légèrement sur le blé vanné pour le nettoyer des balles (Cih: Dict. II. 498.): *fölözö, felezö.*

fered'äü, firid'äü : étuve, bain (Cih: Dict. II. 498.): *feredö.* „Kuräcítau besereka sa pri-ën fered e ulu apej: Megtisztította egyházát a viz fered ö j é v e l (Bar: CatCalv. 5.4 Cip: Anal. 138. 1689. év.). Sä face fered e ü ši sä skaldä Dumnezeü: Létrejött a fered ö s megfürdött az isten“ (Trib. 1887. 4/III.).

fergefäü : *fergetyü.* Bihar m.

fergetag : *fergeteg.* Arad s Bihar m.

festesk : colorer, peindre, teindre, farder, badigeonner (Cih: Dict. II. 499.): *fest.* „Lele ku peptarj fe št it, kuptorju ci deslipit: F e s t e t t mellényű galambom, kemenczéd nincs betapasztva“ (GazT. 1887. 13.). Nagyon gyakori szó. Vö. NyKözl. XIV. 441.

fi : *fö, fé,* ilyenekben : fi biräü : f ö biró ; fi solgäbiräü : f ö szolgabiró ; fi ispan : f ö ispán (Mall: Szót. 70.). „Fi p a n e, Maria Ta, eu mändruca nu coj da: Méltóságos f ö i s p ä n ú r, én a szeretömet nem adom neked“ (Pop: Trand. 54. 55.).

figä : *fige* (Mall: Szót. 71.).

fiispan, fispan : *féispán.* Mindenfelé nálunk. (L. a példát a *fi* alatt).

filler : denier (Cih: Dict. II. 499.): *fillér.* Vö. NyKözl. XIV. 441.

filägorijä, filigorijä : domus hortensis voluptaria (LexB.): lusthaus (Iszer: Wörtb.): *filegoria.* Vö. Cih: Dict. II. 499.

filkäu : *filkó*, egy kártya s egy kártyajátéknak neve.

finzä : *finzsa*. Magyarország.

fjok : (asztal) *fjók* (Mall: Szót. 69.). Arad s Bihar megyében járja.

firez : *fürész* (Mall: Szót. 56. 71.). Ilyen alakban nagyon sok helyütt hallható. A LexB. és Cihac (Dict. II. 498.) azonban egy ferestäu alakot is tud, a melynek egy magyar *fürésztő* felel meg; a *feresäu*-nek (Cih. uo.) pedig **fürésző*.

firkälesk : *firkál* (Mall: (Szót. 69.).

firhong : *firhang*. Arad s Bihar m.

fiskaläs, **fiskarés** : *fiskális*. Mindenfelé.

fiskus : *fiskus*. Szintén.

fitäu : színes fonál, mellyel hímeznek; *fejtő*. Arad s Bihar m.

flastrum : *flastrom* (Jern: KUt. I. 143.).

fodrä : *fodor*. Arad s Bihar megyében.

fogas : *fogas*, a mire ruhát akasztanak (uo.).

fojtäs : *cartouche* (Cih: Dict. II. 500.): (puska) *fojtás*.

font : *font* (Mall: Szót. 70.). „Gura mi-e mäsüratä ku fontucul din oräs: Meg van mérve a szám a városi kis fonttal“ (GazT. 1887. 6.). A szónak többes számban jelentése: *lanx*, *bilanx* (LexB.): *wage*, *wagschale* (Iszer: Wörtb.).

forästäu : 1) *forrasztó*. A bádogosok használják. 2) *helianthemum vulgare* (Cih: Dict. II. 500.). Vö. Archiv des vereins für Siebenbürgische landeskunde. 1848. III. 191. lap.

forästuesk : *conglutiner*, *cimenter*, *conslider*, *corroyer*, *souder*, *plomber* (Cih: Dict. II. 500.): *forraszt*.

forditäu : *fordító*(fa). Egy szerszám neve a csizmadia-mesterségben.

forgaé : *forgács*. Arad m.

forgäu : *forgó*. A gyeplőnél és nyaklónál lévő vaskarika. Arad s Bihar m.

foršpont : *forspont*. Mindenfelé.

fortej : *fortély*. Arad m.

francä : *fráncza* (betegség). „Mencäta franca: Egyen meg a fráncza“ (Arad m.).

fris : *fris* (Mall: Szót. 71.)

früstuk : *ientaculum* (Al: Gramm. 234.): *früstök* (Mall: Szót. 71.).

fuglä : *fogoly*(madár). Bihari szó.

fuglu : *vinctus, custodia* : δέσμιος, δεσμώνης : *fogoly*. „Pavelu fuglülü kjemë-me de me rügä: *Vinctus Paulus rogavit me*“ (Sbier: VorC. 51. l. 11—12. sor.). Elökerül még : 68. l. 11. s., 101. l. 3. s., 73. l. 1. s., 83. l. 2. s., 94. l. 12. s., 100. l. 6. s.

Az egyedüli oláh nyelvemlék, mely ismeri e szót. Sbiera, a csernoviczi egyetem oláh nyelvi tanítója, latin eredetűnek s a *fug-* (fugio) származékának tartja.

fundús : *fundus*, birtok. Arad m.

furnoz : szász-oláh falu birája, falunagya; *folnagy* (vö. Verb. (Szót.) 33.).

gat : *gát* (Mall : Szót. 72.). A móczoknál (Torda-Aranyos m.) kövekből rakott emelkedés a patakban, mellyel a pizstrágnak vagy más egyéb hálnak menekülő útját zárják el.

gazdä : hôte, maître, maîtresse de la maison, hôtelier, pied-à-terre, quartier, logement (Cih : Dict. II. 500.): wirth, hauswirth (Iszer : Wörtb.): *gazda*. „Veni vorü närode multe ši sä vor strënže gäzduindü (oláh denominális képzés): Eljövend sok nép s összeszedi magát gazdagodván (Hasd : CuvB. II. 8. 1672. év. 569.): Če štüü unde cij gazda: Mit tudom én, hol van gazdád (Cip : Anal. 226. 1679. év.). Szkóaszä döj *báni*, sij dede Gázdi: Kivett két pénzt s a gazdának adá (Evang. 82.). Gazdä nu au fost ku kasa departe dela muntele Hemu: A gazda házával nem volt messze a Hémus hegyétől (ST. 135.). Vino-'n gazdä la noj: Gyere hozzánk kvártélyba (Pop : Trand. 146. 209.). Fata de gazdä mare vinde-o vakä ši-s ja päle: A nagy gazda lánya elad egy tehenet s vesz magának szoknyát (GazT. 1887. 6. 44. 1886. 285.). Sä fij gazdä sänätos: Légy boldog gazda. (A karácsoni miszteriumokat ezzel fejezik be mindenfelé). Maj bihä ën zomonică, kënd ëj gazda ku vojincä, ðäkët kaši 'n kasa mare: kend gäzduca (dimin.) vojä nare: Jobb a kalyibában, mikor a gazdának jó kedve van, mint sem a nagy házban, mikor a gazdának rossz kedve van“ (Arad m.) Vö. NyKözl. XIV. 444.

gazdak : *riche, opulent* (NyKözl. XIV. 444.): *gazdag*. „Fata gäzdukuluj dä-o 'n mëna drakuluj: A gazdag leányát hadd a pokolba“ (GazT. 1886. 55. 175.).

gazdäluesk : *recevoir chez soi quartier, loger* (Cih : Dict. II. 500.); **gazdäl*.

gäzdušag : 1) *gazdagság*. „Če folos, k-am g ä z d u š a g, djakä nu-j čine mi-j drag : Mi haszna, hogy van g a z d a g s á g o m, ha nem enyém, kit kedvelek“ (GazT. 1886. 206.).
2) *gazdaság*. Arad s Bihar megyében.

gäbänäs : *gabonás*, csür. „Sä träesć ku sänätate, sä aj plin en g ä b ä n a š : Él j boldogul s legyen teli g a b o n á s o d“ (GazT. 1886. 143. Naszód környéke).

gämäliä : tète *dépingle* (Hasd : CuvB. I. 282.) : *gomolya*. E szó kicsinyítője már az 1600—1630. körül irt szláv-oláh szótárban előkerül : g ä m ä l i ä r ä : куполаѣr : calice de fleurs (Hasd : CuvB. I. 282.).

gënd : cogitatio, cogitatus; opinio, sententia; scopus, propositum, mens, consilium, sententia; cura, sollicitudo; melancholia (LexB.); conscientia, providentia (Sbier : VorC. Vö. Nyr. XV. 208.): gedanke; meinung; vorsatz, entchluss; sorge, kummer; schwermuth, melancholie (Iszer: Wörtb.): *gond* (Mall: Szót. 72.). A voronecki codextől napjainkig az adatok egész tömege beszél gyakori használatáról. Képzése, a **gëndesk** : cogito, meditor (LexB.): gondol szintén már a voronecki codexben jelentkezik, de igen érdekes jelentés-változatban : h a e s i t a r e : διακρίνειν (Nyr. XV. 208—209.). Az irodalom is széltiben használja. Eredeti latinságát a LexB. e szavakkal adja tudtunkra : „Ital. ant. c o t o ; cogitatio, mutató *c* in *g*, et *t* in *d*, ac interiecto *n* more Valachis per-familiari.“ Vö. Cih; Dict. II. 500. NyKözl. XIV. 443—444.

gencälesk . *gáncsol*. „G ë n c e l e s k, ši čufuluesk limbä rumenäskä : G á n c s o l j á k és csúfolják az oláh nyelvet“ (ST. 177.).

gezes : (vasúti) *gözös*. Arad s Bihar m.

giläluesk : persequi, zelare; διακείν, ἐηλοῦν : *gyülöl*. „Uci-dec i giläluič : Occiditis et zelatis“ (Sbier : VorC. 127. l. 5—6. s., 37. l. 13. s.). Ez adaton kívül se a régiség, se a mai nyelv nem tud róla. A jelentésbeli változás igen érdekes s némileg megközelíti e jelentésben a szót az az alkal-mazás, melyet Pázmány következő helyén olvashatunk : „Néha azzal g y ű l ő l t e t é k, hogy Ország-háborító pártolkodások-szerző“ (Préd. 32.).

gistinä : chataigne (Hasd : Etym.) : *gesztenye*. Erdélyben hallható. (L. a g i s t i n ä).

golond : *galand*. Bihar m.

goz : *gaz*. „Ja gozul tot la mäturat: Ö az egész g a z t összeseperte (Pop : Trand. 86.). Sä-m terguson mäturä de aur, ku acea sä mätur rajul de goz urele (dimin.): Végy nekem egy aransöprüt, hogy kisperjem vele az egész mennyországot a g a z t ó l“ (GazT. 1886. 282.).

gradić : *grádics*. Az 1648-ban nyomtatott, Új-Testamentom' oldalt magyarázza e szót (ActApost. XXI. 35.). Manapság Biharban és Arad megyében hallható; sőt még ilyen alakja is: g ä r a d i ć.

gulä : *gulya*. Arad s Bihar m.

gules : *gulyás*. Ugyanott.

guler : limbus collaris, patagium (LexB.): kragen (Iszer : Wörtb.): *gallér* (Mall : Szót. 72.). Mindenfelé, még Romániában is. Vö. Cih : Dict. II. 502.

gunoj : sordes, quisquilliae; fimus, stercus; fimetum, sterquilinum, acervus stercoris (LexB.): mist unrath, auskehricht, dünger (Iszer : Wörtb.): *ganaj*. „Karele rädikë surumanul den pulbere, ši rädikë den g u n o j u lipsitul? : Ki emeli föl a szegényt a porból s a szüköst a g a n a j b ó l“ (Cip : Anal. 109. 1658. év.). A szó alapja kétségtelenül az ószl. g n o i, de a közbeszúrt *u* hang mutatja, hogy magyar révén jutott az oláh birtokába s nem, a mint Cihac hiszi, (Dict. II. 131.) szláv úton. Vö. NyKözl. XIV. 444.

gutä : apoplexia (LexB.): schlag, schlagflusz (Iszer : Wörtb.): *guta*. Alapja a lat. g u t t a, mely az oláhba, újszlovénbe, szerbbe, horvátba a magyarból került át. Vö. Cih : Dict. II. 132.

hädärän : fléau, perche, gaule (Cih : Dict. II. 503.): *hadaró*.

hodrozesk : parler vite, babiller, caqueter, faire du bruit, du tapage (Cih : Dict. II. 503.): *hadarog*.

hagän : (hegy)*hágó*. Bihar m.

hajätü : *hajó*. Bihari szó.

hajduk : traban, brigand, chenapan (Cih : Dict. II. 503.): *hajdúk*. „A *hajdú* szó, jóllehet homályos eredetű is, a magyarból ment a környékező szláv, rumun és német nyelvekbe, a melyek a többes számú *hajdúk*-ot veszik tőszónak s melyekben zsákmányozót is jelent“ (NyKözl. XIV. 444.). Kétséges.

hajs : à gauche, dia, hurhaut (Cih : Dict. II. 503.) : *hajsz*, ökörhajtó szó. (Vö. szerb : *ajs* : vox vertentis boves aratores.)

hajtäu, häjtäu : *hajtó*. „Strënsese mulc hajtej: Sok hajtót gyűjtött össze“ (Pop : Trand. 137.). Igen elterjedt szó mindenfelé. Vö. Cih : Dict. II. 504. 505.

hajtuesk : *hajt*. „Bađa pleka a hajtui: A legény elment *vaddásni*“ (Pop : Trand. 137.). Vö. Cih : Dict. II. 137.

hájzas : héjazat, héjazás, hajazás, *hajzás*; az egész ácsmunka a háztetőn. Szalonta környékén.

haläu, häläu : rete (LexB.) : netz (Iszer : Wörtb.) : *háló*. Vö. Cih : Dict. II. 504. NyKözl. XIV. 444. (Vö. aläü).

hamfäu : *hámfa*. Így nevezik Arad s Bihar megyében a kocsi hámfáját; aztán a csizmadia mesterségben egy szerzőt.

hang : son, ton, une danse rustique sur une certaine mélodie : a cēna hangul : tenir sur la note (Cih : Dict. II. 504.) : *hang*.

hangós : *hangos*; nagy szájú ember. Bihar m.

harc, harcä : bellum, pugna, proelium, certamen, conflictus (LexB.) : krieg, fechten (Iszer : Wörtb.) : *harcz*. „Čine nu o va činsti sfänta vinerj, če o va spurka ku karne saũ ku bräenzä färä de harc : A ki nem tiszteli a szent pénteket, hanem bemocskolja hússal vagy túróval, kényszerítés nélkül . . . (Hasd : CuvB. II. 156. 166. 1580. körül írt legendában). Ej la harcä sä luaũ : Ők küzködésbe fogtak“ (Car : Cant. 72. 92.). Vö. Cih : Dict. II. 505. NyKözl. XIV. 444.

harcälesk : escarmoucher, harceler, harasser (Cih : Dict. II. 505.) : *harczol*.

harfä : *hárfa*. Vö. NyKözl. XIV. 444.

hatalmu : *hatalm*; hatalom. „Sä hie tare a lua hatalmul 12 boj : Legyen szabad neki hatalommal elvennie 12 ökröt (Hasd : Etym. 450. 1639. év.). Sä fie de rušine de hatalmu : Legyen megszegyenítve a hatalomtól“ (Hasd : Arch. I. 94. 1639. év, 136. 1638. év.).

hatalmas : erős; *hatalmas*. Szathmár m.

hazbufä : *hazibutyor*. Igen elterjedt szó Arad s Bihar megyében.

hazmä : allium ascalonicum (LexB.) : aeschlauch, schalotte; schnittlauch, schnittling (Iszer : Wörtb.) (mogyoró)

hagyma. Az 1600—1630. körül írt oláh-szláv szótárban is olvashatjuk már (Hasd : CuvB. I. 267.). Vö. Cih : Dict. II. 503.

hájä : *héja* (Mall : Szót. 77.).

hájéer : (ökör)*hajcsár*. Arad m.

hălăduesk : sich ansässig machen (Iszer : Wörtb.) : *halad*. „Fuzindu-ş de umbră să hălădujaskë : Futván árnyékuk-tól h a l a d j a n a k“ (Dos : Psalt : 176. 25. 96. 381. Hasd : Arch. I. 58. Hasd : Etym. 191.). A mai nyelvben is mindenütt hallható. Vö. Cih : Dict. II. 504. NyKözl. XIV. 444.

hălaş (többszámú szó) : *halász*. Így nevezik a Temes s Béga parti halászokat a Bánságban.

hălăstău : lacus, cisterna, immissarium; piscina, vivarium piscium (LexB.) : fischteich; teich, wasserhalter (Iszer : Wörtb.) : *halastó*. „Viile să fie pe zumătate socii mjale ku kasa, ku pimnica ku h e l e ş t e u l : A szőlőket kapja a feleségem felerészben házastól, pinczéstől, h a l a s t ó s t ó l“ (Hasd : Arch. I. 62. 95.). A galatai monostor vagyoni jegyzékében (1588. év) említve van, hogy négy h a l a s t ó is tartozik hozzá (Hasd : CuvB. I. 180. 216. Hasd : Etym. 273.).

Nevezetes ~~umultja~~ ~~Cvame~~ ~~szónak~~ ~~Cian~~ ~~temir~~ fejedelem ‚Beschreibung der Moldau‘ című munkájában dá k emléknek tartotta (IV. fej. 3.); az ő nyomán pedig Fotino ‚A régi Dácia történetében‘ (Bécs, 1818. I. 307.) szintén annak vélte. A LexB. már lemond a dá k atyafiságról s „a Graeco ἄλς : mare, stagnum et ἄω : sto“ görög elemekből származtatja. Különbén igen gyakran járja mind nálunk, mind a szomszéd Romániában. Vö. Cih : Dict. II. 506. NyKözl. XIV. 444.

hămiş, hamiş : *hamis* (Mall : Szót. 75.) Arad, Biharban, Kolozs megye nyugoti részein s a Bánságban hallottam.

hămişag : *hamisság*. „Am fost përet dă večinu Pavel ku hămişag : Pál szomszéd h a m i s a n perelt be“ (Arad, Bihar m.).

hămukă : *homok*. Arad s Bihar m.

hămuşu. Csak átkozódásszerű kifejezésekben járja Arad megyében. „Mënëcătă hămuşu : Egyen meg a m a n ó.“ A szónak e jelentése a ‚Halotti beszéd‘ h o m u s-ára emlékeztet bennünket : *homus világ* g o n o s z, á l n o k világ. Ezt az ‚ördög-mano‘ jelentésű Arad vidéki hămu u-t tehát egy régi kor maradványának kell tekintenünk.

häräpäüä (többesszámú szó): *harapó* (fogóvas). Bihar m.
härädüü, ärdüü: baquet, secu, tonnelet, espèce de mesure (Cih: Dict. II. 505.): *hordó*. „Mä 'ngrápä ku kapul kätträ h u r d ä ü : Temess el fejemmel a h o r d ó felé“ (GazT. 1886. 20.). Szilasi (Ren. II. 94.) azt mondja e szóról, hogy ki-méletlenül ki kell küszöbölni a nyelvből, mert csak egyes vidékeken él s mert a nyelvnek van reá latin eredetű szinonimája. Vö. NyKözl. XIV.

härëng: *harang*. Hallottam a Bánságban is Orsova környékén.

hät: plane, prorsus, sane; eminus, admodum, longe, profecto (LexB.): gar, sehr (Iszer: Wörtb.): *hát*.

hätälmäzas: (föl)*hatalmazás*. Arad m.

hänälesk: *használ*. Jóformán mindenfelé.

hehel, hjahel, hehelä, hjahelä, hecelä: pecten linarius (LexB.): hechel, krämpel (Iszer: Wörtb.): *héhel, hecsel*. Vö. Cih: Dict. II. 504. 505.

hentes: *hentes* Bihar s Arad megyében itt-ott.

herelesk: *herél*. Csak a disznóra mondják Bihar megyében. BCU Cluj / Central University Library Cluj

herceg, härceg: *herczeg*. „Peste Illirj au viñit Normani desupt H e r z e g u de Apulija: Az illireken keresztül mentek a normannok az apuliai h e r c z e g vezérlete alatt“ (ST. 107. 85.).

hibä: *hiba*. „Aj, haj, nié o hibä, nié un baj, kënd aj pitä së mälej: Haj, haj, semmi h i b ä, semmi baj, mikor van kenyered és mäléd“ (Arad s Bihar m.).

hjabä, habä, zäbä: *hidba*. „Omul z ä b ä sokotesée: H i j ä b ä számít az ember“ (GazT. 1866. 144. ST. 113.).

hibälesk: hiányzik; *hibál*. Arad m.

hibäs: *hibás*. „H i b ä s đ-on ot: H i b ä s egy szemére = félszemü“ (Arad s Bihar m.).

hibäzlesk: **hibázol*. Bihar megyében Szalonta körül.

hiđbiräü: *hegybiró*. Csak ebben az összetételben Arad s Bihar m.

hidedä: *hegede*. Magyarországon mindenütt.

hiđiđis: *hegedüs*. Arad s Bihar m.

hiđis: *hegyes*. Csak az ökörről mondják: „Boü hiđiđis: H e g y e s szarvü ökör“ (Arad s Bihar m.).

hinfäü: pilentum, carpendum (LexB.): staatswagen, ka-

lesche, kutsche (Iszer: Wörtb.): *hintó*. „Kukule de pe hinte ũ: Hintón ũlő kakukmadár“ (Pop: Trand. 141. 169. GazT. 1886. 152. 206.). Vö. Cih: Dict. II. 506. NyKözl. XIV. 444

hirj: *hír*. „Őe hirj e la noj ěn sat: Mi hír van nálunk a faluban? (Pop: Trand. 16. 32.). Hirj de-akasä mja venit: Hazulról hír jött“ (uo. 90. 91. 165. 166.).

hirnäü: *hernyó*. Itt-ott Bihar megyében.

hitlen, hitlan, hiklan, iklan, viklan, fitlan: astutus. vafer, versutus, callidus (LexB.): schlau, listig, verschmitzt, verschlagen, betrügerisch (Iszer: Wörtb.); hitetlen; *hitlen*. Az adatok tárháza, kezdve a voroneczi codextól (Nyr. XV. 209.) egész napjaink nyelvég hangos bizonytságot tehet e szó kelendőségeről. Nincsen vidék, a hol a Dunán inneni oláhok ne ismernék.

Az oláh nyelvészek közül többen a lat. *biclenis* alakot látják benne, melynek jelentése ‚kétfelé, két oldalra hajló.‘ A két szó egysége ellen jelentésbeli tekintetben nem tehetni semmi kifogást, mert a ki ‚két részre hajlik‘, az egyszersmind megbizhatatlan, hitele vesztett, tehát ‚hitetlen, hitlen‘ is; de már az alakegység némi nehézségekbe ũtközik. A szóvégi *n* ugyanis, ha önhangzója hosszú, *in*-né változik: *seren(o)*; *serin* és *senin*; *venen(o)*: *venin* és *verin*; másodsor a *-kle* hangcsoportbeli *l* hang állandóan jésül; a *biclen*-nek tehát az oláh nyelv hangtörvényei szetint *bikjin*-, *bitin*-, *vikjin*-, *vitin*-s végül *fikjin*-, *fitin*-, *hikjin*-, *hitin*-nek kellene hangzania.

A mi azonban a szó latinságát teljesen semmivé teszi, az a fontos körülmény, hogy *biclenis*-t a latin nyelv nem csak hogy nem ismer, hanem hogy lehetetlen is benne, a mint az *acclivis*, *declivis*, *inclino*, *triclinium* sat. szók mutatják. Az egész *biclenis* a nemzetieskedő nyelvészek koholmánya, a mely arra a célra van kigondolva, hogy egy jövevény szóra rá lehessen illeszteni a latinság köntösét.

A főntebb mondottakhoz még hozzá kell csatolnunk a következőt. Az *-an* végzet eredeti oláh szavakban csakis oly melléknevekben fordul elő, a melyek ‚honnán vagy hovavalóságot‘ jelentenek, pl. *Arădan*: aradi; *Bănăcan*: bánági; *Ardelan*: erdélyi; *Moldovan*: moldvai sat. Minden egyéb *-an* végzetű szóról látatlanban is bizvást kimondhatni, hogy idegen eredetű az oláh nyelvben.

Hasdeu (CuvB. I. 436.) azt mondja róla, hogy alapja

az ószl. **Хитръ** : artificialis, callidus, mely a szerb nyelvben *hitren-* s tájszólásilag *hitlen-*nek (properus Kar; Lex.) hangzik. Mint vált az ószl. **Хитръ** szóból *hitlan*, arról azonban maga se tud beszámolni.

Van a *hitlan*-nak egy másik jelentése is: *diabolus, daemon*. Az 1560-iki katekismusban ezt olvashatjuk: „*Ši nu ne duće ěn nĕpaste ěe ne izbĕvjašte pre noj de hiklanul: Ěs ne vigy minket a kisĕrtetbe, de szabadĭts meg a gonosztól*“ (Hasd: CuvB. II. 119.). Coresi (1580.) szintĕn ĩgy ír (uo.); Stroiĕ (1593.) meg: „*Ne mĕntujašte de fitlanul*“ (uo.); Popa Grigorie (1619.) ugyancsak a *hiklanul* szóval takarja a ‚*diabolus*‘ fogalmat (uo.) A szónak e jelentése kettőre enged következtetnünk. Először, hogy a *hitlen-*nek, mint főntebb a *hămușu*-nál is tapasztaltuk, egykoron a magyarban is ‚*rossz szellem, ördög*‘ jelentéssel kellett birnia; másodsor, hogy tehát a szónak átvétele messze visszanyúlik a régiségbe. A legelső oláh nyelvemlék, a voroneczii codex is, ‚*gonosz szellem, ördög*‘ jelentésben használja. Vö. Cih. Dict. II. 538. NyKözl. XIV. 434—437.

hitlenség, hiklenség, hitlanság, hitleség, hikleség, ikleség, vikleség : astutia, versutia, vafrities, calliditas (LexB.): list, schlaueit, verschlagenheit, verschmitztheit, betrug (Iszer: Wörtb.): *hitlenség*. Ez a szó is töménytelen sokszor fordul elő a legrégibb időkől, a meddig csak a nyelvemlékek visszanyúlnak. Használati köre az összes Dunán inneni oláh-ságra terjed ki (Nyr. XV. 299.).

hition: vaurien, imbécile (Hasd: CuvB. I. 285.): *hitvány*. Az 1600—1630. körül ĩrt oláh-szláv szótárban található (uo.).

hivotol, hiotol : *hivatal*. Csak ebben az összetételben hallottam Szalonta környékén (Bihar m.): **adohivotol** : *adóhivatal*.

hivotolnok, hiotolnok : *hivatalnok*. Ugyanott.

hodnož, hognož, homnož : subcenturio, procenturio, locum tenens (LexB.): lieutenant (Iszer: Wörtb.): *hadnagy*. „*Ennaĕjaja vrjame grĕi Avimelekă Ńi Fikol hotnožjulĭ alĭ luj ku Avraamĭ Ńi zise; Domnezeu jaste ku tine ěntotĭ ěe faĕ: Az időben beszélgetett Avimelek ĩs Fikol az ő hadnagya Ábrahámmal ĩs ĩgy szólt: az ũr veled van mindenben, a mit cselekszel (Pal. 57. 58.). Domnĭ de stjagĭ Ńi vestit viĕazĭ Gesti Frjanci alesu hotnožju Arde-*

luluj si cäreej Ungurešť : Geszti Ferencz Erdélynek és Magyarországnak zászlós ura, hires vitéze s választott hadnagya“ (uo. Epil.). Oláh katonáktól hallottam e szó összetételét is Aradon : **fihomnož** : főhadnagy.

hofer, oher : bourreau, tueur de chiens (Cih : Dict. II. 506.) : *hóhér* (Mall : Szót. 78.).

hojt : cadaore, charogne (Cih : Dict. II. 506.) : *holt*; halott. (Vö. Hasd : Etym. 594.).

holdä : seges, satum, sementis (LexB.) : acker (Iszer : Wörtb.) : *hold*. „Blagoslovja te-e domne fióorii lor si holdele lor : Áldd meg uram gyermekeiket és szántó földeket (Hasd : CuvB. II. 155. 1580. év. Hasd : Etym. 532.). Va slobozi dobitokul säu en holdele altuja : Be fogja ereszteni marháját másnak a szántóföldjére (Cip : Anal. 69. 1582. év.). Au kumpärat Holda Olarjuluj : Megvette a fazekas szántóföldjét (Evang. 39. 95.). Eu duk din holdä kunünä : Koszorút viszek a szántóföldről“ (Pop : Trand. 101. 106. 184. GazT. 1887. 281.).

holumb : *halom*. Arad megyében hallottam.

honyjed : *hönnyed*. Mindenfelé.

horkolesk : *horkol*. Arad s Bihar m.

hotarés : *határos*. Ugyanott. Vö. Cih : Dict. II. 507. NyKözl. XIV. 444. 445.

huluesk, uluesk : destruo, demolio, diruo; collabor, corruo (LexB.) : niederreiszen, zerstören, ruiniren : zusammenstürzen, einfallen (Iszer : Wörtb.) : *hull*. Cihac (Dict. II. 144.) az ószl. *oriti* : evertere szóval veti egybe.

huncfut : nebulo, nequam perversus, scelestus lurco (LexB.) : *hunczvit*.

hurluesk : schroten, grobich mahlen (LexB.) : *öröl*. = *la - de*

hurubä : gurgustium subterraneum (LexB.) : eine erdhütte (Iszer : Wörtb.) : *huruba*. Vö. Cih : Dict. II. 507.

husarj : eques, velox hungaricus : praecursor equestris (LexB.) : husar; vorreiter (Iszer : Wörtb.) : *hussár*. „Aduk sabij multe de husarj : Hozok sok huszárkardot“ (Pop : Trand. 95 98. GazT. 1886. 143.).

husás, husós : pièce de vingt kreutzer d'Autriche (Cih : Dict. II. 507.) : *huszas* (vö. kisorosz : *husoš*).

hužluesk : *horzsol*. A timárok mondják Arad megyében, mikor a húst leveszik a bőrről.

idizesk : *idéz.* „Am fost idizit la birău și după ce am vigăzit, m-am dus la făgădău și m-am mulțuit: Be voltam idézve a biróhoz s miután elvégeztem a dolgomat, elmentem a fogadóba s mulattam“ (Arad s Bihar megye).

igás : *igás(ló).* A Bánság marosmenti részein járja.

igoság : *igasság.* „Dumnáta kívánesť sã-l bintãtutesk? Da naj igosãg: Maga kívánja, hogy megbüntessem? De nincs igazsãga, mondja a biró egy vádlónak (Arad, Békés s Bihar m.). Am fost la biróság ș-am avut doj bizońsãg și megis n-am kãpatat igosãg: Voltam a bíróságnál s volt két bizonyságom és még se kaptam igazsãgot“, panaszkodik a gazda szomszédjának (uo.).

ik : cuneus (LexB. Al: Gramm. 259.): keil (Iszer; Wörtb.): *ék.* Vö. Cih: Dict. II. 508. NyKözl. XIV. 445.

ifäü : incus (LexB.): ambos (Iszer: Wörtb.): *ülö.* Latin eredetéről szóló oklevele az idézett szótárban (LexB.) így hangzik: „A Lat. *incus*, mut. *n* in *l*, vel a Gr. ἄλος: *clavus*, vel ab εἰλω: *verto*, circum ago, quia super *incudem* vertitur, circumagitur ferrum.“ Vö. Cih: Dict. II. 508. NyKözl. XIV. 445.

1) **iliš** : (kocsi)ülés. Hallottam mindenfelé Magyarországon.

2) **iliš** : *élés*; élelem. „Luo tãtë marha, și ilișoul: Elvette minden marháját és élését (Pal. 37.) Da imaet ot gospodstvami slobozdenie na tri leti ni iliș platiti: Adok nekik szabadságot három évre, hogy élés(adót) se fizessenek“ (Hasd: Arch. I. 117. Egy 1603-ban írt s Jasiban keltezett oklevélben.).

imas : ager compascuus, pascuum commune (LexB.): eine gemeinde weide oder huttung (Iszer: Wörtb.): *nyomás.* Vö. Cih: Dict. II. 508.

inas : *inas* (Stan: Pov. 13.). Igen elterjedt szó nálunk. Vö. Mall: Szót. 81.

ir : unguentum (LexB.): salbe (Iszer: Wörtb.): *ír.* Vö. Cih: Dict. II. 509.

iräü, irjäu, ireü : mouton (Cih: Dict. II. 509.): *ürü.*

irhä : *irha.* Így nevezik a móczok (Torda-Aranyos m.) a mellényükön v. ködmönükön a zseb körül levő finom bőrt.

irtaş : *irtás*. Arad s Bihar m.

irtuesk : *irt*. Ugyanott.

iskâlâ, uskâlâ : *iskola*. Az oláh tulajdonképen úgy mondja : *škâlâ*, de nálunk Magyarországon a főntebb említett alakok is hallhatók.

iskut : *esküdt*. „Měnä ir k ä z ä s k la noj nišfä vindié, solg ä bir ä u ši i š k u t u : Holnap érkeznek hozzánk vendégek, a szolgabíró és az esküdt“ (Arad s Bihar m.).

ispan : *ispán*. (Mall : Szót. 81.). Még összetételeiben is járja : **fiispan, fispan** : *féispán* (főispán); **vicispan** : *viczispán*.

ispital, ispitaj : *ispitály, ispitáj* (Mall : Szót. 81.). Halottam Arad megyében.

istälän : *istáló* (Mall : Szót. 81.). Mindennapi szó széles Magyarországon.

instanciä, istanciä, istancä : libellus suplex (Al : Gramm. 240.) : *istanczia*. „Batä-fä i s t a n c i a l u Petrila : Verjen meg Petrila irása“ (Közmondás Arad megyében.).

istrang : *istráng* (Arad s Bihar m.).

iz : goût, surtout goût particulier (Cih : Dict. II. 509.) : *iz*.

izekian : *durus, validus; σαλπιός*. „Savle! Savle! é me gonešé? iz ē klēnū-c e spre cepä a kläka : Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitare (Sbier : VorC. 77. l. 3. s.). Izjaklanu vântū : Ventus validus“ (123. l. 2. s.). E két adaton kívül sehol nyomát se találtam a szónak sem a régiségben, sem a mai nyelvben. Codexünk ismeri még az *izeklenesk* (izetlenkedik) : *indurari cselekvésszót* is, a mely azonban oláh denom. képzés. Vö. Nyr. XV. 209.

jaraš, iras : *járás*; **jarašbiräu, irasbiräu** : *járásbíró* (Arad s Bihar m.).

jäläntuesk, däläntuesk, jäntäntuesk : *jelent, gyelent*. Gyakori szó Arad megyében s Biharban.

jobaž : *corvéable, vassal, hommager* (Cih : Dict. II. 509.) : *jobbágy*. „I zisü käj slobodü ši apoj sau aflatü jobaž : Azt mondták, hogy szabad s úgy találták, hogy jobbágy (Bar : CatCalv. 72. ST. 89.) Se skäpäm pe jobaž de jobažiä (oláh képzés) : Mentsük meg a jobbágyot a jobbágy-ságtól“ (Pop : Trand. 122. 46.).

josag : *jószág*. „Toc vojniči trag akasä la kopij ši la josag : Minden ember haza vágyik gyermekeihez s jószá-

g á h o z (Pop : Trand. 40.). N-ajbä bařa nić j o s a g. numaj sä-m fie drag: Ne legyen a szeretõmnek még jósz á g a se, csak én szeressem“ (GazT. 1886. 54. 1887. 115. 127.).

juhä : (kocsi) *juha*. Szalonta környékén (Bihar m.).

kalhä : *kálha* (Mall : Szót. 83.).

kampäu : *kampó*. Bihar m.

kančäu, kändäu : *kancsó*. Magyarországon mindenfelé.

kankäu : *kankó*. Nemi betegség. Széltiben.

kapä : *kapa*. Csakis Szalonta környékén (Bihar m.) halottam s épen ez okból tartom magyar kölcsönvételnek.

kaparäu : (út)*kaparó*. Ugyanott.

kaptä, kaptäfa : *kapta, kaptafa*. A csizmadiák mondják Arad megyében.

karmenäu : *kármentő*. Egy szerszám neve a csizmadia mesterségben. Arad m.

kartä : charta, scida lusoria (LexB.): spielkarte (Iszer: Wörtb.): *kártya*. Leginkább többese járja : k ä r c.

katikizmus : *katekizmus*. „Éndesert au defäjmat kati kiz mu s ul ü nostru: Hiába gyalázták katekiz mus on kat (Bar: CatCalv. 1. 3. 8. 9.) Adućec dinü katikiz mu s ü nainte kuventu luj Chs.: Hozzátok föl a katekiz mus ból Jézus szavát“ (uo. 17. 19.). A kálvinista katekizmuson kívül egyetlen egy helye se tud az oláh nyelvemlékeknek e szóról. Látszik ebből, hogy a könyv fordító, erdélyi kálvinisták lehettek.

käbel, kibel, fäbel, fibel : *kebel* (Mall : Szót. 83. 86.). Egy mérték nem. Mondhatni egész Magyarországon használják.

käjlać : *kajlás* (szarvú ökör). Arad s Bihar m.

kalädäu : cippus, caudex, nervus (LexB. 246.): *kaloda*.

kälamariš : *kalamáris*. Arad s Bihar m.

käläpać, kolopać, kläpać : *kalapács*. Ugyanott.

käliekä : *kaliczka* (Mall : Szót. 83.). Arad megyében a börtönt nevezik gúnyosan : k ä l i c k a -nak.

kamärä : aerarium (LexB.): *kamara*.

kämaraš : auricamsor; salis perceptor (LexB.): geldeinlöser; salzeinneher (Iszer: Wörtb.): *kamarás*. „Sjakili čau fost k ä m ä r a š: Sjakili, a ki k a m a r á s volt“ (Hasd: Arch. I. 23. 38.).

kändäläu : *kandaló*. Arad s Bihar m.

käpelnä : aedicula, capella, sacellum (LexB.) : kapelle (Iszer : Wörtb.) : *käpolna*. Vö. Nyr. XVI. 123.

käpitan : centurio, capitaneus (LexB.) : hauptmann (Iszer : Wörtb.) : *käpitán*. „Eu sënt Galaar, käpitan preste toc draçi : Èn Galaar vagyok, valamennyi ördög fölött *käpitány* (Hasd : CuvB. (Elöb.) II. 24. Hasd : Arch. I. 136.). Apropi-indusë käpitan ul zise luj : Közeledvén a *käpitány* (így) szólt hozzá...“ (Cip : Anal. 96. 1648. év.). Szerfölött gyakori a mai nyelvben.

käpitanásag : *käpitánság*. Így nevezik Aradon a 'városi kapitányságot' még az ott lakó ráczok is.

käplarj, käprarj : decurio, corporalis (LexB.) : korporal (Iszer : Wörtb.) : *käplár*. „Prin grädinä nu umblä käprarj : A kertben nem járnak *käplárok* (Pop : Trand 156.) D'in curarj, d'in lingurarj fäku frajterj ši käprarj : Rostakészítőköl s kanálfaragókból csinált frájtereket s *käplárokat*“ (Arad m.).

käptalan : *käptalan*. (Mall : Szót. 83.).

käput. Rég bebizonyított tény, hogy a nyelvek leggyakrabban használt, legtöbbször hallott alakot veszik kölcsön s alkalmazzák nominativusként s hogy más bizonyítékot ne hozzak föl állításom mellett, ott van a magy. *virgács* s a lat. többesszámú accusativus : *virgas*; magy. *csirkalom* : lat. egyesszámú accus. *circulum* sat. Az oláhban előforduló *käput* szintén ezekhez sorakozik. Alapja a magy. egyesszámú accus. *kaput*. A szorosan vett magyarországi részeken mindenfelé használják synonymája mellett : *pártü*; Erdélyben csakis a móczoktól hallottam (Torda-Aranyos m.).

käs narj : *kaszvár*. Erdély s Bánát kivételével Magyarországon.

kätanä : miles (LexB.) : soldat (Iszer : Wörtb.) : *katona* (Mall : Szót. 83.). Mind a régi, mind a mai nyelv számtalan adattal azt vallja, hogy a szónak mindenfelé volt és van kelendősége. Vö. Cih : Dict. II. 488.

kätlan : *katlan*. Arad s Bihar m.

käzal, käzalä : *kazal*. Ugyanott.

kecam : *kétszem*; disznó, ász. A legerősebb kártyának neve. Arad, Bihar megyében s a Bánságban hallottam.

kefelem : *kegyelem*. „Päntrukä aj läsat kaji 'n lege läü tilos, fä bintätujä sk färä ä nie-un kefelem : Mert

a lovakat tilos legelőre eresztetted, megbüntetlek kegyelem nélkül“, mondja a bíró egyik ügyes-bajos embernek (Arad, Békés, Bihar s Csanád m.).

keh : *keh.* A lovakról mondják Szalonta környékén (Bihar m.).

kehes : *kehes.* Szintén lovakról. Hallható Arad s Bihar megyében.

kelsig, kelsug, felsig, keléug : *költség.* „Acest Testament lau éneput al izvodi Ermonah Selivestru, den porunka si kelsugulü märiej sale: Ezt a testamentumot (1648-iki) lefordítani kezdte Sylvester szerzetes ő nagysága (Rákóczy György) parancsára és költségével (Cip: Anal. 84.). Rämase Pavelü doj an de plinü ku alü säu kelsugü: Két teljes évig maradt (ott) Pál a saját költségén“ (Sbier: VorC. 107. 1688. év.).

keltuesk : *consumo, insumo, impendo, expendo, erogo* (LexB.): *geld ausgeben, verthun; etwas verbrauchen; die zeit anbringen* (Iszer: Wörtl.): *költ* (Mall: Szót. 60.). A voroneci codextől napjainkig számtalan adat tanúskodik arról, hogy a szó teljesen meggyökerezett az oláh nyelvben. LexB.-nek épen ez a körülmény szűrt szemét s azért is törekszik eredetijét a latin világban keresni: „Ab Ital. *contare*: numerare, solvere, *n* mutata in *l.*“ Vö. Cih: Dict. II. 488. NyKöz. XIV. 445. Nyr. XV. 210.

kerikdartäu : *kerékgyártó.* Aradon járja.

kes, feš : *kese* (ló). Arad s Bihar m.

kesig : *község.* „Da unda-j fost župuñä biräü? Da am fost la tērg la Žula ś-am vāsārlit un bikä pä sama kesiguluj: Hol volt bíró uram? Hát Gyulán voltam a vásáron s vásároltam egy bikát a község számára“ (Arad, Békés, Bihar s Csanád m.).

keskenäü : *keszkenő.* „Uneorj puña numaj keskeneulü pre bolnavj ši sä vindeka: Néha csak keszkenőt tett a betegekre s meggyógyultak (Bar: CatCalv. 22.). Fata d-albä kāsä kiskinaü e marj domneš: A szép leány nagy úri keszkenőket varr“ (Trib. 1887. 25/II.).

kezeš, kizeš : *garant, répondant, caution* (Cih: Dict. II. 489.): *kezes* (Mall: Szót. 85.). „Pjana mja din päläriä, c-o dau mëndrä 'n kizešä (oláh képzés), kizešä pe o lunä pentr-o särutare bunä: Kalapomból virágomat neked adom

rózsám kezességbe, egy hónapi kezeségbe egy édes csókért (GazT. 1886. 198.) Dakä jest kezes fizess: Ha kezes vagy fizess“ (Aradmegyei közmondás.). Vö. Nyközl. XIV. 445.

kezesluesk : garantir, cautionner, se rendre caution pour (Cih : Dict. II. 489.): **kezesel*. „Cie Dumnezeuluj mieu mä ênkinü sim kezäslueskü sufletulü ši trupulü mieu : Elöted, istenem előtt meghajlok s neked kezeselem lelketem s testemet“ (ABC.*) 26.).

kibzuesk, kipzuesk : constituo, ordino, dispono, statuo ; puto, iudico, opinor, concipio, coniecto, existimo ; audeo, sustineo, me sufficientem esse existimo (LexB.): meinen, muthmassen, sich vorstellen ; ordnen, anordnen, verordnen, einrichten (Iszer : Wörtb.) : *kébz.* „Mulc sjau nevoit de au skrisü ši jau kibzuit sä spue adevärü : Sokan iparkodtak irni és gondoltak igazat mondani (Hasd : CuvB. I. 345. 1620. év.) N-ac kibzuitü êntu voj : Nem gondoltatok meg magatokban (Sbier : VorC. 119. 1688. év. Cip : Anal. 181. Bar : CatCalv. 29.). Ên Virtemberg sau tiparit kärce e ku slove de Svêntu Kiril ênkibzuite : Vürtembergben szent Kiril alkotta betűkkel nyomtattak könyveket“ (ST. 153.). A szó ma is használatban van a Kárpátokon innen és túlnan. Vö. Cih : Dict. II. 489. NyKözl. XIV. 446.

kilin : distinctus, varius, diversus, separatus (LexB.): besonder, unterschieden (Iszer : Wörtb.): *külön*. „J-aü puska turmele kiline : Külön helyezte őket mint a nyáját (Dos : Psalt. 378. 469.). Nu jaste numele a unuja íam de kilin : Nem külön neve egy népnek [avlách] (ST. 27. 31. 67. 97. 99.) Au fost un íam de kilin de Trakj Slavi ? Más nép volt-e a szláv mint a trák ?“ (uo. 143. 145.). Nagyon elterjedt, valamint a belőle képzett kilinesk és deskilinesk (megkülönböztet). A LexB. s vele a legtöbben a *clino* ige származékának tartják. Feledik azonban, hogy a *kli* szótagnak az oláh nyelv hangtörvényei szerint *kji*-, *ti*-nek kell válnia. (Vö. *inclino* : ênkin, êntin ; *klavis* :

*) Oláh ábéczés könyv. Liber peccatorius idiomate valachico praecedente Abecedario illyrico (serbico). Cod. Sec. XVIII. pag. 78. in 8°. (Múzeumi könyvtár). A. Gy.

kejeä, tejä; includo: ênkid, êntid sat.) Vö. Cih: Dict. II. 489. NyKözl. XIV. 445.

kiliné: *kilincs* (Mall: Szót. 85.).

kimies: *kömvies*. Arad s Bihar megyében széltiben.

kin: peine, tourment, torture (Cih: Dict. II. 489.): pein, folterung, marter; angst, plage, qual (Iszer: Wörtb.): *kin*. Ha megszólaltatnánk minden adatot, mely a szó multjáról s jelenéről beszél: több oldalra menne. Elég, ha kijelentjük, hogy biztos vallomások vannak nagy használatáról már a voroneczi codextól kezdve a ma beszélt, elő oláh nyelvig s hogy elterjedési köre magába öleli az összes Dunán inneni oláhságot. Vö. Cih: Dict. II. 489. NyKözl. XIV. 446. Nyr. XV. 210.

kinzuesk, fínzuesk: *kinosz*; kinlódik. „Altä nu maj auzam färä numaj aj ši vaj, de amar ši de kin z aj: Mást nem halottunk mint jaj és jajt, keserüséget és kinlódást“ (Pop: Trand. 117.). Mindenfelé járja nálunk Magyarországon.

kindäü: *essuie-main* (Cih: Dict. II. 489.): *kendő*. A móczoknál „törülköző“-t jelent s így ejtik: *tindäü* (Torda-Ara-nyos m.). BCU Cluj / Central University Library Cluj

kináz: *kenéz*; falusi biró a Bánságban. „Am un kăzan de bañ ši oj plăti la domni marj, la domni Lugoşului, kinezi 'mpăratului: Van egy kazán pénzem s fizetni fogok a nagy uraknak, a lugozi uraknak, a király biráinak“ (Trib. 1887. 18/III.). A szó kétségtelenül szlávból jutott a magyarba s innen az oláhba. Ezt bizonyítja az első szótagbeli közbeszűrt *i* hang. Bánságban járja mindenütt, a mint föntebb említetem, falusi biró jelentésben.

kintés, kontás: *köntös*. Egy 1572-iki iratban kerül elő (Hasd: CuvB. I. 251. 274.). Arad megyében szintén hallani: *tintuş* alakban.

kip, fip: *facies, vultus, physiognomia; icon, imago, effigies, tabula picta; imago sculpta, statua, sculptile; modus, pactum, ratio* (LexB.): *exemplum, similitudo* (Sbier: VorC.): *gesicht, physiognomie; bild, bildnisz, gemälde; bildsäule; art, weise* (Iszer: Wörtb.): *kép*. Az adatok tárháza áll rendelkezésünkre a régi s a mai nyelvből e szóról. Itt is azonban csak a puszta tényre hivatkozunk, hogy már a voroneczi codex tud róla (Nyr. XV. 210.) s hogy nálunk és Romániá-

ban a nép nyelvében teljes polgárjogot kapott. Vö. Cih: Dict. II. 489. NyKözl. XIV. 446.

kipes: *képes*. „Era unü vojnikü frumosü ši kipesü: Szép és k e l l e m e s ifjú volt“ (Hasd: CuvB. I. 396. 1620. év.):

kipor: *köpor*. Arad m.

kisbiräu: *kisbíró*. Mindenfelé.

koéijä: cisium, rheda; curriculum, currus equarius (LexB.): kutsche; kalesche (Iszer: Wörtb.): *kocsi*. A galatai monostor inventáriumában (1588.) azt olvassuk, hogy két *k o c s i j a* (2 *k o é i j*) is van (Hasd: CuvB. I. 180. 215.). „Prinde-c kaj la *k o é i ä*: Fogd be lovaidat a *k o c s i b a*“ (Pop: Trand. 41. 129. 127.). Egyike azon szavaknak, melyet Magyarországon széltiben használnak az oláhok.

koéáne(tbbsz.): *kocsonya*. Arad s Bihar megyében mondják.

kokoš: nervus, pirites. retinaculum sclopeti (LexB.): hahn am schieszgewehre (Iszer: Wörtb.): (puska)*kakas*.

kolop: 1) *kolop*, sok helyen: *kalap*. A kártyajátékban a fölsőnek neve; 2) *kalap*. „Am fältujit mult, kä am vásárlit o bundä, un kolop ši däuä päref ää éizme: Sokat költöttem, mert vásároltam egy bundát, egy kalapot és két pár csizmát“ (Arad s Bihar m.)

kolesä: *köles*, *köleskása*. Erdélyben, kivált Naszód környékén hallani.

komediés, komidiés: comodeus, actor, histrio, scenicus; prestigiator (LexB. Al: Gramm. 245.): *komédiás*.

komëndälesk: *komendäl*. „Benedek ka sä träjaskä, trupa s-o komëndälaskä: Soká éljen Benedek, hogy a sereget vezérelhesse“ (Pop: Trand. 112.).

kone: main (de papier) (Cih: Dict. II. 493.): *koncz* (papiros); *k o n c* de karne: (hús)*koncz* (Mall: Szót. 85.).

kondaš: *kondás*. Bihar m.

kontäu: *kontó*. „De ar fi jadul fägädäü, berjam mändrä pe kontäü: Ha a pokol fogadó volna, innánk rózsám kontóra“ (Pop: Trand. 39.).

konträktus: *kontraktus*. „Kasa västrä dela mjasä pën' la usä plinä e de konträktuse: A ti házatok az asztaltól egész az ajtóig telve van kontraktusokkal“ (GazT. 1886. 173. Szolnok-Doboka m.).

koínhä: *konyha*. „Kare kasä n-äü avut, kurte ku pärtä äü fäkut ši konhä ši gražd de boj: Kinek háza nem volt,

palotát építtetett magának kapuval, k o n y h á v a l s pajtával“ (Hasd: Etym. 92. 1818. év.). Arad s Bihar megyében gyakori szó.

kopársäu, kopërsäu: capulus, loculus, tumba (LexB.): sarg, todtentrugel (Iszer: Wörtb.): *koporsó*. „Morj mëndrä, sä mor ši eu, sä ne fak' un kopärsäu, kopärsäu de skëndurj noj: Halj meg rózsám, hadd haljak meg én is, hogy csináljanak mindkettőnknek egy koporsót, új deszkából koporsót“ (Pop: Trand. 138. 163. 170.). Mindennapi szónálunk. Vö. Cih: Dict II. 493.

kopäu: chien de chasse (NyKözl. XIV. 446.): *kopó*. Vö. Cih: Dict. II. 493.

kopos: *kopasz*. Bihar m.

koré: bâtrad, métis (NyKözl. XIV. 446.): *korcs*. „Domni cärej Moldovej pus'äu nevoincä pravoslavnika leze ferind nek oréitä: Moldva urai arra törekedtek, hogy az igazhitü vallást t i s z t ä n (korcsítatlanul) örizzék meg“ (Ur*): IstL. 140. 158.). Vö. Cih: Dict. II. 493.

koréie: scala cellaria (LexB. A1: Gramm. 233.): schrot, oder kellerleiter (Iszer: Wörtb.): *korcsolya*. Vö. Cih: Dict. II. 495.

korbaé: *korbács*. Leginkább nálunk járja. Vö. Cih: Dict. II. 553.

korhel, korhej: *korhely* (Mall: Szót. 86.). Sokszor hallható Arad s Bihar megyében.

korlatä: rampe, balustrade (Cih: Dict. II. 493.): *korlát*. Vö. Cih: Dict. II. 493.

1) **korman**: *kormány*; kormányvas vagy régebben fa, mely a fölhasított barázdát leborítja. „Këntä puju kukuluj pe kormanul pluguluj: Szól a kakuk fia az eke kormányán (GazT. 1886. 143. Szilágyság). Tiveriju, ënkormanitorju (oláh képzés) a unija cärj greésk [?]: Tiberius, Görögország egyik tartományának kormányzója“ (ST. 75. 39.). Hallottam e szót a móczoktól is (Áranyos-Torda m.).

2) **korman**: *kormány*: gubernium. Szalonta környékén (Bihar m.).

kosäläü: *kaszáló*(föld). „Am kumpärat un lanc dä päment urikis š-o fost žumätafä kosäläü, jo l-am arat

*) (Ur: IstL.) V. A. Urechiä: Istoria literaturei romäne, Bucuresci. 1885.

pënä'n vig: Vettem egy láncz örökös földet, de a fele kasszáló volt s én végig szántottam“ (Arad s Bihar m.).

kovas: *kovász*. A szónak emez alakját csak Arad megyében hallottam; de képzése az 1580-ban nyomtatott (Brassó), Tetraevangelul'-ban előkerül: „Koväsjala, éo luo mujarja ši o akoperi ën fëinë: A kovász, melyet az asszony vett s a lisztbe takart“ (Cip: Anal. 3.). A belőle képzett denominális igét: **koväsesk**: cailler, coaguler mindenfelé használják nálunk, pl. „Lapfä koväsët: Aludt (kovászolt) tej“ (Arad s Bihar m.). Cihac a szláv elemek közé iktatja (Dict. II. 78.) s alapjául az ószl. *kvassū*: fermentum szót mondja. Ez kétségtelenül igaz; de a közbeszűrt *o* hang a mellett szavaz, hogy a *kovas*-hoz az oláh magyar révén jutott.

kreskäduesk: *keresked*-ik. Arad s Bihar megyében hallottam. Sőt a móczok is mondják (Aranyos-Torda m.).

krestul: *keresztül*. Szalonta környékén Bihar m.

kricarj, gricarj: cruciger, crucifer (LexB.): kreuzer (Iszer: Wörtb.): *krajczár*. „Aceastaa se sci, qua e cu cinci creeicari: Hoc scitur, quod sit, quinque cruciferis“ (Sink: Elem. 96.).

kristos: *keresztés* (vitéz). „Birui Jankul pre Mahemet: ku kristoşii: Legyözte János Mohamedet a keresztésekkel“ (Hasd: CuvB. I. 406. 1620. év.).

kudrulüesk: *solicite scrutor, perscrutor, perquiro*; *vagor, erro, circumeo, peregrinor* (LexB.): genau durchsuchen, herum-suchen, herumwühlen; *herumirren, herumstreifen, herumwandern, herumstreichen, herumschweifen* (Iszer: Wörtb.: *kódorol*). Ugyanaz a jelenség, a melyet a *budulüesk* szónál tapasztaltunk, t. i. hogy a szó második értelme teljesen világos, míg az elsőnek keletkeztét egyelőre megmagyarázni nem tudjuk.

kulcerj: *kulcsár*. Arad s Bihar m.

kulduş: *pauvre, mendiant* (Cih: Dict. II. 494.): *koldus*. Vö. NyKözl. XIV. 446.

kumläü: *komló*; de csak a kenyérkelesztésre elkészített. Arad, Bihar megyében s a Bánságban járja.

kuruc: *croisé hongrois, rebelle* (Cih: Dict. II. 494.): *kurucz*.

kürvuşag: *kurvaság*; *kurválkodás* értelemben. Arad m.

kuşki: *kuski*. *Kutyakergető* szó. Arad s Bihar m.

kuštulesk : *kóstol*. Ugyanott.

lab : jugum, jugerum (LexB.) : juchert, joch, land (Iszer : Wörtb.) : *láb*. Vö. Cih : Dict. II. 510.

labä : chenopodium (LexB.) : gänsefuszkrout (Iszer : Wörtb.) : lúdlábfü; *láb*. Hallottam több helyütt *pes* jelentésben is. Arra mondják gúnyból, a kinek nagy lába van, pl. „Nu troskoti ku l a b e l e : Ne dörömbölj (nagy) l á b a i d d a l“ (Árad m.). Él az oláhságban egy mese ilyen címmel „Baba l a b a.“ Lefordíthatatlan szójáték, de a mese szövegéből azt lehet kivenni, hogy olyan anyókat jelent, a ki *lábát* törül (L. Stan : Pov. 6. és 7. lapon). A mese ugyanis azt mondja, hogy volt egyszer egy mostoha anya, a ki férje leányát vizért küldte, de a leány nem akart elmenni, mert künn nagy sár volt s félt, hogy besározza lábát : „Mi s ä 'ntinä l a b a : Besározom l á b o m.“ Mostohája azt feleli neki vissza : „Dute draga mamej, kä-c va sterze baba l a b a : Ereggy édes lányom, mert megtörli a néni l á b a d“; de mikor visszatért : „Baba nu ja sters l a b a : A néni nem törülte meg l á b á t“ sat. Látszik tehát e rövidke idézetből is, hogy a szó tisztán annyit jelent : *pes* s nem gondolhatunk arra, a mire a gyűjtemény kiadója, hogy a *laba* csak összecsengés a *baba*-val. Különben a szónak *pes* jelentése igen el van terjedve az oláhságban, pl. „Of, urët, de f-aj duçe, ursu 'n l a b e s ä f-apuçe : Oh, te csunya, ha pusztulnál egyszer s a medve l á b a i közé fogna“ (GazT. 1886. 197.). Még Romániában is járja. A l e x a n d r e s c u Gergely a „Vulpea liberală : A liberális róka“ című állatmesében azt mondja : „Säru-tëndu-j l a b a s ä 'ntársä akasä : Megcsókolván l á b á t hazafelé tartott.“ Vö. Cih : Dict. II. 511.

labosä : *lábos*. Arad s Bihar m.

labsij : *lábszj*. Csizmadiák mondják Arad, Békés s Csánád megyében.

lampä : *lámpa*. Arad s Bihar m.

lanc : catena ; sufflamen ; torques ; hängkette ; schmuckkette (LexB.) : kette (Iszer : Wörtb.) : *láncz* ; kerékkötő ; lánczföld. Vö. NyKözl. XIV. 447. Gyakori szó a régiségben s a mai nyelvben.

larfä : larva (LexB.) : *lárfa* ; álarcz.

laskä, laksä : *laska*. A magyarországi részeken hallható.

läkäš : *lakás*. Számtalanszor találkozhatunk vele a régi-

ségben s a ma beszélt oláh nyelvben. Vö. Cih : Dict. II. 511. NyKözl. XIV. 446—447.

lākūn : *lakó*. Arad s Bihar m.

lākuesk : habito, inhabito, colo, incolo, dego, cohabito LexB.): wohnen, bewohnen, logiren (Iszer : Wörthb.): *lak-ik*. Telve vannak a nyelvemlékek vele kezdve az elsőtől, a voroneczi codextól (Vö. Nyr. XV. 210.). Nincs zug az oláh-ságban a Dunán innen, a hová be ne férközött volna. Egy sokkal fontosabb momentum azonban továbbra is tartóztat e szónál s nem engedi meg, hogy csak egy könnyen átsikoljunk rajta. Ez a szó ugyanis egyike azoknak, melynek hovátartozásáról „sub iudice lis est.“ Kisértsük meg itélni a peres ügyben s hallgassuk meg mindenekelőtt a tanúkat. A LexB. mint legidősebb tanú, azt vallja, hogy édes anyja a lat. *laqueus*. Ennek könnyen felelhetünk. Merész állítását tudjuk be öreg korának. De már a többiek vallomására nagyobb súlyt kell fektetnünk. Ezek a többiek pedig a fiatalabb nyelvész nemzedék s velük van az egész oláh közvélemény; ezek azt erősítik, hogy a lat. *locus*-ból sarjadzott ki s abból alakított a nyelv denominális képzővel *lākui*-t (vö. *pākat* (peccatum) : *pākātui* (peccare); *kin* (kín) : *kinui* (kínlódni); *bātrēn* (veteranus) : *bātrēni* (inveterascere); *betag* (beteg) : *betēzi* (megbetegedni) sat.). Aztán hogy a *locus*-beli *o* hang *ä*-vé vált, ezt meg egyéb analogiákkal igazolják (vö. *lākustä* : *lokusta*; *rätund* : *rotondus*; *kāträ* : *contra* sat.). Szóval bizonyítékaik olyanok, hogy mind nagyon számba kell vennünk.

Magyar származása mellett ketten emelnek szót. Az egyik Hunfalvy, a ki „A magyar nyelv hatása a rumunra“ című fejezetében (NyKözl. XIV. 447.) magyar kölcsönszónak állítja. A másik Cihac, a ki szintén magyarnak tartja (Dict. II. 511.) s szótárának I. 146. lapján a *lok* cikk alatt ezeket írja : „Le verbe *lākui* : demeurer, résider, loger, que tout le monde écrit *lokui*, ne procède pas plus de *lok* (*locus-locare* = fr. louer) que le verbe fr. *loger*; c'est tout bonnement le magy. lakni : demeurer, habiter.“

Ha valahol, itt áll a mondás : *vota non numerantur, sed ponderantur*. Okaink ugyanis a két fél közül a kisebbség részére készítenek állanunk. Ez okok a következők.

1) Nyelvünkbe a legrégebb idők óta benn van a *lak-ik* szónak magyar képzése a *lākās* : *lakás*; a mi ugyan ma-

gában nem elegendő bizonyíték, csak egyik szemét képezi ama láncznak, mely a mi támogató okainkat egybefűzi. 2) A szót nem ismeri sem a makedo-oláh, sem az istro-oláh nyelvjárás; a mi szintén nem bevehetetlen erősség, de mint fontos körülmény mégis sullyal bír. 3) Megvan az ószlovénben: *lakovati*: habitare (Mikl: LexP.). 4) Van nekünk egy *ēnløkuesk*: helyettesít szavunk, melyben az *o* nem vált *ä*-vé; pedig a *lækuesk* mintájára ennek is *ēnlækuesk*-nek kellene lennie. 5) A ‚habitare‘ fogalmat az oláh nyelv *sed, säd* (lat. *sedeo*) szóval fejezi ki, a mi azt mutatja, hogy a nyelv az ‚ülök, veszteglek‘ fogalomból indult ki, mikor a ‚lakik‘-ot akarta kifejezni s nem a ‚hely: locus‘-ból. S én nem is tudok nyelvet, melyben a ‚lakás‘ fogalma a ‚hely‘ szóval volna takarva.

lăkat, lăkată: sera pensilis (LexB.): reticulum (Al: Gramm.): vorhängeschlosz (Iszer: Wörtb.): *lakat*. „Šancurj, tare străz, porc ku lăkăc: Sănczok, erős străzsák, lakatos kapuk (Dos: Psalt. 196. 507. Hasd: Etym. 33.). Pe kiliăa pus lăkată, pe lăkată un stan de pjatră: Házára tett lakatot, a lakatra nagy kösziklát (GazT. 1886. 282.). Fata popi kënd să 'nbrakă, puňă pă gură lăkată: A pap lánya mikor öltözik, szájára lakatot teszen“ (Arad m.).

lăkătuş: serrurier (Cih: Dict. II. 511.): *lakatos* (Mall: Szót. 87.).

lămpăş: lucerna, lampas, laterna (LexB. Al: Gramm. 232.): laterne (Iszer: Wörtb.): *lămpăş*. „Juda au venit akolo ku lămpăşurj: Judás lámpásokkal jöve oda (Evang. 44.). Trece mēndrul p'ēn grădină ku lămpăul, ku lumină: Átmegy a rózsám a kerten lámpással, világossággal“ (Fam. 1887. 294. Máramaros. GazT. 1886. 144.).

lămpău, lompău: siphonarius (LexB.): heber, weinheber (Iszer: Wörtb.): *lopó*. Nagyon elterjedt szó. Vö. Cih: Dict. II. 512.

lec, lac, Iec, Iac: tigillum, asserculus; clavus tigillaris (LexB.): *lécz*. Vö. NyKözl. XIV. 447.

legelău, Iegelău: *legelő*. „Păntruče aj lăsat kaji 'n Iegeău tiloş?: Mért engedted be lovidat a tilos legelőre?“ (Arad s Bihar m.).

lesuesk: *les*. „Židovii leşuesk după elu: A zsidók lesnek reá (Sbier: VorC. 57. 1648 év. uo. 67.). Ka leu

askunsü le ű u j a ű t e: Mint az oroslán lopva le se ke di k“ (Dos: Psalt. 33. 180. 191. 511.). Vö. ale u esk.

leves, leveš, levešä, levešä, livež: piquette, pommé (Cih: Dict. II. 512.): *leves*. Arad s Bihar megyében gyakori. Vö. a l e v e ű.

leuűtan: *ligustrum levisticum* rainweide (LexB.): *léstyän*; levestikom, löböstök. „Frunzä verde le u ű t a n, o sära ku ée Demjan: L é s t y ä n n a k zöld levele, jaj Demján szegény fejének“ (Pop: Trand. 21. 27.). Vö. Cih: Dict. II. 512.

libuc: *larus, gravia vulgaris, tringa vanellus* (LexB.): kiebitz (Iszer: Wörtb.): *libucz*: bibicz. Vö. Cih: Dict. II. 512.

liliom, lilion: *lilium*. „Pe đalu ku lili on pašée murgu luj Juon: A lili o m o s hegyen legel János szürkéje“ (GazT. 1887. 44.).

lipidän, lepedän. lipidän, lepedän: linteamen (LexB. Sink: Elem. 81.): *linteolum* (Al: Gramm. 231.): leintuch, leinlacken (Iszer: Wörtb.): *lepedö*. „Veti gassire áici frumose cassi, le p e d e a o curáte: linteamina (Sink: Elem. 95). Ješ afarä säkrä, dar' nu ješ ku le p e d e ü: Jöjj ki anyósom, de ne jöjj ki le p e d ö v i e l“ (GazT. 1886. 21., 1887. 8.). „A lat. *laquear*“ (LexB.). Vö. Cih: Dict. II. 512. NyKözl. XIV. 447.

locólän: *locsoló*. Arad s Békés megyében.

loherj, luherj: *löher*. Szalonta környékén (Bihar m.).

lot: *lat, lot* (Mall: Szót. 88.).

lucernä: *lucerna*. Az alföldi oláhság nyelvében.

lučkos: *lucskos*. Egy szerszám a csizmadiamesterségben.

lugäü: *lógó*, a melyhez a harmadik lovat fogják. Arad s Bihar m.

libeluš, liboruš: *libelus*; adókönyv. Arad megyében járja.

mägläš, mägleš: *mineur de salines* (NyKözl. XIV. 447.): *mäglyäs*. Vö. Cih: Dict. II. 513.

maj: *hepar, jecur* (LexB.): leber (Iszer: Wörtb.): *mäj*. Vö. Cih: Dict. II. 513.

majos, mäješ: *tomaculum, farcimen hepaticum* (LexB.): leberwurst (Iszer: Wörtb.): *mäjäs*; mäjäs hurka. Vö. Cih: Dict. II. 513.

maltär: *malter*. Arad s Bihar m.

mašadik: *második*. Így nevezik Szalonta környékén (Bihar m.) a ,törvénybíró', a ki a faluban ,második' ember. Első a bíró.

mašlaš : *máslás*(bor). Aradon hallottam.

maslag, mäslag : *datura stramonium* (Cih : Dict. II. 514.) : *maszlag*.

matkä : *mátka*; menyasszony. „Mirele sä prinzä pe ma t k a sa de mēnä : A völegény fogja meg kezénél má t k á j á t“ (Bar : CatCalv. 65.). A szó szláv eredetű (vö. Cih : Dict. II. 190.), de ebben a jelentésben a magyarból került az oláh nyelvbe.

mažä : *pontus centenarium, centenarius* (LexB.) : zentner (Iszer : Wörtb.) : *mážsa*. Elökerül már 1588-ban a galatai kolostor inventáriumában. (Hasd : CuvB. I. 180.). Vö. Cih : Dict. II. 513.

mažamešter : *libripens, pensator, ponderator, zygosta* (LexB.) : wäger, wagmeister (Iszer : Wörtb.) : *mážsamester*.

mäžälesk : *mážsäl*. Arad s Bihar m.

mägan : *magán*. „Fie tulip an ul vici ś p an, sä trä esk d -al mjeü mä g a n : Legyen a tulipán viczispán, hadd éljek én egy ma g á n (Pop : Trand. 40.). Mä lagän de mä g a n : Ringatózom egy ma g á n (GazT. 1886. 163.). Lasä fata d ä mä g a n, kä -j pare kä traze 'n ham : Hadd a leányt egy ma g á n, mert azt hiszi, hogy hamba van fogva“ (Arad s Hunyad megyei népdal.).

mälätä : *polenta* (LexB.) : malz (Iszer : Wörtb.) : *mälätta*. Cih : Dict. II. 513.

mäjersäg (LexB.) : *majorság*.

mängäläü, mängärläü : *cylindrus lintearius* (LexB.) : rolle, wäschrolle, mangel, mandel (Iszer : Wörtb.) : *mängölö, män -gorlö*. Vö. Cih : Dict. II. 514.

mängäluesk, mängärluesk, mängälesk : *lintea ope cy -lindri levigo, verso* (LexB.) : wäsche mangeln, rollen, mandeln (Iszer : Wört.) : *mängöl, mängeröl*. Vö. Cih : Dict. II. 517.

märästuesk : *maraszt*. Arad megyében, a lonkaságon hallható ,elvész' értelemben. A jelentés magyarázatra szorrul.

1) **märieš** : *marianus* (LexB. Sink : Elem. 98.) : ein sieb -zehnkreuzerstück (Iszer : Wörtb.) : *märjäs*.

2) **märieš, mariaš** : *máriás* (mariage).

märsälesk : *marsol*. Katonák mondják.

märtaš : *mártás*. Arad s Bihar m.

mäšinä : *masina* ; gyújtó ; vasúti gőzgép.

mäžalesk, mēžalesk : foedo, inficio, maculo, comma-

culo, inquino (LexB.): schmieren, beschmieren, anschmieren, beschmutzen, besudeln (Iszer: Wörtb.): *mázol*.

meé: *mécs*. Bihar m.

megis: *mégis*. „Am éndälujit tärzëü si megis am irkázët pontos: Késön indultam s mégis pontosan megérkeztem“ (Arad, Békés s Bihar m.).

melegarj: strues fimetaria ~~ant~~is mature gignendis (LexB.): mistbett, fröhbett (Iszer: Wörtb.): *melegagy*. A hangtörvények alapján *melegaz* szónak kellett volna származnia a magy. „melegagy“-ból s hogy ez nem történt, valószínűleg annak tudandó be, hogy az oláh a „melegagy“ végső tagját, az *agy*-ot képzőnek érezte. Az oláh nyelvben t. i. van egy denominális *-ar* képző. Vö. Cih: Dict. II. 514.

méster, mjéster: magister, praeceptor, informator, artifex, opifex (LexB.): meister, handwerksmann, handwerker, professionist, künstler (Iszer: Wörtb.): *mester*. A régi s mai nyelvben töménytelen sokszor.

méstersüg, méstesüg, méstésüg: ars, opificium, (LexB.): handwerk, handthierung, profession; kunst; kunstgriff (Iszer: Wörtb.): *mesterség*. Hasonlóképen igen gyakori. Vö. Cih: Dict. II. 415.

méseläu: *meszelö*. Arad, Békés, Bihar s Csanád megyében hallottam.

mezebiräu: *mezöbiró*. Ugyanott.

mëntuesk: salvo, salvum facio, libero, conservo; beo; excusso; purgo (LexB.): retten, erretten, befreien; selig machen, erlösen; frei werden, entkommen (Iszer: Wörtb.): *ment*. Már a voroneczi codexben képzésével: *mëntuire*: *menekülés* együtt igen gyakran fordul elő (vö. Nyr. XV. 210.) s a mai irodalmi nyelvben is kiterjedt használatú. Noha Hunfalvy (NyKözl. XIV. 435) s Cihac (Dict. II. 515.) világosan rámutattak magyar származására, a latin eredet védői a legutóbbi időkig a lat. „manu-tueor“ sarjadékának erősítették. A mint azonban ez állításnak tarthatatlansága napfényre derült, a latinokodók vezére, Hasdeu egy újabb etimológiáját fődözte föl s ezt a lat. *mantum*-ban (= köpönyeg) vélte föltalálhatni, a melyből ép úgy támadt *mëntuesk*: *menteni*, mint a lat. *excappare*-ből: *skäpa*: *menekülni*. E származtatás ellen s a magyar eredet mellett majdnem ugyanazon okok szólnak, a melyeket a *lükuesk* czikk alatt

elsoroltunk. Nevezetesen: 1) nem ismeri sem a makedo-, sem az istro-oláh nyelvjárás; 2) megvan mint magyar kölcsönvétel több szláv nyelvben: *mentovati* (Mikl: Fremdw.); 3) e származtatásnak erősen útjában áll a „köpönyeg” jelentés. Hasdeu ugyan mint analogiára a *cappa*: k ö p ö n y e g szóra hivatkozik, a melyből az olasz: *scappare*, oláh: *skäpa* szintén m e n e k ü l é s t jelent. Csakhogy ha *ëxcappare*-ből (tulajdonként a „köpönyegből kiszabadítani”) m e g m e n t e n i lett, nem igen érthető, hogy miképen lehet „köpönyeggel betakarni” ugyancsak „m e g m e n t e n i.” (Vö. a mit Diez az olasz *scappare* szóról mond: Es ist von dem rom. *cappa*: m a n t e l, so das es eigentlich heiszt „aus dem mantel schlüpfen“, der die flucht erschwert“). Ezekhez járulnak még a következő mozzanatok: *mantum* spanyol eredetű szó, mely a latinságban kevéssé volt elterjedve s noha a spanyolban, olaszban megvan, de az oláh nyelv nem ismeri s így nem is valószínű, hogy maga képezte volna belőle a *mëntuesk* igét. A valószínűtlenség annál erősebb, mert még azok a nyelvek se mutatnak föl egy ily denominális képzést, a melyekben a *manto* tényleg él. A *skäpa*-ra való hivatkozás is erejét veszti, ha figyelembe vesszük, hogy az olasz: *scappare*-nak alapszava: *cappa* élő szó, a melytől egészen természetesen képezhető volt a *scappare* ige. Az oláh: *skäpa* tehát minden bizonnyal olasz hatásnak tudandó be.

mihälä: gadus lota, mustella, muraena fluviatilis, alabas lacertus (LexB.): aalraupe (Iszer: Wörtb.): *menyhal*. Az 1600–1630-iki oláh szláv szótárban: m i h a l c (Hasd: CuvB. I. 293.) a kicsinyítő *c = uc* képzővel. Vö. Cih: Dict. II. 515.

mihej: *mühely* (Mall: Szót. 96.). Nagyon elterjedt szó.

milion: *milliom*. „Hajdac toc la Novak, la Novaku cel maj bogat, miliâne la-mpärat: Gyertek mindnyájan Novákhoz, a leggazdagabb Novákhoz, (a ki) milliókat (adott) a királynak“ (Pop: Trand. 51.).

minis: *mènes*. Arad, Békés, Bihar s Csanád megyében.

minfen, minton: sogleich (Iszer: Wörtb.): *menten*. „Újale supcirele ši märuncela a grajuluj grecesk minton se kunosk en glasu kucovlahuluj: A görög nyelvnek apró s vékony hangjai m e n t e n fölismerhetők a kuczooláh nyelvében (S. T. 79. 89. 101. 109. 175.). Fata gäzdukuluj pentr’ un

dărab de caş face strĕmbă mintenaş (dim.): A gazdag lánya egy darab sajtért menten varottást csináltat magának“ (GazdT. 1886. 55.). Magyarországon széltiben hallható. Vö. Cih: Dict. II. 515.

mirtik, mertik: portion (Iszer: Wörtb.): *mérték*. „Destulă să vă fie merţiće ele voastre: Contenti estote stipendiis vestris (Cip: Anal. 11. 1580. év.). Fă trej kolać din trej sać; ş-un kovrig dintr'un mertik: Csinálj három kalácsot három zsák lisztből; s egy fonott kalácsot egy mérték ből“ (Car: Cant. 67.). Vö. Cih: Dict. II. 514—515.

mirişug: gain, profit (Cih: Dict. II. 515.): *gewinn*, *gewinnst*, *profit* (Iszer: Wörtb.): *nyereség*. Vö. Hasd: Etym. 1083.

miruesk, meruesk, níruesk: *gagner*, *profiter* (Cih: Dict. II. 515.): *firmen*, *firmeln*; *bekommen*, *erhalten*, *erlangen*, *kriegen* (Iszer: Wörtb.): *nyer* (Bota: OISzó. 130.). Vö. Hasd: Etym. 1083. „Am avut ku şogoru Pavel unu făgădaş şi jo am nírujit făgădaşu şi şogoru a trăbujit să plăfaskă aldămaş: Volt egy fogadásom Pál sógorral s én megnyertem a fogadást és a sógornak kellett fizetnie áldomást“ (Arad s Bihar m.) University Library Cluj

misarăs, misaros: *mészáros* (Mall: Szót. 94.). „Aşă să duće sărak kredincos Rumĕnul ku űebune kărc ĕn rătăćirje, prekum se duće mjelu ku frunza verde la kucitu Mesarosuşuluj: űgy megyen a szegény oláh tévelygésbe a rossz könyvektől, mint a bárány zöld levéllel (csalogatva) a mészáros kérésre“ (S. T. 171.).

mistuesk: *concoquo*, *digero*; *absummo*, *conficio* (LexB. 20.): *verdauen*; *verzehren* (Iszer: Wörtb. 7.): *emészt*. „Labanű precul nostru au a mistuitű: Lábán a mi részünket föl-emésztette (Pal. 94.). űjareci rău, să le a mistuic pre poftele văstre: Gonoszul kĕritek, hogy vágyaitok költsĕtek el (Sbier: VorC. 129. 1648. év.). Ku dulĕjacă ej a mistujaşĕe tâte supărăřile: Örömet veszĕti el minden szomorúságát (Bar: CatCalv. 17.). Rădikăse fok a mistuitorjĕ den gura luj: Emésztő tűz tört ki szájából (Cip: Anal. 103. 1658. év. 119. 1683. év.). Prin apa sfĕntuluj botez, năkă şi a mistujaşte greşala: A keresztség vizével megfulad s elvesz a vétek (Dos: Psalt. 438. 474.). Bukată, kare foarte lesne se a mistueşte: cibus facillimus ad concoquendum“ (Cip: Arch. XIV. 278. Clein S. szó-

tárában.). A mint az idézetekből kitetszik, a régiségben rendszerint: *amistuesk* fordul elő; a mai nyelvben azonban inkább *mistuesk* s a legtöbb szótár is ilyen alakban ismeri (vö. Cih: Dict. II. 515—516.). Mi is jobbnak tartottuk ide igtatni.

mituesk: *ámít* (Bihar m.). Az *a* hang elejtésére nézve vö. *mistuesk*: *amistuesk*.

malombiráü: *malombiró*. Arad s Bihar m.

moloméster: *malommester*. „Eu akolo duće-moj, molo mésterj pune-moj: Én oda el fogok menni s malom mesternek beállok“ (Pop: Trand. 161.).

mordaj: tellum, ignimum, minimae speciei, vulgo: mortarium vel pïstoleta mortaria (LexB.): terzerol, sackpistole, puffer (Iszer: Wörtb.): *mordály*. Vö. Cih: Dict. II. 517.

morkásä: lamina ferrea, qua axis currus munitur (LexB.): achsenblech, achsenbeschlag (Iszer: Wörtb.): *marokvas*. Vö. Cih: Dict. II. 517. (Vö. horv.-szerb: *morokvaša* idem).

mozerj, mozarj: mortarium (LexB.): mörser (Iszer: Wörtb.): *mozsár*. Vö. Dict. II. 516.

mulácag: *mulatság*. Arad, Békés s Csanád megyében használják. BCU Cluj / Central University Library Cluj

mulätuesk: *mulat*. „Bec meseñ, ve mulatic: Igyatok vendégek, mulassatok (Pop: Trand. 33.). Am fost ën fägädäü ši m-am mulätujit pënë la mñezu nopcë: Voltam a fogadóban s mulattam éjfélig“ (Arad s Bihar megye.).

murguire: murmuratio; *γογγυσιμός*; *morgolódás*. „Strüürü jubic, ñrulu alaltu, färä mürgüire: hospitales invicem sine murmuratione“ (Sbier: VorC. 159. l. 5. s.). Deverbális képzés a *murguesk*: *morog* igéből, mellyel azonban sehol se találkoztam. Vö. Nyr. XV. 211.

musaj: *muszáj*. „Porunka kätänaskä musaj sä sä impliñaskä: A katonai parancsnak muszáj beteljesednie (GazT. 1887. 26.). O murit musaj, binä-j ën carä: Meghalt muszáj, jó sor van az országban“ (Aradmegyei közmondás.).

muskatarij: *moscatus* (LexB.): muschkateller (Iszer: Wörtb.): *muskatály*.

muslik, muzlik: *mosték*. Arad s Bihar m.

mušträ: forma, formula, formulare, modulus, exemplar; exercitium militare, armilustrium, lustratio armorum (LexB.): form, vorschritt, muster, formular, modell; das exerciren,

musterung (Iszer: Wörtb.): *mustra*. „Jară de făceac făcărie, păkat făceac, muștrind u-vă (denom. képzés) de lēze ka nișce kălkătorj de lēze: Ha pedig szineskedtek, bűnt követtek el s úgy fog titeket muștrălni a törvény mint törvényszegőket“ (Sbier: VorC. 119. 1688-iki Bibliában.). Vö. Cih: Dict. II. 517.

muștruluesk: exerceo, in armis exercito (LexB.): exerciren, mustern (Iszer: Wörtb.): *muștrăl*. Vö. Cih: Dict. II. 517.

nadă: arundo, canna (LexB.): rohr (Iszer: Wörtb.)
năd. Csak Magyarországon.

nebeletuit (LexB. L. *beletuesk*).

nebičuluit (LexB. L. *bičuluesk*).

nebiruit (LexB. L. *biruesk*).

nebizuit (LexB. L. *bizuesk*).

neêngăduit (LexB. L. *êngăduesk*).

nefăgăduit (LexB. L. *făgăduesk*).

negëndit (LexB. L. *gënd, gëndesk*).

nelăkuit (LexB. L. *lăkuesk*).

nemăzălit (LexB. L. *măzălesk*).

nepečetluit (LexB. L. *pečetluesk*). Library Cluj

nesěrguineă: indiligentia, negligentia, ignavia, inertia (LexB.): unfleisz, unbetriebsamkeit (Iszer: Wörtb.): szorgalmatlanság. (L. *sěrguesk*).

netăgăduit (LexB. L. *tăgăduesk*).

nežiluit (LexB. L. *žiluesk*).

nemes, nemeș, nemiș: nobilis, vir nobilis (LexB.): *nemes*. „Toc grofi și nemeși din Sibij: Valamennyi gróf és nemes Szebenből (Hasd: Etym. 771. Cip: Arch. 434. 532. 534). Vlăhi *lăkuesk* pre pămënturj nemeșești: Az oláhok nemesi földön laknak“ (ST. 47). Vö. Cih: Dict. II. 518. NyKözl. XIV. 448.

nemesug; nemesug, nemeșag (Arad m.): nobilitas, conditio nobilis (LexB.): adel, adelstand, adelige würde (Iszer: Wörtb.): *nemesség* (Hasd: ČuvB. II. 3.). Vö. Cih: Dict. II. 518.

nopsam: *napszám*. Szalonta környékén (Bihar m.).

notararăș, notarăș,*) notaroș, notaruș: *notarius* (MJ: Sprach. 394.): *nótáros*. Igen elterjedt szó Magyarországon. Még a szerbek is ismerik.

*) (MJ: Sprach.) Molnár János: Deutsch-Walachische sprachlehre. Bécs. 1788.

ňakläü : *nyakló*. Gyakori szó a magyarországi részeken.

ňalkos : *nyalka; nyalkás*. Büszke, főnhéjazó legényről mondják Arad s Bihar megyében. (Vö. Jern : KÚt. I. 147.).

ňam : *natio, gens, populus; genus, stirps, familia; pro-pinqvitas, cognatio, consanguinitas, gentilitas (LexB.): tribus (Nyr. XV. 211): nation, volk; familie, geschlecht, stamm; verwandtschaft, anverwandtschaft, sippshaft (Iszer: Wörtb.): nem*. Lépten-nyomon találkozunk vele az oláh nyelvemlékekben. Szintén egyike azon szavaknak, melyek a legrégebb időben kerültek át. Ismerik mindenfelé a Dunán innen. Ma napság helyébe az új csinálmányt, a *zinte* szót használják. A l e s a n d r i Vazul híres ódájában, mellyel a Montpellierben összegyűlt latin törzsű költők közt az első díjat nyerte el, így énekel:

„Latina *zinta e rezinü*

Ennr'-ale lumej *zinte marj* :

a latin *nem* (törs) királynő a világ nagy *nemzetségei* közt“; pedig, ha ezt oláhul akarta volna mondani, így kellett volna írnia :

„Latinul *ňam e kraj*

Ennr'-ale lumej *ňamurj marj*.“

Persze ez oláhul, a szegény Péter és Pál, a tudatlan, bocskoros pástornép nyelvén van mondva s nem a finom, modern román nyelven. Ha a latinositás e mértékben halad, a mint megindult, tartanunk kell tőle, hogy elkövetkezik az idő, a mikor szükség lesz napjaink irodalmi termékeit lefordítani, ha azt akarjuk elérni, hogy a nép alsó rétegei is megértsék. De nem folytatom tovább, mert Szilasi, az egykori kolozsvári tanár még rám találná olvasni eme szavait : „Milyen csodabogár lenne a mi szegény oláh irodalmi nyelvünk, ha legtudósabb íróink az említettem szavak közül (érti az idegeneket) némelyeket török turbánban hagytak volna meg, másokat török-görög fezenben, másokat pedig magyar sarkantyúban és csizmában!“ (Ren. II. 161).

ňakräväläü, nekräväläü : *faucalé, focale, linteum, col-lare, vulgo: collipendium (LexB.): halsband, halstuch, halsbinde (Iszer: Wörtb.): nyakraváló*.

ňävojaš, nüvojes : *nyavalyás*. Szitkolódásszerű kifejezésekben használják Arad s Bihar megyében (Vö. Jern : KÚt. I. 147).

néhezä : *nehéz*. Szalonta környékén (Bihar m.); de csak is így: „Mij néhezä: Nehézemre esik.“

nímas : ager compascuus, pascuum comune: *nyomás* (Arad m.). Vö. *imas*.

nimurik : *nyomorék*. Arad s Bihar megyében (Vö. Jeru: KÚt. I. 147).

odorbiräu : administrator rei familiaris, provisor (LexB.): hofrichter (Iszer: Wörtb.): *udvarbíró*. Vö. Cih: Dict. II. 518.

ogaš, űogaš : orbita (LexB.): geleis, radspur (Iszer: Wörtb.): (kocsikerék)*vágás*. Magyarországon széltiben.

ojagä, ujugä (LexB.): verre, bouteille (Cih: Dict. II. 518): *üeg, üveg*.

okä, ukä : *ok*. „Känd era auzitü o k a venitulu j lu j Jakovü, zise : osulü mjeu sí Karüa mja ešü : Mikor hallotta volt Jákob jövetelének o k ä t mondá: csontom és húsom vagy (Pal. 86). Mulczia pekatelor lu j o k a-j durere j lu j : Bűneinek sokasága fájdalmának o k a (Dos : Psalt. Elöb. 42. Cip : Anal. 119). Chs. nu aratä, kum are fi ačeja u k a jartäue j päkatelorü nästre : Chs. nem mutatja meg, hogy leessen az bűneink bocsánatának o k a (Bar : CatCalv. 17. 31. 51. 56. 57. 67). (Käsätoria) päte sä räsëpi pentru u k ä dirjaptä, kumuj kurvija : (A házasság) szétbontható igaz o k miatt, a milyen a kurvälködäs“ (uo. 72. 75.). Ma napság leginkább Bihar és Szathmár megyében hallható.

okos : rationalis, rationabilis, ratione praeditus; prudens; sciolus, argutator (LexB.): vernünftig, klug; überklug, naseweis (Iszer: Wörtb.): *okos*. Még Moldvában is járja (Jern: KÚT. I. 147).

okosag : *okosság*. Arad s Bihar megyében.

okšag : argutia (LexB.): klügelei (Iszer: Wörtb.): *okoskodás*; *okšag*. Vö. Jern: KÚT. I. 147.

oltoesk (l. u l t u e s k.).

oraš, űoraš : urbs, oppidum (LexB.): stadt (Iszer: Wörtb.): *város*. „A graec. ἄστυ“ erősíti szótárunk (LexB.). El van terjedve az egész dunáninneri oláhságban, a nyelvenlékekben is töménytelen sokszor kerül elő; sőt még az albánban is megtaláljuk: *varrös* s az újjörögben: βάρωσι, a mely nyelvekbe valószínűleg a szerb (*varoš*), vagy a török vitte be, a hol a szó így hangzik: *vârouch*. Vö. Cih: Dict. II. 519. NyKözl. XIV. 448.

orbalec, orbanc : erysipelas, gutta rosacea (LexB.) : rothlauf, rose (Iszer : Wörtb.) : *orbáncz*. Vö. Cih : Dict. II. 519.

ormedijá : comitatus (LexB.) : *vármegye*. (Vö. varmedijá).

ostog : *asztag*. Mondják itt-ott Bihar megyében.

pálašká, pälaská : *palaszk*. A szó kétségtelenül szláv eredetű s Cihac, mikor a *plášká* alakot szlávnak állítja, helyesen ítél; azonban, hogy a *pälaská* szót is oda iktatja (Dict. II. 266) vagy a görög elemekhez (Dict. II. 603), ebben nem érthetünk együtt vele, mert a *palaczk* első tagjában levő közbe szűrt *a* hang a magyar hangtörvények módosításáról tanúskodik.

palcäu (LexB. Iszer : Wörtb.), **pälcäu** : *pälczá*. Gyakori.

päler, päler, palir : architectus ; operariorum praefectus (LexB.) : polier, baumeister ; aufseher über die arbeiter (Iszer : Wörtb.) : *pallér*. Vö. Cih : Dict. II. 519.

palinkä, pälinkä : *pálinka*. „Aduéc vin së palinkä : Hozzatok bort és pálinkát (Pop : Trand. 80). Duhänirjas, n-am duhan ; bjas pälinkä, da n-am ban : Dohányoznám, nincs dohányom ; innám pálinkát, de nincs pénzem“ (Arad megyei népdal). Leginkább a magyarországi részeken járja, azért tartom a magyar hatás eredményének.

pandur, pändur : *pandur*. „Fracelor, pandurilor, daci-ne voj näüä paće : Barátaink, pandurok, hagyjatok minket békébe“ (Pop : Trand. 81. 55). Vö. Cih : Dict. II. 519.

pantlikä, päntlikä : taenia, fasciola, ligula (LexB.) : band, bandel (Iszer : Wörtb.) : *pántlika*.

papistä : *pápista*. „Pëna sä skimbä trupuluj Chs. si vinulü sënzele luj, kumü ënvacä papisti : A kenyér Chs. testévé válik és a bor vévévé, a mint a papisták tanítják“ (Bar : CatCalv. 59.). Képzése : **papistaš, popistaš**. Vö. Cih : Dict. II. 520.

parsek : scrinium vitrarium ; scrinium, abacium (LexB.) : glassschrank ; schrank (Iszer : Wörtb.) : *pohárszék*.

pasoš, päsus, päksus : literae, syngraphus commeatus liberi, vulgo : literae passuales (LexB.) : *passzus, pakszus*. „Akóloj zëna bätrënä ši-c ja pasošul din mënä : Ott van az öreg tündér, s kiveszi kezedből passzusodat“ (Hasd : CuvB. II. 712.).

päjzan : *pajzán* ; szeleburdi, szeles. Gyerekről mondják Arad megyében.

pálauk, pälänk, pälant, palauk: septum tabulinum (LexB.): breiterzaun (Iszer: Wörtb.): *pälänk, pälánt*. A szó alapja a klat. *planca*: tabula plana, a melyből a magyar hangtörvények alapján lett: *pälänk*. Nem fogadhatjuk el tehát Cihac nézetét, a ki szláv eredetűnek tartja (Dict II. 239.).

pápirus, popirus, piporus: papyrus (Al: Gramm. 240.): *papiros*. „Dar fi éerju piporus ši bädica notarus, totus nu s-ar pufa skrije traju nostru din prunčije: Ha az ég papiros volna s a szeretöm nótáros, még akkor se lehetne megírni, hogy éltünk mi gyermekkorunk óta“ (Bihar megyei népdal). Gyakori szó a magyarországi részeken.

pärgäluesk, përgäluesk, pärgäliesk: torreo, frigo (LexB.): brennen, sengen, pregeln (Iszer: Wörtb.): *përgel*.

pärgar, përgar: *polgár*. A régiségben igen sokszor fordul elő. „Au rämas Stänilä de žudekatä de nainfa pärkälabuluj ši de nainfa žudeculuj ku 12 pärgarj: Stanila elvesztette perét a porkoláb s a 12 polgárból álló törvénytörés előtt“ (Hasd: CurB. I. 59. 1591. év. 132. 356. Hasd: Arch. I. 70. Cip: Anal. 96.).

pärkälab: administrator, curator, provisor; praefectus carceris (LexB.): amtmann, besorger; kerkermeister (Iszer: Wörtb.): *porkoláb*. Szintén minduntalan találkozunk vele a régiségben. Vö. Cih: Dict. II. 520.

pärkan: ora, margo (LexB.): rand, kante (Iszer: Wörtb.): *pärkány*. Cihac (Dict. II. 245) szlávnek mondja. Kétes.

pecarj: custos canum (LexB.): hundsvoigt (Iszer: Wörtb.): *peczér*. Vö. Cih: Dict. II. 520.

pecetläü (LexB.): siegel, petschierstöckel (Iszer: Wörtb.): *pecsétlő*.

pecetluesk: sigillo, obsigillo, signo, obsigno (LexB.): siegeln, versiegeln, petschieren (Iszer: Wörtb.): *pecsétel* (Mall: Szót. 52). A régiségben s a mai nyelvben sokszor. A szó alapja: *pecet*: pecsét szláv eredetű a magyarban is, oláhban is (ószl. *pečati*: sigillum); de már a *pecetluesk* képzés a magyarból került az oláh nyelvbe s nem a szlávoktól, a hogy Cihac hiszi (Dict. II. 249). Vö. NyKözl. XIV. 449.

pedig: *pedig*. A szorosán vett magyarországi részeken elég gyakran hallható.

pej: badius, spadix, gilvus (LexB.): *pej*(lő).

perefesk: (be)perel. Szalonta környékén (Bihar m.).

pētesä : redingote fourrée hongroise, polonaise (Cih : Dict. II. 520) : *bekes*.

pērä : actio, accusatio, delatio; calumnia; lis, vadimonium, controversia, processus (LexB.): anklage, angabe, anzeigung, verklagung; prozesz, rechtshandel (Iszer: Wörtb.): *per*. Számtalan adat áll rendelkezésünkre a voronecki codextól indulva ki (Nyr. XV. 211), a mely bizonyítja, hogy e szó, valamint a belőle képzett denominális képzés, a régiségben s a mai nyelvben közkeletű volt. Cihac (Dict. II. 244) szlávznak állítja. Vö. NyKözl. XIV. 449.

pēräs (LexB.): ankläger, verkläger (Iszer: Wörtb.): *peres*. Szintén általánosan ismert szó a nyelvemlékekben s mindenfelé a dunáninni oláhságban. Vö. NyKözl. XIV. 449.

pērläu : labrum lintearium (LexB.): laugenschaff (Iszer: Wörtb.): szapulókád; *párló*(kád). Vö. Nyr. XVI. 122.

pērtikurj (tbbsz.): *portéka*. Erdélyben járja. Vö. Pop: Trand. 205.

pērzőlesk, pärzőlesk : uro, comburo, ustulo, igne tollo (LexB.): sengen, verbrennen (Iszer: Wörtb.): verheeren, verbrennen, besonders, wenn die haare, oder die stoppel auf dem felde angezunden werden (MJ: Sprach. 285): *perzsel*. „Sarakä inima me, mare fok arle la je; ðar pufa foku jeşi, mare ðal ar pērzőli: Szegény szivem, mekkora tűz ég benne; ha az a tűz kitörhetne, beh nagy hegyet meg perzselne“ (Arad megyei népdal).

piculä : hatos; *piczula*. „K ä t a n a é e platä are: pe cíné zēle trej picule: Miféle fizetése van a katonának: öt napra három piczula“ (GazT. 1887. 44).

piéokä, piéäkä, piéäjkä (LexB.), **piéärkä** (LexB.): pomme de terre, topinambour (Cih: Dict. II. 520): krumpli; *picsóka*. Vö. Hasd: CuvB. II. 2.

piksis, piksus : pyxus, theca, arcula; pyxis pulveris nicotianae (LexB.): *pikszis*.

pildä : exemplum, parabola, paradigma (LexB.): beispiel, exempel; gleichnisz, sprichwort (Iszer: Wörtb.): *péllda*. Annyi a példa e szóra a régiségből s a napjainkban beszélt oláh nyelvből, hogy bátran fölmentve érezzük magunkat a példázástól. Vö. Cih: Dict. II. 521. NyKözl. XIV. 449.

pingälesk : *pingál*. Itt-ott Arad megyében.

piut : fringilla caelebs (Cih: Dict. II. 521): *pinty*.

pisäläu : Szalonta környékén (Bihar m.) egy kideszkázott hely az istállóban, melyre a lovak állanak : *pisáló*.

piskălesk : *piszkál*. Arad s Bihar m.

pisok : *piszok*. Bihar megyében itt-ott.

pođas : bagage (Cih : Dict. II. 521) : *pođgyász*.

pokofesk : *pakol*. Arad s Bihar megyében járja.

pokroc : *pokróc*. Ugyanott. Hallottam a móczoktól is (Torda-Aranyos m.).

poltură, potură : *poltura* (Arad m.).

ponosluesk : queror, conqueror, querulor, accuso (LexB.) : klagen, sich beschweren (Iszer : Wörtb.) : *panaszol*. „Nute poc ponoslui spré mine : Sie können sich über mich nicht beklagen (MJ : Sprach. 413). Dumnezeu ştiu acjasta, şi le ponoslui pentru neaskultarja lor, si-j skăse de  n raj  : Az isten tudta ezt  s megb ntette  ket, hogy nem hallgattak re  s ki zte a paradicsomb l (Hasd : CuvB. I. 1620.  v. Cip : Anal. 152. Cip : Arch. 518. Bar : CatCalv. 11). Se ponoslueşte şi să plinze : Panaszolkodik  s sir nkodik“ (ST. 155.). Cihac (Dict. II. 276.) a szl v elemek k z  iktatja. BCU Cluj / Central University Library Cluj

pontos  : *pontos(an)*. „Am  nd luit t rz u şi megis am *irk z t* pontos  : K s n indultam s mégis pontosan érkeztem meg“ (Arad, Békés, Bihar s Csanád m.).

poprikas, p prikas  : *paprikás* ( tel). Magyarországon széltiben ejtik.

porcijes  : contribuens, contributioni subjacens (LexB.) : contribuent, steuerpflichtige (Iszer : Wörtb.) : adófizető ; *porci s*.

poroz u : arena scriptoria, pulveres scriptorii (LexB.) : *porozó*. V . Cih : Dict. II. 521.

posomant, posomont : limbus (LexB.) : tresse, borte. possament (Iszer : W rtb.) : *posom nt*. V . Cih : Dict. II. 522.

post  : 1) res veredaria, cursus publicus, vulgo : *posta* (LexB.) : post (Iszer : W rtb.) : *posta*. 2) puskaser t ; *postu*. V . Cih : Dict. II. 522.

postamjester : magister rei veredariae, vulgo : postae magister (LexB.) : *postamester*.

prem (MJ : Sprach. 365), **prim** : limbus (LexB.) : br me, gebr m, bram ; aufschlag auf dem  rmel (Iszer : W rtb.) : *pr m*.

pr b luesk, prob luesk : tento, experior. periculum facio

(LexB.): versuchen, erproben, beweisen (MJ : Sprach. 284): *próbdl.*

puđilarás : pugillares, codicilli (LexB.): *bugyeláris*. Vö. *budilarás*.

puškäluesk, puškälesk : frequenter jaculo (LexB.): oft schieszen (Iszer : Wörtb.): *puskál*. Szalonta környékén (Bihar m.) hallottam.

puspand, puspan : buxus semper virens (LexB.): buchsbaum (Iszer : Wörtb.): *puszpáng*.

puton, putinä : trimodium, oenophorum (LexB.): butte, boding (Iszer : Wörtb.): *puttony*. Cihac (Dict. II. 301) szláv eredetűnek vallja.

rabläü : *rabló*. Szalonta környékén (Bihar m.).

radás : zugabe : *rádás*. Vö. Cih : Dict. II. 303. 522.

raf : *ráf*. Arad s Bihar m.

rajtä : cri de celui qui fait la ronde, tournée, tour (Cih : Dict. II. 522): *rajta*.

ramä : margo, ora (LexB.): rahme, rahmen (Iszer : Wörtb.): *ráma*. Vö. Cih : Dict. II. 304.

ranc : *ráncz*. Itt-ott Bihar megyében.

rast : tympanites (LexB.): bauchwassersucht, trommel-sucht (Iszer : Wörtb.): *rászt*. Vö. Cih : Dict. II. 523.

ratotä, ratutä : *rántotta*. Magyarországi részeken, sőt sok helyütt Erdélyben is.

razaläü : *reszelő*(tészta). Szalonta környékén (Bihar m.) *reszelön* csinált tészta, melyet levesbe főznek.

rägularäs : regularis (LexB.): *regurális*.

räntás : farina tosta cibo incocta (LexB.): einbrenne (Iszer : Wörtb.): *rántás*. Vö. Cih : Dict. II. 522.

räntuesk : susdeque jacto, projicio, disjicio (LexB.): herumschmeiszen, herumwerfen (Iszer : Wörtb.): *ránt*.

räspäü, räspäläü : scobina, lima (LexB.): raspel (Iszer : Wörtb.): *ráspô*; *ráspoló*.

räspäluesk : râper, limer (Cih : Dict. II. 522.): *ráspol*.

räsäläü, rüzäläü : scobina (LexB.): reibeisen (Iszer : Wörtb.): *reszelő*. Vö. Cih : Dict. II. 523.

räsäluesk, rüzäluesk : rado, tero (LexB.): reiben (Iszer : Wörtb.): *reszel*. Az aradmegyei oláhság nyelvében a *rüzälüesk* ige annyit is tesz : *lopni, csenni*. Maga a *rüzäläü* szó szín-

tén ilyen értelemben is járatos: *gazember, lopó, tolvaj*. Vö Cih: Dict. II. 523.

rätisä: rétes. Szalonta környékén (Bihar m.).

rávaš, räbüš (Hasd: Etym. 428): talea, crena (LexB.): kerbstock, kerbholz; briefchen; passierzettel (Iszer: Wörtb.): *rovás*. Igen elterjedt szó. A régiségben is közönséges. Vö. NyKözl. XIV. 450.

rekes: *rekesz*. Szalonta környékén (Bihar m.) olyan be-rekesztett része a pataknak vagy bármilyen más víznek, a melyben kendert áztatnak.

rekestuesk, räkästuesk: *rekeszt*. Ugyanott.

rezäs, rüzäs: copropriétaire (Cih; Dict. II. 523): *részes*. Különösen a régiségben gyakori.

rējä: scabies, scabities, agra, impetigo, porrigo (LexB.): krätze (Iszer: Wörtb.): *rüh*. Vö. Cih: Dict. II. 523. NyKözl. XIV. 450.

rjezäs: spiritus cremati (LexB.): brannteweingeist (Iszer: Wörtb.): *rezes*.

rét: pratum (LexB.): wiese (Iszer: Wört.): *rét*. „A venit pe un rét frumos: Egy szép rétre jött (Pop: Trand. 32. 129. 137). Jo bine t-oj cène; zeña 'n rét ku räurele: Jól foglak tartani: nappal a réten harmattal“ (GazT. 1886. 22. 1887. 6. 26). Vö. Cih: Dict. II. 523. NyKözl. XIV. 450.

rif: ulna, cubitus (LexB.): elle (Iszer: Wörtb.): *réf, rőf*. Vö. Cih: Dict. II. 607.

rigäü: *rigó*. Vö. Pop: Trand. 183.

riškašä: oriza (LexB.): *riskása*. Vö. Cih: Dict. II. 523.

rojt: *rojt* (szálak) a gatyánál. Arad s Bihar m.

roštej: crates (LexB.): *rostély*. Vö. Cih: Dict. II. 319.

rožolis: *rozsolis* (pálinka). Arad m.

šaf: vase de bois (Cih: Dict. II. 527): *šaf*.

šajtän: cric (Cih: Dict. II. 527): *šajtó*.

šalatä, šalatä, šalatä: lactuca sativa (LexB.): salat (Iszer: Wörtb.): *saláta*. Vö. Cih: Dict. II. 524.

šaläü: perca lucioperca (Cih: Dict. II. 527): *šüllő*.

šane: vallum, moenia (LexB.): schanze, graben (Iszer: Wörtb.): *sánc*. „Nime nu mă va 'ntiri, să fugü la cetäci, ku šancurj, ku tare străž: Senki se fog rávenni, hogy meneküljek sáncos és erős strázsákkal (ellátott) városokba (Dos: Psalt. 196. 360). Te vor änpreszura pre tine Vrësmäsi

těj ku s a n c : Körülvesznek téged ellenségeid s á n c c a l “ (Evang. 78). Vö. Cih : Dict. II. 385. NyKözl. XIV. 451.

šanfä, šanfäü (Arad m.) ; **šanfä** : tentipellium (LexB.) : leisten, stiefelleisten (Iszer : Wörtb.) : *sámfa*. Vö. Cih : Dict. II. 527.

šar : *sár*. „Zícec, kä nu éinstic šarurile ši lemmul : Azt mondjátok, hogy nem tisztelitek a k é p e t (t. i. a mely romlandó, mulandó, *sár*) és a fát “ (Bar : CatCalv. 28).

šarga : *sárga* ; lónév. „Popa đin Vała Re sus p ä š a r g a s ä guje : Vała Re-ből (szóról szóra : a rossz völgyből) a pap föltápáskodott a s á r g á r a “ (Arad megyei népdal). Vö. Cih : Dict. II. 527.

šaugäü : mineur, tailleur de sel gemme (Cih : Dict. II. 528) : *sóvágó*.

šajnálesk : *sajnál*. Arad s Bihar m.

šargaé : *sárgás* ; lóról mondják. Ugyanott.

šarkan : *sárkány*. Így nevezik az olyan terhes felleget, melyből felhőszakadás lesz ; aztán a gyerekek a papiros-sárkányt. Ugyanott.

šik : *aluta* (membrana) inaurata, argentata (LexB.) : vergoldetes, versilbertes alaunleder (Iszer : Wörtb.) : *sík*. Vö. Cih : Dict. II. 388.

šikluesk : *auro, argento obduco* (LexB.) : vergolden, versilbern (Iszer : Wörtb.) : *síkol*. Vö. Cih : Dict. II. 308.

šiklus, suklus : *siklus*. „Acéstü pämëntü ažjunže ý de arzinci š u k l u š ü : Ez a föld megér 400 ezüst siklust “ (Pal. 63. 66).

šing : *sing* ; ölfä. Szalonta környékén (Bihar m.).

šinor, žinor : *funiculus, linea, zona* (LexB.) : schnur (Iszer : Wörtb.) : *šinor, zšinor*. „Bade, lagä klopote pe boj ku šinäre : Galambom, köss az ökrökre z š i n o r o k k a l kolompot “ (GazT. 1886. 198).

šipkä : (Cih : Dict. II. 385) : *šipka*. A magyarországi részekén ; sőt itt-ott Erdélyben.

šir : *series, ordo* (LexB.) : schnur, reihe (Iszer : Wörtb.) : *sor*. El van terjedve mindenfelé a dunáninneri oláhok közt. A nyelvemlékekben képzéseivel együtt lépten-nyomon rábukkanunk.

A „Lexicon Budense“-től kezdve napjainkig minden oláh nyelvész a lat. *series*-től származtatja ; még Cihac is (Dict.

I. 275.) ezzel hozza kapcsolatba. E szó mint magyar kölcsönvétel él a kisoroszbán: *šor*, a mi már egy figyelmeztető jel a kutatóra nézve, a mely itéletét némileg a kölcsönadó fél javára hajlítja. Ha azonban az oláh nyelv hangtörvényeinek vallomását is meghallgatja, nyugodt lelkiismerettel mondhatja ki itéletét: *šir* az oláhban magyar kölcsönvétel, mert a hangtörvények alapján a lat. *series*-ből az oláh nyelv csak egy *sărăjă, šerjă* alakot teremthet. Vö. NyKözl. XIV. 451.

širjag: longa series; caterva (LexB.): lange reihe; schaar, haufen (Iszer: Wörtb.): *sereg*. Nagyon közönséges szó a régiségben s a mai nyelvben. Vö. Cih: Dict. II. 528.

šireglă, širjeglă: clathri gestatorii (LexB.): schragen (Iszer: Wörtb.): *saroglya*.

širet: glando plumbea (LexB.): schrot; zwirnband (Iszer: Wörtb.): *serét*.

širof; šorof (Arad s Bihar megye): cocholea (LexB.): schraube (Iszer: Wörtb.): *soróf*.

širotešee (?): *siratőest*. A lakodalom előtt lévő estét nevezik így a Szamos mentén. Vö. Pop: Trand. 179.

šogor (LexB.): schwager (Iszer: Wörtb.): *sógor*. „Frumâsa nu-m prja plăce, kă prja mulc s o g o r j ăm faće: A szép lány nincs igen inyemre, mert sok s ó g o r t csinál nekem“ (GazT. 1886. 38. Szolnok-Doboka m.). Igen elterjedt szó nálunk Magyarországon.

šohan, šuhan: *sohun* (sehol). „Fata dă mēna k-un cāran, kare nu-l vede š o h a n: Kezet ad a lány egy parasztnak, a kit nem látott s o h a (GazT. 1886. 173. Szolnok-Doboka m.). Ku mēndra, kare o am, n-oj veđa rajul š u h a n: Ezzel a mostani szeretőmmel s o h a se látom a paradicsomot“ (uo. 1887. 261. Naszód vidéke).

šojm: falco (LexB.): falke (Iszer: Wörtb.): *sójom*. „Romanū se ēndeletnićija ku ogarj, ku š o j m j: Román agarakkal, s ó l y m o k k a l szokott meg“ (Hasd: CuvB. I. 933. 1620. év. II. 445. 545. 715. Hasd: Etym. 673). Vö. Cih: Dict. II. 528. NyKözl. XIV. 451.

šokralat: **sakárlăt*; skárlăt. Egy 1588-iki szláv oklevélben (Hasd: CuvB. I. 258).

šoltar: *szoltár*. Szenczi Molnár Albert szoltárainak fordításában a címlap így hangzik: „A Iuj Szvent David kraj ši Prorokul, o szutyě ši csincsdzecs de Š o l t a r i kari

au szkrisz ku menile luj Viski János en Boldogfalva 1697.: Szent Dávid király és próféta száz ötven zsolttára, melyeket saját kezével írt Viski János Boldogfalván 1697-ben“ (Dos: Psalt. Bevez. 41).

śoltuz: autrefois maire (Cih: Dict. II. 391): *soltész*. A régiségben igen gyakori.

śontorog: claudus, claudicans (LexB.): **sontorog*. Kriza (Vad rózsák 494) a székelyeknél élő *csontorog* szóról emlékszik meg: *csontorogfa* = megcsonkított, töredezett élfa; *csontorogló* = béna ló sat. Vö. Cih: Dict. II. 529. Jern: KÜt. I. 149.

śos: sudus, vallus, columna (LexB.): *sas*; kapúfélfá, faragott nagy faoszlop.

śpikäläu: acus lardarius (LexB.): spicknadel (Iszer: Wörtb.): *spékelő*.

śpikäluesk: lardo trajicio (LexB.): spicken (Iszer: Wörtb.): *spékel*.

śporofesk: *spórol*. Arad s Bihar m.

śfolnä: canalis fodinae (LexB.): stollen (Iszer: Wörtb.): *stolna*; *bánya szádája*.

śtrázamešter, śtrázamješter: vigiliarium magister (LexB.): wachtmeister, feldwebel (Iszer: Wört.): *śtrázamešter*.

śtrofäluesk (LexB.): *śtrófol*; büntet.

śugar: gracilis (LexB.): schlank (Iszer: Wörtb.): *śúgár*. Vö. Cih: Dict. II. 529.

śuldeñ: hornus, hornotinus (LexB.): heuriger hase oder ferkel (Iszer: Wörtb.): *śüldö*. Vö. Cih: Dict. II. 528.

śuleu: lucio perca (LexB.): schiel, sander, landbarsch (Iszer: Wörtb.): *śüllö*.

śunkä: petaso, perna (LexB.): schinken, schunken, hamme (Iszer: Wörtb.): *śonka*. Vö. Cih: Dict. II. 397.

śupuľesk: *śupol*. Arad s Bihar m.

śurä: horreum (LexB.): scheuer, scheune, stadel (Iszer: Wörtb.): *śür*; *csür*. Igen elterjedt szó mindenfelé Magyarországon. Vö. Cih: Dict. II. 529.

śurluesk (LexB.); **śuräliesk** (Szalonta környékén): mit sand ausreiben; ausschelten, ausmachen (Iszer: Wörtb.): *śurul*. Vö. Cih: Dict. II. 529.

śutehazä: domus pistoria (LexB.): *śütöház*.

śuteñ: pistor (LexB.): *śütö*.

sakfiü ; sjakfiü (LexB.): *szekfü.* „Frunzä verde de sakfiü: S z e k f ü n e k zöld levele“ (Fam. 1887. 294. Mármaros).

samä : summa, numerus ; modus ; facultas, possibilitas ; ratio ; attentio (LexB.): summe, anzahl, zahl ; masz ; rechen-schaft, verantwortung ; mittel ; acht, achtsamkeit (Iszer: Wörtb.): *szám.* A nyelvemlékek tanúsága szerint már a legelsőben, a voroneci codexben jelentkezik (vö. Nyr. XV. 211); azóta mind sűrűbben találkozunk vele. Ma napság mindenütt föl-lehetjük a dunáninneri oláhok nyelvében. Vö. Cih: Dict. II. 524—525. NyKözl. XIV. 450—451.

sämädäs : ratio, rationes, computus (LexB): rechnung, rechen-schaft (Iszer: Wörtb.): *számadás.*

samadäü : *számadó.* Arad s Bihar m.

sämäduság : *számadóság.* Arad m.

sämälesk (Arad s Bihar m.); **sämäluesk, asämäluesk** : additionner, compter, compter parmi, mettre au nombre de, adjoindre, assimiler, comparer, réfléchir sur qch. (Cih: Dict. II. 525): *számol.*

samés : receveur des contributions, secrétaire de la pré-fecture (NyKözl. XIV. 451): *számos;* számtartó. Vö. Cih: Dict. II. 525.

samtartäü ; santartäü : rationarius, vulgo : rationista (LexB.): rechnerführer, renntmeister (Iszer: Wörtb.): *szám-tartó.*

sarkä : *szarka.* A magyarországi részeken.

säbas (LexB.): äuszere, äuszere gestalt (Iszer: Wörtb.): *szabás.*

säbäü : sartor (LexB.): schneider (Iszer: Wörtb.): *szabó.* „Am hajne la säbäü sä n-azung sä le port jäü : Van ruhám a szabónál, ne érjem meg, hogy viselhessem“ (Pop: Trand. 30).

säkaläs, säkalus : *szakállas.* „I enprästija pre departe ku pušéile ši ku säkaläs ele : Messziről szétszörták őket pus-kákkal és szakállósokkal“ (Hasd: CuvB. I. 403. 404. 1620. év). Vö. Cih: Dict. II. 322.

säläs : habitatio, habitaculum ; hospitium, diversorium (LexB.): wohnung, quartier, herberge (Iszer: Wörtb.): *szállás.* Töménytelen példával igazolhatom e szónak, valamint kép-zéseinek nagy kelendőségét a régiségben s a napjainkban élő oláh nyelvben. Vö. Nyr. XV. 221. Cih: Dict. II. 544. NyKözl. XIV. 450.

säläsluesk : colloco quempiam ; hospicio quempiam recipiō ; deversor ; hospitor ; devertō, diverto, devertor (LexB.) : beherbergen (MJ : Sprach.) : *szállásol*. Szintén igen gyakori a nyelvemlékben s a mai nyelvben. Vö. Cih : Dict. II. 524. NyKözl. XIV. 450.

säläü : hospes, hospitus, deversor (LexB.) : einquartierte, gast (Iszer : Wörtb.) : *szálló*. „De-astarä din skäpätat un säläü greü mja pikat : Az este alkonyat óta egy komor vendégem jött“ (Pop : Trand. 60). Vö. Cih : Dict. II. 524.

säluesk (LexB.) : einkehren, sich einquartieren (Iszer : Wörtb.) : *száll*. „Jatä-mä la é-am venit, en ée lok am säluit : Ime mire jutottam, milyen helyen szálltam meg“ (Pop : Trand. 34. ST. 41. 89).

sälmäzak : *szalmazsák*. Arad s Bihar m.

särguesk, särguesk : studeo, nitor, conor, operam, conatum, studium, industriam adhibeo, imprendo (LexB.) : sich befeilszen, bestreben, bemühen (Iszer : Wörtb.) : *szorg* ; *szorong*. A régiségben s a mai nyelvben egyaránt nagyon ismert szó még származékaiban is. Vö. Cih : Dict. II. 526.

särsam, sersam : 1) *szerszám* ; 2) *lőszerszám*. Magyarországon általánosan el van terjedve. Vö. Cih : Dict. II. 526.

sekiras : *szekeres*. „Mihailü se fäcja sekirasu de enbla ku karul ku 4 kaj : Mihály szekeresnek állott be s négy lovas szekérrel járt“ (Hasd : CuvB. I. 387. 1620. év).

sிடäläü (LexB.) : brustriemen (Iszer : Wörtb.) : *szügyelő*.

sikriu, sekriu : scrinium, armarium (LexB.) : *szekrény*. Közönséges a nyelvemlékekben is. Vö. Cih : Dict. II. 525.

simbrijés : mercenarius (LexB.) : miethling, söldner (Iszer : Wörtb.). E szó alapja a *simbrijä* : gehalt, sold, lohn, melyből a magyar alakította a maga *szimbora* s később : *cimbora* szavát. Az oláh *simbrijés* forma azonban már magyar kölcsönvétel s valószínűleg még abból a korból való, mikor még a *szimborás* (cimborás) dívott.

sirj ; sur (Arad m.) : laena, lacerna (LexB.) : köperneck, bauernkittel (Iszer : Wörtb.) : *szür*.

sirsäbäü : *szürszabó*. A magyarországi részeken.

sivärä : *szivar*. Általános nálunk mindenfelé.

sobä : fornacula (LexB.) : ofen, heizofen (Iszer : Wörtb.) : *szoba*. Arad s Bihar megyében azonban csak *zimmer* jelentésben járja. Vö. Cih : Dict. II. 612. Nyr. XVI. 385.

sobočag : *szabadság*. Hazatérő, szabadságramenő oláh katonáktól hallottam.

sobolană, sobolană : *sobalány*. Aradon s a megyében itt-ott használatos.

solgäbiräü : vice-judex nobilium (LexB.): stuhlsrichter (Iszer: Wörtb.): *szolgabíró*. „Domnule solgäbiräü, slobozëm drägucul mjäü: Szolgabíró uram, bocsásd szabadon a kedvesemet“ (Pop: Trand. 86. 87. 40).

sopalän : *szapuló*(edény). Szalonta környékén (Bihar m.).

sorgos : urgens, necessarius (LexB.): dringend, nothwendig (Iszer: Wörtb.): *szorgos*. Vö. Cih: Dict. II. 526—527. NyKözl. XIV. 451.

spelinderj : columna ignominiae, palus publicus ignominiae (LexB.): pranger, schandpfahl, schandklotz (Iszer: Wörtb.): *pelengér*.

suc : pellio (LexB.): kirschner (Iszer: Wörtb.): *szücs*. Vö. Cih: Dict. II. 527.

sudalmä : maledictum, convicium (LexB.): fluch, lästern (Iszer: Wörtb.): *szidalm, szidalom*. Általános ismert szó a régiségben; a mai nyelvben már kevésbé. Vö. Cih: Dict. II. 527. NyKözl. XIV. 451.

sudujesk : maledico, convicior, blasphemo (LexB.): fluchen, lästern (Iszer: Wörtb.): *szid*. Szintén igen gyakori szó a nyelvemlékekben s a mai oláh nyelvben is teljesen meggyökerezett. Vö. Cih: Dict. II. 527. NyKözl. XIV. 451.

sukujesk (LexB.): gewöhnen, pflegen (Iszer: Wörtb.): *szok*-ik. Járatos még: **sukä** (LexB.): brauch, gebrauch, gewohnheit (Iszer: Wörtb.): szokás. Vö. Cih: Dict. II. 527.

surjet (LexB.): lese, weinlese (Iszer: Wörtb.): *szüret*.

surukluesk : ad egestatem, angustias adducor (LexB.) in die nothwendigkeiten versetzt, bemüsziget werden (Iszer: Wörtb.): **szorgol*; megszorul.

surzuesk : augeo, adaugeo, addo, superaddo; quaero, adquiro, paro, comparo, lucrifacio (LexB.): dazu geben, darauf geben; erwerben, anschaffen (Iszer: Wörtb.): *szerez*. Vö. Bar: CatCalv. 53.

sušig : *szükség*. „Kasa västrä de multe-j sušigatä: Házatok sokban szenved szükséget“ (Fam. 1887. 294. Máramaros). Gyakori szó Arad s Bihar megyében is.

suvejkä : radius textorius (LexB.) : weberschiffchen, weberschützen (Iszer : Wörtb.) : *szövöke*; vetelő.

tag : *tág*. Arad m.

tagos : *tágas*. Ugyanott.

tajug, tájug : *tályog* (a lónál). Szalonta környékén (Bihar megye).

taler : thalerus imperialis (LexB.) : thaler (Iszer : Wörtb.) : *tallér*. Általánosan ismert szó a régiségben s a mai nyelvben.

talpá : planta, solea ; basis, pedamentum (LexB.) : sohle, fuszsohle ; grund, gestell, basis (Iszer : Wörtb.). A nyelvemlékek s a mai nyelv vallomása arról tanúskodik, hogy az oláhban teljesen meggyökerezett ; sőt a ‚fuszsohle‘ fogalmat más szóval nem is tudjuk takarni. Közmondásszerű kifejezésben is használják, pl. „Mälajul ej ta l p a käsi : A mälé a ház fö n t a r t ó j a (talpa).“ Vö. Cih : Dict. II. 530—531. NyKözl. XIV. 452.

taškä (LexB. Iszer : Wörtb.) : *táska*. Vö. Cih : Dict. II. 403.

tarsek : *társzekér*. Arad m. A végső tag elkopására vö.

tenl : *tengeri* ; *házbutü* : *házibutyor*.

tägädäs : *tagadás*. Ugyanott.

tägäduesk : nego, inficior, inficias eo, diffiteor (LexB.) : läugnén, verläugnén, verneinen (Iszer : Wörtb.) : *tagad*. Régiségéről bizonyoságot tesz az, hogy már a voroneci codexben találkozunk vele (Nyr. XV. 211—212). Elterjedéséről pedig csak annyit jegyzünk meg, hogy a dunáninneri oláhság nyelvében mindenfelé ismerik. Legjobban igazolja állításunkat az a körülmény, hogy a nyelv a ‚tagadás‘-t nem is tudja nélküle kifejezni. Csak a legújabb idők emberei iparkodnak azon, hogy kiszorítsák a lat. *negare*-val. A nép azonban szívósan ragaszkodik a megszokott *tägäduesk* szóhoz, az újtól pedig határozottan idegenkedik. Latin eredetét a következő szóval mutatja ki a LexB. „A Lat. t e g o.“ Vö. Cih : Dict. II. 529—530. NyKözl. XIV. 451—452.

tägädäu : inficiator sanctissimae trinitatis (LexB.) : verläugner der heiligen dreifaltigkeit (Iszer : Wörtb.) : *tagadó*. Vö. Cih : Dict. II. 530.

tälhar, tälharj : fur, latro (LexB.) : rauber, dieb (Iszer : Wörtb.) : *tolvaj*. A szabályszerű hangtörvények alapján e magyar szóból *tolvaj* az oláhban *tälhaj, tulaj* vagy *tälhaž*,

terj!

tulaz válhatik. Hogy ez nem történt meg, én annak tulajdonítom, hogy a nyelv a végső *-aj* tagot valószínűleg *-ar* képzőnek érezte (vö. *melegágy*: *melegarj*).

Igen régi kölcsönvétel az oláhban, a nyelvmlékek legalább ezt mondják. Még azt az érdekes jelenséget akarom megjegyezni, hogy a Belényes környéki magyarság visszakölcsönözte e szót az ott lakó oláhoktól: „Ne higgyen neki bíró uram, mert ő nagy tolhár.“ Vö. Cih: Dict. II. 539.

tálhárság (LexB. Iszer: Wörtb.): brigandage, pillage, volerie (Cih: Dict. II. 530): *tolvajság*.

tálpáulesk (LexB.): besohlen (Iszer: Wörtb.): *talpal*. Vö. Cih: Dict. II. 530.

támáduesk: sano, curo, medeor, sanitati restituo; convalesco, consanesco, resanesco, valetudinem recupero (LexB.): *támad*. Közönséges a régiségben, a mai nyelvben meg épen mindenfelé ismeretes. Vö. Cih: Dict. II. 531.

támläü: cris de joie, d'allégresse, grand bruit, hourvari (Cih: Dict. 531): *tomboló*.

tänzjalä; **ténzáüä** (Arad s Bihar m.): temo anterior (LexB.): vorderdeichsel (Iszer: Wörtb.): *brtengely*. „Tâte plugurile arä, numaj al meü e 'n kämarä, tänzjelile sub pärete: Minden eke szánt, csak az enyém van a kamarában s a tengelyek a fal alatt (GazT. 1887. 26. 13). Hjerilä la bdiräü, grindäü en fägädäü ši žugu la sokru mäü ši tēnzälam bäut jäü: A vasak a birónál, a gerendely a fogadóban s a járom az ipamnál, a tengelyt meg én ittam be“ (Móc népdal. Torda-Aranyos m.).

täräbancä, **tärbancä**: brouette, tombereau (Cih: Dict. II. 431): *torbonca*; *targonca*.

täräsä (LexB. Iszer: Wörtb.): *terhes*. „Ěnmulcivoju nevoile tale kändu verü fi täräsä: Szaporítani fogom nyavalyádat, mikor terhes léssz“ (Pal. 9. 10. 12. 41).

tärhat (LexB.): charge, faix, poids (Cih: Dict. II. 552). Már egyszer volt alkalmunk tapasztalni, hogy egy magy. accusativusi alak mint lesz az oláhban nominativussá (l. *käput*); ez a szó is ebbe a kategóriába tartozik. Alapja a magy. egyesszámú accus. *terhet*, a mely a szerbbe is átment: *teret*. Vö. NyKözl. XVII. 85—86.

täräm: halle, salle (Cih: Dict. II. 532): *terem*.

tärkat: varius, versicolor, maculosus, scutulatus (LexB.): bunt, scheckig (Iszer: Wörtb.). „Areüi sue pre tärkate si pistrue si pre şute: A kosok meghágyják a tarkákat, bontákat és a buta szarvúakat“ (Pal. 94). Nem fogadhatom el a Cihac fölhozta egyértékest: *tarka*, mert ebből az oláhban: *tarkä* keletkezhetik csak s ebből: *tarkü* s *tarče*. Még egy accusativusi alakra: *tarkát* se gondolhatunk, mivel melléneveknél ez az eset nem fordul elő. Annál kevésbbé vehetjük számba a LexB. ajánlotta származtatást: „Hisp. *tarquizado* denotat: caesium.“ Én azt hiszem, hogy a nyelv e magy. melléknévből *tarka* igei erőt érzett ki s így tovább képezvén participialis alakot adott neki (vö. *ud* (nedvesít): *udat* (nedves); *pistric* (tarkítok): *pistricat* (tarkás); *tulbur* (zavar): *tulburat* (zavaros) sat.).

tarée: equus maculosus (LexB.): scheck, scheckiges pferd (Iszer: Wörtb.): *tarka*(ló).

térchea-bérchea (tarfä-bjarfä, farkä-bjarkä?): péle-méle, vétille, fadaise (Cih: Dict. II. 531): *tarka-baruka*.

tärnac, tärnac: porticus, prostas (LexB.): gang (Iszer: Wörtb.): *tornác*. Vö. Cih: Dict. II. 533.

täu: lacus (LexB.): teich, see, weiher (Iszer: Wörtb.): *tó*. „Ačeja ée-mi ójarkë räulü, färä de vjaste sä-j sârbë täulü: Azokat, kik gonoszul reám törnek, nyelje el őket a tó, hogy hirük se maradjon (Dos: Psalt. 202). Cē-sa nekat mēndra ēn täulku trestijä: Belefűlt a szeretőd a nádas tóba (Pop: Trand. 16. 43. 135. 171). Bädicä, de doru täu me topesk ka inu 'n täu: Kedvesem, epekedésemben elolvadok mint a len a tóban (GazT. 1886. 185. 1887. 46). D'äkēt ēn carä sträjinä sä bej apä ðin fēntēnä, maj biē ēn loku täu sä bej apä ðintr-un täü: Minthogy idegenben kútból igyál vizet, jobb szülőföldeden tóból innod vizet“ (Arad m. népdal). Vö. Cih: Dict. II. 532. NyKözl. XIV. 452.

tänä: orca, dolium (LexB.): tonne (Iszer: Wörtb.): *tonna*. Vö. Cih: Dict. II. 533.

teglä, feglä (Arad s Bihar m.): tegula, later (LexB.): ziegel, ziegelstein (Iszer: Wörtb.): *tégla*.

tegläzäu: ferramentum (instrumentum) laevigatorium (LexB.): bügeleisen, plätteisen (Iszer: Wörtb.): *téglázó* (vas).

tegläzuesk: laevigo instrumento laevigatorio (LexB.): bügeln, ausbügeln (Iszer: Wörtb.): *tégláz*. Vö. Pop: Trand. 188.

tekeräü : cheville à tourniquet, guindeau (Cih : Dict. II. 532) : *tekerö*.

tekaruesk (LexB. Iszer: Wörtb.); **fikäresk** (Arad s Bihar m.): guinder, hisser (Cih : Dict. II. 532) : *teker*. Az aradmegyei oláh paraszt rászól fiára, a ki még nem tud elég ügyesen bánni a gyepelővel: „Da fikärešte 'nkâe koóija: Fordítsd már erre a kocsit.“

tekenäü : *tekenyö*. Szalonta környékén (Bihar m.).

telekiü, telekiä : *telekkönyv*. Arad s Bihar m.

telet' : *telek*. Mindenfelé járja a magyarországi részeken. A Bánságban már *grund*-nak nevezik.

temeteü : *temető*. „Krësmäricä, d-oj muri, nu mä 'ngrápä 'n temeteü: Korcsmárosné, ha meghalok, ne temess a temetőbe“ (GazT. 1886. 20). Vö. Pop : Trand. 182.

temetis : *temetés*. „Katicä, tisztälëste-m kolopu si guba, kä mä duk la temetis: Katica, tisztítsd ki a kalapomat és a gubámat, mert temetésre megyek“ (Arad m.).

tent' (LexB.). Így nevezi az alföldi oláhság a *kukoricát*. Én e szó eredetijének a magy. *tengeri*-t hiszem. Igaz, hogy szabályszerű fejlődés útján nem igazolhatom állításomat; de ha számba vesszük azt a körülményt, hogy a szóvégek minden nyelvben a legjobban ki vannak téve a kopásnak s hogy ilyen jelenség van még az oláh nyelvben (vö. *házbutä* : házi-butyor), véleményünk nem fog tévesztettnek látszani.

tilinkä; tulinkä, filinkä, fulinkä (Arad m.): tibia puelatoria e cortice saligneo (LexB.): pfeife aus weidenrinde (Iszer: Wörtb.): *tilinka*; *tilinkó*. Vö. Cih : Dict. II. 533.

tikseü : *tüszö*. „Un tikseü plinü de galbeni pre o masë arunkë: Egy aranyokkal telt tüszőt az asztalra dobott“ (Hasd: CuvB. I. 380. 1620. év).

tilos : *tilos*. „D'i ée aj lasat kaji 'n legelän tilos?: Mért engedted a lovakat tilos legelőre?“ (Arad m.).

timarj; fimarj : *cerdo coriarius, pellarius* (LexB.): lederer, gerber (Iszer: Wörtb.): *timár*. Vö. Cih : Dict. II. 533.

timsäü (LexB.): alun (Cih : Dict. II. 533) : *timsó*.

tindeü : *kendő*. „Lakrimile din ot pikä, jo le sterg ku tindeü: Könyeim szememből folynak, ezért letörlöm a kendőmmel“ (GazT. 1886. 165). Vö. *kindäü*.

tist : munere fungens, superior, officialis; provisor, curator (LexB.): beamte, amtmann, vorgesetzte (Iszer: Wörtb.):

officier: *tiszt*. „Său dat slobozena [?] la tisturj să pota [?] zudekatele lor făce en limbă latinăskă: Megadták az engedelmet a tiszteknék, hogy ítéletüket latin nyelven tarthassák (ST. 83. 73. 93. Stan: Pov. 8. 9). El la tisturj sa rugat și akasă laŭ lăsat: A tisztekhez könyörgött és haza eresztették“ (Pop: Trand. 32. 115). Vö. Cih: Dict. II. 533. NyKözl. XIV. 452.

tistälesk: *tisztál*; tisztít. „Măj Flăre! tistălește sobile: Flóra! tisztítsd ki a szobákat“ (Arad s Bihar m.).

tistan: *tisztán*. Szathmár megyében hallottam.

tistártău: *tisztartó*. A magyarországi részeken járja.

tistaș: *tisztás* (purus). Arad s Bihar m.

tistașag: *tisztaság*. Szalonta környékén (Bihar m.).

tistușug: *tisztesség, tisztség*; hivatal. „Un ênkormanitorj aŭ perdut tistușugu prin porunkă luj Klaudiŭ ênpărăt: Egy kormányzó elvesztette tisztségét Claudius császár parancsára“ (ST. 75).

titulus (LexB.): titel (Iszer: Wörtb.): *titulus*. „Am pus și titulușul unde lam găsit și zidovjește: Oda tettem a cimemet is, a hol zsidóul megtaláltam“ (Cip: Anal. 114. 1683. év).

todoman, tudoman: protestatio, intercessio (LexB.): widerspruch (Iszer: Wörtb.): *tudomány*. Arad s Bihar megyében ‚tanúság‘ jelentésben is hallottam, pl. „T o d o m a n ű s ű m fic âmeň, k ű m-o sudujit: T a n ű i m legyetek emberek, hogy összeszidott.“ Vö. NyKözl. XIV. 452.

1) **tok, fok**: theca, involucrum, capsula (LexB.): *tok*. Vö. NyKözl. XIV. 452.

2) **tok**: acipenser, sturio (LexB.): gemeine stör (Iszer: Wörtb.): *tok*. Vö. Cih: Dict. II. 533.

toléerj: infundibulum (LexB.): trichter (Iszer: Wörtb.) *tölcsér*. Vö. Cih: Dict. II. 533. NyKözl. XIV. 452.

toldaș: *toldás*. Arad m.

toľfiș: *töltés*; gát, országút. Arad s Bihar m.

tolvajșag: *tolvajság*. Arad m.

tongănesk: pulso, personare facio; sono, persono (LexB.): schallen, ertönen (Iszer: Wörtb.): *kong*. Vö. Cih: Dict. II. 533.

topankă: *topánka*. Arad s Bihar m.

trăhană, tărhană: pâte râpée pour la soupe (Cih: Dict. II. 533): *tarhonya*.

tronf : color precipuus (LexB.) : handgeld ; trumpf, adut im kartenspiele (Iszer: Wörtb.) : *tromf*. Vö. Cih : Dict. II. 534.

tronfoluesk : colorem regnantem postulo ; praestringo (LexB.) : handgeld geben ; jemanden abschnalzen, durchziehen ; im kartenspiele trumpf, adut ausspielen, adutiren (Iszer : Wörtb.) : *tromfol*.

trucoş : *trucos* (Mall : Szót. 56).

trufoluesk (LexB. Iszer : Wörtb.) : plaisanter, badiner (Cih : Dict. II. 534) : (meg)*tréfál*.

tulaj : *tolvaj* ; jaj, segítség. A Bánság kivételével Magyarországon széltiben használják.

tulipan : tulipa (LexB.) : tulpe (Iszer : Wörtb.) : *tulipán*. Vö. Pop : Trand. 40.

tulságos : *tulságos*. „*Adău-j tulsăgos mare : Az adó tulsăgos nagy*“ (Arad m.).

tuluk : *tulok*. A magyarországi részekén.

tuzerj : *tuzerj*, *tiuzerj* : negotiator, mercator ; negotiator boarius (LexB.) : händler (Iszer : Wörtb.) : *tözsér*. Vö. Cih : Dict. II. 626.

tisău : *tiszu*. Arad m. Vö. *tiksetu*.

fuză : *köz*. „*Multă fuză are omu ku efedu : Sok baja (közé) van az embernek a családdal*“ (Arad s Bihar m.).

uđan : profecto, sane, edepol, reipsa, maximopere (LexB.) : *ugyan*. Vö. Cih : Dict. II. 539.

ujagă (LexB.) : *üveg*. Vö. *ojagă*.

ujşag : *ujşag* ; lap és hír jelentésben. Arad s Bihar megye.

ultoesk, oltoesk : inserto, impono, immito (LexB.) : pelzen, pfropfen, impfen, okuliren (Iszer : Wörtb.) : *olt*. A régiség s a mai nyelv bizonyága alapján kimondhatjuk, hogy az oláh nyelvben a szó teljes polgárjogot nyert. Vö. Cih : Dict. II. 518—519.

ultoan, oltoan : ente, greffe, empeau, jeune arbre greffé (Cih : Dict. II. 518) : *oltovány*. „*Čela ée răsădeşte pomi pre pămëntulü altuja, saü ultujaşte pre ačel pămëntü, eşü pijarde şü ultuonele şü alte totü ée va răsădi : A ki más földön ültet fát vagy olt azon a földön, elveszti oltoványait s mindazt, a mit ültetett*“ (Hasd : Etym. 936. 1646. év).

ultoj : greffe, ente, oeilleton (Hasd : Etym. 936) : *oltó*. „A magyar *oltó*-ból származik, a melyből a helyes képzés

altäu lenne, ezt azonban a nyelv összetévesztette volna a birtokos névmással“ (Hasd: Etym. 937). Vö. Cih: Dict. II. 518.

ul: accipiter (LexB.): *ölyv*. Vö. Cih: Dict. II. 536—537. NyKözl. XIV. 452.

umultuesk: propago (LexB.): absenken, ablegen (Iszer: Wörtb.): *homlît*. Vö. Cih: Dict. II. 537.

urijés, urijás: gigas (LexB.): riese (Iszer: Wörtb.): *órijás*. Közönséges a nyelvelékekben. Használati köre magába öleli az egész dunánineni oláhságot. Vö. Cih: Dict. II. 537. NyKözl. XIV. 452.

urikaš; urikiš (Arad m.): *örökös*. „Chs. niau fákutü ku sënzele luj celü skumpü urikašü luj: Chs. drága vérével örökösév é tett bennünket (Bar: CatCalv. 38). Am kumpärat un lanc dă päment urikiš: Vettem egy lánc örökös földet“ (Arad m.).

urluesk: crassius molo (LexB.): schroten, gröblich mahlen (Iszer: Wörtb.): *öröl*. Vö. Cih: Dict. II. 537. NyKözl. XIV. 452.

uškulä (LexB. Dens: IstL. 81): *oskola*. Vö. *iškälä*.

uzurä, uzârä: usure (Cih: Dict. II. 536); *üzsora*. „Kasa västrä éaj bogatä de uzurj ênkunzuratä: A ti gazdag házatok *üzsorákkal* van körülvéve“ (GazT. 1886. 173. Szolnok-Doboka m.).

vamä: portorium; telonium (LexB.): zol, mauth; zollhaus, mauthaus (Iszer: Wörtb.): *vám*. Minduntalan előkerül a régiségben s a mai nyelvben. Vö. Cih: Dict: II. 538. NyKözl. XIV. 452.

vámaleš (LexB.): **vámolás*.

1) **vameš**: portitor, publicanus, telonarius, vulgo: teloniator (LexB.): zöllner, zolleinneher, mauthner (Iszer: Wörtb.): *vámos*. Szintén közönséges. Vö. Cih: Dict. II. 538.

2) **vameš**. A nyelvelékekben igen közönséges szó s a mai nyelvben is elégszer hallható; jelentése: „képmutató, ravasz, csalfa.“ Eredetije a magy. *hamis* (vö. *hamis, hämušu*). A szókezdő *h* hangnak *v*-re változására vö. *hiklan*: *viklan*; *hition*: *vition*.

valälesk, välälesk: *vállal*. Szalonta környékén (Bihar m.).

vandräläu, vändräläu: *vándorló*. Arad s Bihar m.

vandrälesk, vändrälesk: *vándorol*. Ugyanott.

varmedijä, värmedije, varmezije: comitatus (LexB.):

gespanschaft, komitat (Iszer: Wörtb.): *vármegye*. „Akirie potropopul v a r m i z i e j Henedoriej: Akirie, Hunyad *vármegye* esperese (Pal: Epil.). Bafe Dámnie v a r m e z í a, díce o fákut femńica: Verd meg isten a v á r m e g y é t, mért csinált tömlőcöt“ (Móc népdal. Aranyos-Torda m.).

vädäzľuesk, vädäzľesk: **vadászol*. Arad s Bihar m.

väjügä: *vájog, vályog*. Cihac (Dict. II. 537.) a magy. *völgy, völgyű* s *völgyel* szókkal hozza kapcsolatba.

vägaš (Cih: Dict. II. 537.): (kocsikerék)*vágás*. Vö. *ogaš*.

väkäláš: tectorium, lorica, arenatum (LexB.): tünche, tünchwerk, malter, mörtel (Iszer: Wörtb.): *vakolás*. Vö. Cih: Dict. II. 537.

väkäluesk: tectorio induco, lorico, trulisso, areno (LexB.): tünchen, mit malter bewerfen (Iszer: Wörtb.): *vakol*. Vö. Cih: Dict. II. 537.

välätaš: inquisitio, investigatio (LexB.): untersuchung (Iszer: Wörtb.): *vallatás*. Vö. Cih: Dict. II. 537.

väläü: alveus aquareus (LexB.): wassertrog (Iszer: Wörtb.): *válú, vályú*. Vö. Cih: Dict. II. 537—538. NyKözl. XIV. 452. BCU Cluj / Central University Library Cluj

väléjag: pretium redemptionis (LexB.): lösegeld (Iszer: Wörtb.): *váltásg*. Vö. Cih: Dict. II. 538. NyKözl. XIV. 452.

värtež: puteus metallicus (LexB.):[?] schacht im bergwerke (Iszer: Wörtb.): *vertés*; *sutó*.

väsäläü: *vasaló*. Arad s Bihar m.

väsärľesk: *vásárol*. „Am v ä š ä r ľ i t o gubä, o bundä ši dää päref dä *üzme*: V ä s ä r o l t a m egy gubát, egy bundát és két pár csizmát“ (Arad, Békés, Bihar s Csanád m.).

vendik, vendig, vindik: *vendég*. Ugyanott.

vicišpan: *vicispány*. „Fie *tulipanul* vicišpan: Legyen a tulipán v i c i s p á n y“ (Pop: Trand. 40).

vidik: *vidék*. Gyakori szó Bihar megyében.

vig: *vég* (vászony); *finis*. „Am kumpärat un *lanc* dä päment *urikiš* š-o fost žumätate *kosäläü*, jo l-am arat pēnä 'n v i g: Vettem egy lāncz örökös földet és a fele kaszáló volt, s én v é g i g szántottam“ (Arad s Bihar m.).

vigan: vigen, vegetus, vividus, vivax (LexB.): frisch, munter, lebhaft, belebt (Iszer: Wörtb.): *vigan*. „Űe j i g a n ješt?: Hogy é r z e d magad?“ (Igen elterjedt kifejezés a mócoknál. Torda-Aranyos m.). Vö. Cih: Dict. II. 538.

vigásag : *vigaság*. Arad s Bihar m.

vigázask : *végez*. „(e am avut az *dă* *dolgoz*et, tăt am

*vig*áz *z*et: A mi dolgozni valóm volt ma, mind el *v*é *g*e *z*tem“ (Ugyanott).

vigrähajtäü : *végrehajtó*. Szintén.

vigziš : *végzés* (a törvénytől). Ugyancsak ott.

vifel : invitator ad nuptias (LexB.): hochzeitbitter (Iszer: Wörtb.): *vöfély*. Vö. Cih: Dict. II. 538. Pop: Trand. 197.

vikä : metreta, modius (LexB.): viertelmetzen (Iszer: Wörtb.): *véka*. Vö. Cih: Dict. II. 538.

viklan (LexB.): *hittlen*. Vö. *hiklan*.

viklesug (LexB.): *hittlenség*. Vö. *hiklésug*.

vilag, vilag : *világ*. Közönséges a régiségben is. Ma is többfelé mondják nálunk, pl. „Kät ej lumja ši *v*il *a* *g*u, nu te je čine ci-j dragu: Ez a *v*il *á* *g* a milyen nagy, nem vesz el, a kit szeretsz“ (Arad s Bihar megyei népdal). Vö. Cih: Dict. II. 539.

vinceler : vinitor (LexB.): winzer (Iszer: Wörtb.): *vin-cellér*.

vindereü, vingereü : falco tinunculus (LexB.): kirchthurfalke (Iszer: Wörtb.): **vándoró* (vándorló); vércse. Vö. Cih: Dict. II. 539.

virgac : *virgács*. Arad s Bihar m.

višäü : celum, scalprum, scalpellum (LexB.): grabeisen, grabstichel (Iszer: Wörtb.): *véső*.

vition : maigre, décharné (Cih: Dict. II. 539): *hitvány*. Vö. *hition*.

vizätäü : *vezető*; kocsis (Jern: KÚt. I. 146). Vö. Hasd: CuvB. I. 440.

vizikleü, vizitlu : *vizikli*; női derék. Arad s Bihar m.

vizgälat : (törvénytől) *vizsgálat*. Ugyanott.

vizlä, višlä : canis aquaticus (LexB.): wasserhund, vorstehhund, hühnenhund, wachtelhund (Iszer: Wörtb.): *vizsla*. Vö. Cih: Dict. II. 459.

volozman : *választmány*. Arad s Bihar m.

vontätäü, vöntätäü : *vontató* (széna v. szalma). Ugyanott.

zaj : glacies soluta in undis natans (LexB.): eisstosz, eisgang (Iszer: Wörtb.): *zaj*; jégzajlás. Vö. Cih: Dict. II. 539.

zapor : morbilli nethi, rubeolae (LexB.): rötheln, maser (Iszer: Wörtb.): *zapor*(himlő).

zazläü, lazläü : *zászló*. Szalonta környékén (Bihar m.).
zäbalä : lupatum, postomis; pusula vel lichen in angulo oris (LexB.): das gebisz am pferdezaum (Iszer: Wörtb.): *zabola*. A voroneci codextől kezdve napjainkig kísérelhetjük e szónak nyomát az oláh nyelvben. Kétségtelen tény, hogy a *zabola* a magyarban szláv kölcsönvétel; de az oláh nyelvbe minden esetre a magyarból szűrődött át. Vö. Cih: Dict. II. 539. Hasd: CuvB. I. 311.

zäckäü, zäckäü : (dohány)*zacskó, zacskó*. Arad s Bihar m.

zäléig : *zöldség* a levesbe. Itt-ott Aradon.

zävërsäg : *zavarság*; nyugtalanság, zür-zavar, háborgás. Naszód környékén járja. Vö. GazT: 1887. 261.

zjeke : sagum (LexB.): seke, art bauernkittel (Iszer: Wörtb.): *zeke*. Vö. Cih: Dict. II. 540. Hasd: CuvB. I. 311.

zornäesk : *zörren*. A momentán *n* képző tanúskodik a szó magyarsága mellett. V. ö. Cih: Dict. II. 540.

zurgäläü : tintinabulum (LexB.): schelle (Iszer: Wörtb.). Eredetije egy magy. *zörgölő* alak

zäb, zëb, zëp : *zseb*. Szalonta környékén (Bihar m.) és Arad megyében.

zändarj : *zsandár*. „Pe mëndru la prins z e n d a r : Kedvesemet zsandár fogta el“ (Fam. 1887. 204. Máramaros).

zëbëlesk : *zsebel*; kifoszt. Arad m.

zëbkendäü, zëbkendëü : *zsebkendő* „Fä mä bađ on z e b k e n d ä ü ši mä bagä 'n zëbu täü: Csinálj rózsám z s e b k e n d ö v é s tégy engem a zsebedbe“ (Bihar m.).

zëler, zëlerj : inquillinus, incola (LexB.): neubauer, niethmann, inwohner (Iszer: Wörtb.): *zselér*. Gyakori szó a régi-segben s a mai nyelvben. Vö. Cih: Dict. II. 509.

zëlicä : (olh. kicsinyítő képzés): *szél*; szellő. Vö. Hasd: Ist: 256. Cih: Dict. II. 509—510.

zjemplä; zamlä : (Arad m.): panis similagineus, vulgo simella vel semella (LexB.): semmel (Iszer: Wörtb.): *zsemle*. „Mjestekë trej mäsürj de fäinë de z e m b l e ši kâce pëjne: Össekevert három mérő z s e m l e lisztet és kenyeret sütött“ (Pal. 45. Cip: Anal 65. Dos: Psalt. 275).

zigärit (olh. képzés): maigre, dépéri, chafouin (Cih: Dict. II. 510). Az oláh alak egy magy. **szigor* formát föltételez.: Vö. Hasd: Ist. 256.

ziläü : *gyalú*. Arad s Bihar m.

zilip, silip: aquaeductus, cataracta molae (LexB.): was-serleitung, wasserfall bei der mühle (Iszer: Wörtb.): *zsilip*. Vö. Cih: Dict. II. 510. NyKözl. XIV. 451.

ziluesk: *gyalul*. A szorosan vett magyarországi részeken.

zikej, zifej, zifija: *gyékény*. Arad s Bihar m.

zinäu (LexB.): argwohn, verdacht (Iszer: Wörtb.): *gyanú*.

zingás: mollis, tener; plenus sensu; magno selectu utens (LexB.): zart, weich, schwächlich; empfindsam, empfindlich; haiklich (Iszer: Wörtb.): *gyengés, zsenyés*. Közön-séges a nyelvemlékekben s a mai közbeszédben.

zip, zup, sup: fascis (LexB.): schab, bund stroh (Iszer: Wörtb.): *zsuf*. Vö. Cih: II. 510.

zirebija: *geréb*; a szövésnél alkalmazzák. Szalonta környékén (Bihar m.) járja.

zivan: *zsvány*. Ugyanott.

zolz: linteum tenue, sindon (LexB.): feine leinwand (Iszer: Wörtb.): *gyólc*. „Ku zúlz kurat te-añ enfüsurat: Tiszta gyólc s ba pólyáltak“ (Hasd: CuvB. II. 390. Coş: Blást. 6. GazT. 1886. 284). B.T.U. Cluj / Central University Library Cluj

zumalc: lythargirum (LexB.): glasur, glasererde, glätte (Iszer: Wörtb.): *zsomálc, zomálc*. Vö. Hasd: Ist. 256.

Pótlékok.

aproság: *aproság*. „Am vásárlit nişte a proşa gurj: Vettem holmi a proşa got“ (Békés s Csanád m.).

aräduesk: indul; *ered*. Arad, Békés, Bihar s Csanád megyében járja.

ärmincija: vám; *harmincad*. Magyarországon széltiben.

arnäu: (kocsi)ernyő. A Királyhágón inneni részeken.

bákä: *baka*. Katonák mondják.

bäktär: *bakter*. Arad s Bihar m. Vö. NyKözl. XVII. 101.

bäjiság: *bányaság*. Így neveznek Abrudbánya környékén több bányahelyet együtt.

bantalesk: **bántol*; bánt. Az alföldi oláhság nyelvében él.

bekec: *bekecs*. Ugyanott.

belé: *bölcsö*. „Foku 'n kuptorj gërgälazä, prunku 'n belé em bumbärjazä: Serceg a tüz a kemencében, fiam meg a bölcöben gügyög“ (Bihar m.).

belfjäuä: *bélfa*; a járomnak egyik része. A szorosan

vett magyarországi részeken s a mócoktól (Torda-Aranyos m.) hallottam.

bendăü, bindăü : *bendö*. Arad s Bihar megyében. Járja Naszód környékén is. Vö. GazT. 1887. 265.

bié : aestimatio ; cultus, honor (Bobb : Dict. II. 561) : *becs*.

bikaşăü : kavics ; *békasó*. Arad m. Vö. *bikaş*.

bikä : *bika*. Magyarországon Erdély kivételével igen elterjedt szó. Vö. NyKözl. XVII. 121.

birkä : *birka*. Szalonta környékén (Bihar m.).

birkozas : *birkozás*. Arad m.

birkozesk : *birkoz-ik*. Ugyanott.

bituşă : boeta (Bobb *) : Dict. I. 116) : *bekes*. Vö. *bekeé*.

bizalmă : *bizalom*. Arad s Bihar m.

bizolmas : *bizalmas* ; bizalmi férfiak a faluban. Ugyanott.

bizonsag : *bizonyság* ; tanú. Ugyanott.

bojt : *bojt* Szalonta környékén (Bihar m.).

bokonéos : *bakancsos* ; baka. Katonák mondják.

bolonsag : *bolondság*. Arad, Békés s Bihar m.

bujbăleü : *bujbele* ; vékony szövetből készült s vattával bélelt téli rövid kabát. Szalonta környékén (Bihar m.).

bumb : globus, globulus, nodus fibulatorius (LexB.) ; knopf ; kugel auf einem thurme (Iszer : Wörtb.) : *gomb*. Vö. Cih : Dict. II. 486.

bundă : pelz (Iszer : Wörtb.) : *bunda*. Vö. Cih : Dict. II. 486.

burkuluesk : szóval legyöz valakit ; **birkol*. Naszód környékén járja. Vö. GazT. 1887. 261.

butuk : caudex, codex, truncus, modiolis rotæ (LexB.) ; klotz, rumpf, stock ; radstock, nabe (Iszer : Wörtb.) : *bütyök*, *botkó*. Nálunk Magyarországon általános keletű szó.

butkos : *butykos*. Arad m.

cămp : *comb*. Általánosan ismert szó.

căngăläü : tintinabulum (Bobb ; Dict. II. 464) : **csengelő*.

căngălesk : **csengel*. Arad m.

cipié (többsz.) : *cepök* ; alig egy arasznyi magas szárú csizma, melynek oldalait szíjjal fűzik (VadR. 495). „Kënd mä duk mëndrä đ-aié, mä fak fär' de opiné ši-m da puská ši cipié : Mikor elmegyek rózsám innen, elveszik tőlem a

*) (Bobb : Dict.) Joan Bobb : Dictionariu rumanesc, latinesc si unguresc. Kolozsvár, 1822.

bocskort, s puskát és cipőt adnak“ (GazT. 1886. 189).
Vö. *cipej*.

cujef : *cövek* a járomnál. Arad s Bihar m.

cipäu, cëpäü : laib (MJ : Sprach. 378) : *cipó*. Gyakori szó nálunk.

éordás : *csárdás*(tánc). Vö. ML *) : Gloss. 127.

éesä : calix, poculum (Bobb : Dict. II. 562) : *csésze*.

éiger, éid'er : lora, lorea (LexB.) : *csigér*(bor).

éikarj, ciparj : cobitis fossilis (LexB.) : *csikhal*.

éolnä : navis piscatoria (Bobb : Dict. II. 562) : *csolnak*.

éoltarj : equi stragum, stragulum (ML : Gloss. 163) :

csoltár.

éot : nodus, tuber, tuberculum (LexB.) : knoten (Iszer : Wörth.) : *csat*.

éurbäluesk : **csorbál*; káposztalét leszed s újra visszatölt. Naszód környékén. Vö. GazT. 1887. 265.

éutkä : (kukorica) *csutka*. Arad m.

éutuk : *csutak*; töke. Szalonta környékén (Bihar m.).

dardä : lancea (Bobb : Dict. II. 563.) : *dárda*.

däncälesk : *táncol*; *táncdalt énekel* vagy *fütyörész*. Szalonta környékén (Bihar m.).

drik : *derék*; (kocsi)*derék*. „Sëntem én drik u jerni : Tél d e r e k á b a n vagyunk.“ Ugyanott.

duluesk : *dül*; vkit a faluból vagy hivatalából kitúr. Naszód környékén Vö. GazT. 1887. 262.

dëneraläs : *gyenyeralis*. Katonák mondják.

därm : (kút)*gém*. Szalonta környékén (Bihar m.).

estenä (LexB. 669.) : *esztena*.

fagás : (ML : Gloss. 243.) : (kocsikerék)*vágás*. Vö. *ogas*.

färtoliesk : *fartol*(tat). Szalonta környékén (Bihar m.).

felezuesk : *felez, fölöz*; a szérún megmaradt kalászatok és szalmaszálakat összegyűjti. Naszód környékén. Vö. GazT. 1887. 264.

fibiräu : *föbiró*. Az alföldi megyék oláh lakósága ejti.

fisolgäbiräu : *föszolgäbiró*. Szintén.

fotag : *fuvatag*; vihar. Szalonta környékén (Bihar m.).

fujas : *fújás*; vihar. Naszód környékén. Vö. GazT. 1888. 48.

*) (ML : Gloss.) A. T. Laurianu si I. C. Massimu : Glossariu. Bucuresci, 1871.

furduläu : *forduló* a szántóföldeken. Arad s Bihar m.

furdulis : *fordulás*; az országút lejtős oldala. Ugyanott.

gaje, kaje : *falco milvius, milvus* (LexB): hühnergeier, hühneraar, taubenfalke, weiher, weier, matan (Iszer : Wörtl.) : *kánya*.

gathbiräu : *gáthbíró*; töltésfözlügyelő. Szalonta környékén (Bihar m.).

heteş : *hetes*. Az alföldi oláhság nyelvében él.

ipulet : *superaedificata* (Bobb : Dict. II. 565) : *épület*. Vö. *epulet*.

karaboj : *charophylum* (Baré : Wörtl.) : **karaboly* (garaboly). Vö. *baraboj*.

karstej, kristej : *garrula avis, ortygometra* (Bobb : Dict. I. 242) : *keresztély, haris*.

kancälesk : *koncol*; tép, marcangol vmit a kutya. Szalonta környékén (Bihar m.).

kärëmb : tige, bord (Cih : Dict. II. 487) : *korong*.

kitusä : *kötés*; egy marék kalász. A szorosan vett magyarországi részekén, tehát az alföldi oláhság nyelvében járja.

kivänesk : *kiván*. Arad, Békés, Bihar s Csanád megyében használják.

kivet : *követ*; képviselő. Szalonta környékén (Bihar m.).

klerikus : *klerikus*. Vö. GazT. 1886. 22.

komändäluesk : *empfehlen* (MJ : Sprach. 400. 401. 402) : *komendál*.

konträluesk : *adversor, repugno, refragor, reluctor, abnuo* (Bobb : Dict. I. 225) : *kontrál*.

kopäluesk : *fodio* (Bobb : Dict. II. 563) : *kapál*.

koroj, koruj : *nisus* (Bobb : Dict. II. 160) : *karuly, karvaly*. Vö. Prav. 88.

koštej : *castellum* (Bobb : Dict. I. 232) : *kastély*. Vö. Évang. 53.

kreskädäu : *kereskedő*. Békés s Csanád m.

kusuräu : *koszorú*; a csűrépítésben az a két fa, a melyekbe a szarvazat fát eresztik be (TSzótár). Szalonta környékén (Bihar m.).

labreü : *lajbli*. „Bađa mñeü l a b r e u täü, kum mënkaş noroku mñeü : Hej rózsám, a l a j b l i d a t, megetted a szerencsém“ (Bihar m.).

langaläu : *lángoló*; kenyértészta maradékból sült tészta. Szalonta környékén (Bihar m.).

langoš : *lángos*; ugyanaz. Arad m.

läpast : *lapács* (lapály). „Pämënt läpästos: Lapályos föld.“ (Úgyanott).

lekvar : *lekvár*. A magyarországi részeken, sőt itt-ott a Bánságban is hallottam.

likreü : *lékri, rékli*; rövid kabát. Szalonta környékén (Bihar m.).

lojträ : *hèche, ridelle* (Cih: Dict. II. 176): *lajtra*; lajtorja.

makäu : *scipio* (Bobb: Dict. II. 1): *mankó*.

märädik : *maradék*; rokonság, örökös, utód. Bihar m. Járja Naszód környékén is. Vö. GazT. 1887. 264.

mäzgälesk : *maculo, sordido* (Bobb: Dict. II. 28): **mázgál*.

mintije : *rock* (MJ: Sprach. 368): *mente*. A magyarországi részeken általánosan ismert szó.

močikä : *macula, sordes* (Bobb: Dict. II. 62): *mocsok*.

muždrulesk : *nehezen, tunyán mozdul*. Szalonta környékén (Bihar m.).

múzikä : *muzsika*. Arad m.

múzikaš : *muzsikás*. Ugyanott.

notäluesk : *noto, signo* (Bobb: Dict. II. 119): *nótál*.

oräluesk : *dico, oro, preadico* (Bobb: Dict. II. 137.): *órál*.

parintiziš : *parentézis*. Előfordul az 1658-ki „Psaltirja“-ban. Vö. Cip. Anal. 113.

pengeü : *pengő* (forint). Itt-ott Arad megyében, kivált a katonáktól hallani.

pendeleü : *pendula vestis, interna* (Bobb: Dict. II. 170.): *pendel*.

pinzärie : *domus monetaria* (LexB.): *penzverő*(ház).

piskäläu : *piszkáló*(fa.) Szalonta környékén (Bihar m.).

pisok : *sabulum, arena* (Bobb: Dict. II. 568.): *piszok*; fővény.

puhä : *mollis* (Bobb: Dict. II. 571): *puha*.

pustä : *wüste: puszta*. Az alföldi oláhság nyelvében élő szó. Vö. NyKözl. XVIII. 452.

pustäläu : *pusztáló*. Így nevezik Arad megyében a lonkaságon lakó oláhokat a *pädureň*-ek (erdőlakók).

rastäu : *eresztő* a járomnál. Magyarországon széltiben.

rituš : *religionsgebrauch* (Iszer: Wörtb.): *ritus*.

šejtálesk : *sétál*. Arad s Bihar m.

sanzalik : *százalék*. Szalonta környékén (Bihar m.).

sărăntok : mendicus (LexB.) : *szarándok*; *zarándok*. Magyarországon járja.

sosekă : vas frumentarium (Bobb : Dict. II. 573.) : *szűszék*.

talzer; **tăner**; *tălgyer, tányér*. Az egész dunáninneni oláhság nyelvében élő szó. Vö. Cih : Dict. II. 399—400.

tăpăligă : *topaláb*; nagy talpú ember. Szalonta környékén (Bihar m.).

vikarăs : vicarius (LexB. MJ : Sprach. 391.) : *vikárius*.

zar ; serrure, palastre (Cih : Dict. II. 539.) : *zár*.

Hangtan.

Három részre osztottam ; az elsőben tárgyalom a magánhangzók változását, a másodikban a mássalhangzókét, a harmadikban meg a különösebb jelenségeket. Meg kell még jegyezni, hogy az oláh nyelv hangtana leginkább a régibb kölcsönvételekben, tehát a meghonosultakon, vagy a mint a német hívja, *BGU, lehnwörter*-eken nyilatkozik, a mely tünetény különben minden nyelvben észlelhető ; míg az újabbak, a *fremdwörter*-ek, ennek jobbra ellenszegülnek.

a) Magánhangzó-változások.

A magyar szókezdő *a* hang az oláhban is megtartotta eredeti értékét, csak az újabb keletű s bizonyos vidéken járatos *ostog*-ban vált *o*-vá. A *mituesk* : *ámít* arról tanuskodik, hogy az *ámít*-beli *á* hangot a nyelv protheticusnak érezte s így egyszerűen elhagyta. Vö. *mistuesk* : *amistuesk* (*emészt*) ; *rastău* (*eresztő*). A szóközépi *a* hang már nagyobb változásnak van alávetve. Többnyire megtartja színezetét az oláh nyelvben is, ha azonban a hangsúly eltávozik róla, gutturális *ă*-vé tompul, pl. *băkău*; *sălaş*; *tămăduesk* sat. Diftongussá alakul a következőkben : *ăăklă*; *mihălă*; *morkăsă* sat. Az oláh nyelv ugyanis e szavakat, melyek a magyarban mássalhangzón végződnek, nőneműekké tette az által, hogy egy *ă* hanggal megtoldotta őket s ezen hang hatásának tudandó be az ikerhangzó létre jötte, a mihez még hozzájárul, hogy a hangsúly is reá esik.

Szóközépi *a* hang *e*-vé válik ímez szókban: *bifer*; *gufes*; *kulcerj*; *magles*; *mäjes*; *märies*; *mozerj*; *nävojes*; *simbrijes*; *urijes* sat. Ez összeállítás arról tanúskodik, hogy a magy. *a* hang *e*-vé lesz az oláh nyelvben azon szókban, melyek a magyarban *-ás*-ban végződnek, s hogy csak három szó áll kivétel gyanánt: *bifer*; *kulcerj* és *mozerj*, a melyekben a szóközépi *a* hang *e*-vé vált az *r* hatása alatt. Szóközépi *a* hangból *ë* támad az *n* és *r* előtt, pl. *gëncelesk*; *harëng*; *përläü*; *zävërsag* sat.

Szóközépi *a* hangból *i* lesz a következőkben: *furdulïs*; *žlälü*; *žinäü* sat. Úgy tetszik nekem, hogy ezek egyértékésében, mikor átkerültek, *o*-nak kellett hangzania.

Hogy a szóközépi *a*-ból az oláh nyelvben *o* válik, a mi a legtermészetesebb átalakulás, azt a példák egész sora igazolja: *boboš*; *borzoš*; *goz*; *ponosluesk* sat. Az *o* hangon keresztül lett a magy. *a*-ból *u*, pl. *guler*; *gäzdušag*; *gunoj*; *kurvušag* sat.

A szóvégi magy. *a* nem lévén hangsúlyos, mindig *ä*-vé hasonul: *abä*; *gazdä*; *pildä* sat. Nehány szó tér el a szabálytól, pl. *cürämönje*, *korčije*, a melyekben *ä* vég *e* hangot a mindennapi beszéd jésítve ejti ki, tehát *ceremonije*; *korčije*, a mit csak az írás nem tüntet föl. A szóvégi magy. *a* hangot nem találjuk a *borkan*- és *arpäkaš*-ban; az utóbbin, úgy látszik, a népetimologia csonkított (*kaš* = sajt); az előbbit meg épen *e* jelenség miatt a kétes átvételek közé kell sorolnunk. Szóvégi *a*-ból diftongus válik pl. a *dudäü*-ban; valószínű, hogy inkább oláh augmentatív képzőt kell látnunk benne.

Szókezdő magy. *e* hangból többnyire *a* lesz: *aljan*; *amistuesk*; *aräduesk* sat, csak az újabb s provinciális használatú szókban marad meg eredeti értékében: *ejnä*; *erdebir*; *ergelas* sat. Szókezdő *é* hang *i*-vé hasonul, pl. *ik*; *žliš*; *irkäzesk* sat. Szókezdő *e* *ë*-vé tompul az *ëngäduesk*-ben, a mely jelenség a nasalis *n* ereje alatt keletkezett.

Szóközépi *e* nem változik néhány szóban: *aleves*; *ales*; *befag* sat. Az utóbbi szó második tagjában *a* lett belőle, a mi a jésülés következménye (vö. *aljan*, *hiklan* sat.). Gutturális *ä*-vé tompul több esetben: *irkäzesk*; *ëngäduesk*; *ë*-vé (az *i* hangon keresztül): *cäl*. Szóközépi *e* és *é* rendszerint *i*-vé élesedik: *bikäu*; *kzbzuesk*; *mistuesk* sat. A *-ség* képzőbeli *é* hang némely esetben *u*-vá módosul (az *i*-n keresztül *o*-vá

s aztán *u*-vá), pl. *bišug*; *belšug*; *kelšug* sat. Szóvégi *e* gutturális hanggá idomul, mert nem áll az *accentus* hatalma alatt: *ejnä*; *felä* sat.

Szókezdő, szóközépi és szóvégi *i* hang többnyire változatlanul megy át *i* értékkel az oláh nyelvbe is, néha *ë* lesz belőle. Szóközépi *i* jésül a *h*yaba szóban s a *j* hangon keresztül vált belőle *ž*: *žaba*.

Szókezdő *o* hang hol megmarad *o*-nak, hol *u*-vá alakul: *okoš*; *oltuesk*; *ukä*; *ultoan*; vagy *a*-vá: *altoesk*; *altoan*.

Szóközépi *o* hang többször *ä*-vé válik: *aldämas*; *alkä*tuesk; *batär* sat; *ë*-vé (az *n* előtt): *bolënd*; vagy *u*-vá: *astä*lus; *ëufulesk*; *ëukurj* sat. Megmarad leginkább *o*-nak: *ëopor*; *ëorgäesk* sat.

Szóvégi *ó*, *ö*, *ú*, *ü* hangból mindig ikerhangzó származik az oláh nyelvben: *bägän*; *fedeu*; *kopär:än* sat.

Szókezdő *ö*, *ü*-ből *u* hang leszen: *ujagä*; *ul*; *urikaš* sat. Szóközépi *ö*, *ü* gutturális *ä*-vé válik: *därgälesk*; *i*-vé: *firez*; *sirj*; de legtöbbször *u*-vá: *ëurhe*; *durülesk*; *suref* sat. Szóközépi *u*-ból *o* válik: *bodërlän*; *i*: *duhänis*; rendszeren megmarad eredeti értékében.

b) Mássalhangzó-változások.

Az utat, melyen a mássalhangzók változását tárgyaljuk, a következő táblácska tünteti föl:

	N é m á k		F ú v ó k		Orr- hangok	Folyé- konyak
	Ke- mény	Lágy	Ke- mény	Lágy		
Ajakhangok	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	<i>v</i>	<i>m</i>	
Foghangok	<i>t</i> <i>t'</i>	<i>d</i> <i>d'</i>	<i>s c</i> <i>š č</i>	<i>z</i> <i>ž</i>	<i>n</i> <i>ň</i>	<i>l r</i> <i>l</i>
Ínyhangok				<i>j</i>		
Torokhangok . . .	<i>k</i>	<i>g</i>	<i>h</i>			

Szókezdő néma ajakhangok megmaradnak eredeti értékükben az oláh nyelvben is, csak két esetben idomul a lágy ajakhang keménnyé: *pefešä*; *puđilaräs*; ámde ez alakok mellett élnek még e szóknak lágy ajakhangú változatai is: *bekeč*; *đitušä*; *buđilaräs*.

Szóközépi néma ajakhangok ugyanezt a jelenséget mutatják s a hol a lágy keménnyé leszen, szintén megtaláljuk az eredeti formát is: *kičzuesk*: *kičzuesk*. Szó végén hasonló tüneményt látunk.

Szókezdő fúvó ajakhangok egynehány kivételével nem változnak el. Van eset, hogy a lágyból kemény támad: *vägaš*: *fägaš*; majd meg azt tapasztaljuk, hogy a lágy absorbeálódik s helyébe diftongus lép: *vägaš*: *üogaš* s ezen az alakon át: *ogaš*; *üoraš*: *oraš*; *varmedije*: *üormedije*: *ormedije*.

Szó közepén kiválóan érdekes jelenség, hogy a hol a magyarban mássalhangzó után következik lágy fúvó ajakhang, az oláhban eltűnik: *morkäšä*; *odorbiräü*; *tulaj*. Egy szóban meg *h*-vá válik: *tälhar*. Először bizonyára keménnyé tömörült (vö. *huncfut*: *hunczut*) s ezen keresztül lett *h*-vá; majd *b*-vé alakul, (pl. *rävaš*: *räbuš*).

Szóvégi lágy fúvó ajakhangból *u* származott: *biü*: *bév*.

Szókezdő néma foghangok többnyire nem változnak. Egyes esetekben a lágy néma foghangból lesz lágy fúvó foghang: *žiläü*; *žikej*; *žinäü*; tehát mindig az *e* és *i* hang előtt.

Szó közepén is megmarad. Oly jelenséggel is találkozunk, hogy mind a lágy, mind a kemény néma foghang szóközepén megjésül, azonban csak *e* és *i* előtt.

Szókezdő fúvó foghangok megtartják az oláh nyelvben is színezetüket s csak négy szóban találunk a magyar *cs* hangnak ellenében *c*-t: *cängäläü*; *cängälesk*; *čiparj* (és *čikarj*); *cuk*. Az oláh nyelv erre nézve semminemű fölvilágosítást se tud adni s csak a magyar nyelv területén kell keresnünk magyarázatát. Ismeretes tény, hogy a csángók s itt-ott még a székelyek is *c* hangot ejtenek sok esetben ott, a hol a többi magyarság *cs*-t. Én tehát azt hiszem, hogy a fölsorolt szók egyenesen a székelyektől kerültek az oláh nyelvbe. Két szóban találunk a magy. *sz*-nek ellenében *ž*-t: *želicä*; *žigärit*. Ez ugyan ritkább tünemény, de nem egészen magán álló. Egy szóban, mely a magyarban ajakhanggal kezdődik, előrevetett fúvó foghangot látunk: *žellengér*: *spelinderj* (vö.

färtaj: sfärtaj), a mi különben nem ritka jelenség az oláh nyelvben.

Szóközépi és szóvégi fúvó foghangok eredeti értékükben maradnak meg.

Szókezdő, szóközépi és szóvégi inyhangok szintén nem tüntetnek föl semmi változást.

Szókezdő néma torokhangok közül a kemény régibb kölcsönvételek tanúsága szerint *e* és *i* előtt kemény foghanggá, *t*-vé alakul: *kélsig*: *télsig*; *kép*: *tép* sat. A lágy csak a provinciális *derm*: (kút)gém szóban lesz lágy foghanggá; *z*-vé meg a *zírebijä*: *geréb*-ben.

Szó közepén ugyane változásokat tapasztaljuk; egy szóban azonban a kemény torokhang kemény ajakhanggá válik: *ciparj* (járatos *éikarj* is).

Szó végén a néma jésített foghang fúvó foghanggá idomul: *furnoz*; *hodnoz*; *jobaž*; ez a jelenség szó közepén is észlelhető: *hažmä*.

Szókezdő s szóközépi fúvó torokhang legtöbbszörre megmarad; néha azonban hiányzik is: *hiklan*: *iklan*; *haläü*: *aläü* sat. Szó kezdetén *v* is lesz belőle: *viklan*; *vames*; *vition*.

Az orrhangok közül érdekesebb jelenséget mutat az *ny*, a mely a szó elején, valamint a szó végén is némelykor jésül, pl. *nimas*: *imas*; *bosorkaje*: *boszorkány* sat. Szó végén *n* is lesz belőle, pl. *korman*; *tudoman* sat. Máskor az *ny* változik *m*-el, pl. *niruesk*: *miruesk* és *m'niruesk*; *mirisug*. Közbeszúrt *m* hangot látunk a *lämpäu* szóban; *n*-et a *donc*-, *sanzalik*- és *jäntäntuesk*-ben. Több szóban meg elmaradt: *bänkutä* (banknóta); *mäkäu* (mankó). Vö. *mensa*: *masä*; *mensura*: *mäsürä*; *quantus*: *kät*; *frezum*: *fräu* sat.

A folyékony hangok szó elején nem változnak. Szó végén a magy. *l* többszörre jésül, pl. *bordej*; *išpitaj*. Szó közepén közönséges jelenség az *l*: *r* hangváltozás, a mely különben igen nagy szerepet játszik az oláh nyelvben, pl. *polgar*: *pärgar*; *ügyszintén* szó végén, pl. *csikhal*: *éikarj*. Közbeszúrt *r* hangot találunk a *derm*, *muždruluesk*, *arsäu* szókban; egyben meg elmaradt: *hužluesk* (horzsol).

c) Különösebb hangváltozások.

A következő szókra nézve: *hažbutä*; *melegarj*; *tarsek*; *tälhar*; *tent* föntartom azt a véleményemet, melyet már föntebb a szólajstromban kifejtettem.

Nem találjuk meg a magyar szókban jelenlevő magánhangzót ezekben: *drik* (derék); *drikalü* (derékalj); *krestul* (keresztül); *kristej* (keresztély). Nyilvánvaló, hogy a magyarázata az oláh nyelv consonans csoportosító természetében rejlik, noha ez nem annyira sajátja, mint teszem a szláv nyelveknek.

A *läpast* (lapács) szóban azt látjuk, hogy az oláhban egy *t* hanggal megbővült. Nem lehetetlen, hogy accusativusi alakból származott (vö. *käput*; *tärhat*).

Már a *bëlc* (bölcse) és *bëlc* (bulcsú) szók magyarázata nagyobb nehézségbe ütközik. Szabályszerű hangváltozással a magyar egyértékesekeknek egy *belceü* és *bëlcäu* alaknak kellene megfelelniök; azt hiszem, hogy az *eü*, *äu* végzet talán azért maradt el, mert a nyelv bennük augmentatív képzőt érzett.

Érdekesebb assimilatiót észlelhetünk a *zasläu*: *lazläu* szóban.

Azon szókhoz, a melyek a magyarban mássalhangzón végződnek, a mint az olvasónak a tárgyalás fonalán alkalma volt tapasztalnia, az oláh nyelv többnyire egy *ä* hangot függeszt, a mi által azok nőneműekké válnak, pl. *läkatä* (lakat); *mihälä* (menyhal); *përä* (per); *samä* (szám) sat.

Jó részét azon szóknak, melyek a magyarban *r* hangon végződnek, jésíti, pl. *kulcerj* (kulcsár); *pecarj* (pecér); *sirj* (szür); *timarj* (timár) sat.

Meg kell még emlékezni arról a jelenségről, hogy a kálvinista katekizmusban (Bar: CatCalv. 52) a *sacramentum* szó így van írva: *šakrament*, a hogy azt a magyar kálvinisták ejtették ki.

Jelentéstan.

Az oláh nyelvbe átkerült magyar elemek jelentésváltozás tekintetében kétféle tüneményt tárnak szemünk elé: 1) teljes jelentésváltozást metonymia útján; 2) részleges jelentésváltozást a fogalomkörnek megszorítása alapján. E jelenségek csak a régibb s meghonosult szokon mutatkoznak; az újabb kölcsönvételek, melyeken még nem volt ideje a nyelvnek éreztetni teljes átalakító erejét, csak részben változnak jelentésükben. Az első csoportba tartoznak a következők: *aljan*: contrariété; *mélancolie*; *alkam*: res occulta;

techna; *felelet*: felelőség; defensio; *gënd*: cura; cogitatio; scopus; mens; melancholia; *hämüsu*: ördög, manó; *hitlan*: callidus; diabolus; *pildä*: exemplum; parabola; *širjag*: longa series; catterva; *talpä*: solea; basis; *tämädüesk*: sano, curo; convalesco, consanesco (vö. betegségéből föltámad = fölg y ó g y u l); *todoman*: tanúság; protestatio, intercessio; *fuzä*: baj (vö. mi közöm hozzá = mi bajom van vele) sat.

A második kategóriába sorakoznak ezek: *aldüesk*: benedico; gratulor; *bëll* (bulcsú): vásár (vö. ném. *mesztag* = búcsú és vásár); *nam*: natio; familia; propinquitas; *üogás, ogas*: (kocsikerék)vágás; *samä*: summa, numerus; modus; ratio, attentio; *tulaj* (tolvaj): jaj, segítség sat.

E két szó: *budulüesk*: bujdosik; *kudrulüesk*: kódorog ilyen jelentésben is járatos: solicite scrutor, perscrutor, perquiro. Én e jelentésváltozást úgy gondolom megmagyarázhatni, hogy a ‚bujdosó, üldözött‘ menedéket, buvóhelyet keres. Ezt a cselekvést aztán átvitték mindenféle dolognak a ‚fölkérésére, átkutatására.‘ Érdekes jelentésváltozást tüntet föl a *rüzälüesk* ige is: 1) rado, tero; 2) lop, csen. Különös jelentésváltozásra bukkanunk e szóban *märüstüesk* (maraszt): elvész. E módosulást, úgy vélem, a törvénykezési nyelv ‚elmaraszt‘ (letartóztat, fogságra vet) szavából lehet kimagyaroznunk.

Tanulságok.

Az olvasó észrevehette az elemek tárgyalása fonalán, hogy ezek közt nemcsak azok foglalnak helyet, melyek az egész Dunán inneni oláh nyelvben meghonosultak, hanem olyanok is, melyek csak nálunk Magyarországon élnek; aztán ismét olyanok, melyeket csak bizonyos vidékeken ismernek s végül olyanok, melyek a nyelvemlékekben és a régibb szótárakban vannak eltemetve. A provinciális értékű szavak két csoportra oszthatók; az elsőbe tartoznak azok, melyek egyik vagy másik területen teljes polgárjogot nyertek; a másodikba olyanok, melyek kivált a ‚disztingvált‘ beszédben hallhatók, mikor a paraszt ember valamely kaputos idegen urral szóba ered. A provinciálizmusokra nézve, a mi különben magától érthető, meg kell jegyezmem, hogy épen a nyelvtudomány követeli, hogy mindenről, a mit a nyelvben találunk, okvetetlenül be kell számolnunk; aztán meg a kultur-

történelemünk is nagy szolgálatot tesznek, s kivált az oláh nép historiájának, a melyről biztos adataink vannak, hogy csak később, az újabb időkben szállt le hegyeiről a magyar alföldre s pásztorokodó elemből lett szántóvetővé. Csak vizsgáljuk az általános keletű s teljesen meggyökerezett magyar elemeket, nem vetjük föl önkénytelenül azt a kérdést, mint jutottak át azok Romániába, Moldvába? hogy lehetséges az, hogy magyar egyházi kifejezések, igék melléknevek, kötőszók nemcsak Magyarországon, de a Kárpátokon túl is otthon vannak? Irodalmi úton? Megadja erre a fölvilágosítást a historia s az etnografia. Tudjuk, hogy Erdélyben, Moldvában egykor magyarság lakott azon területek egy részén, melyet ma az oláh nép foglal el s az idők folyamataján az oláhságba olvadt be. A mint nem veszték el Itália őslakói, a sabinok, umberek sat, hanem folytatódott történetük tovább a rómaiakban, úgy nem veszték el a kúnok, az oláhság előzői Romániában, nem veszték el a magyarok, élnek tovább bennünk, nyelvünkben, azokban a szavakban, melyek hirdetik e népek nyelvének egykori uralmát. Vérkeveredés útján kerültek át jó részben a magyar elemek nyelvünkbe s ez a helyes magyarázata annak, hogy az oláhban oly nagy számú magyar szó meghonosult. A provinciális értékű kölcsönvételek újra csak azt vallják, hogy a processus folyik ma is, szemünk láttára s folyni fog addig, a meddig a két nép egymással kölcsönösen érintkezik.

Hogy a magyar nyelvnek az oláhra való hatásáról tiszta képet kapjunk, összeállítjuk azokat a fogalomköröket, melyekbe a kölcsönvételek csoportosulnak.

- 1) **T e s t r é s z e k**: binđău, cemp, éont, labă, maj, talpă.
- 2) **R o k o n s á g**: matcă, mărădik, nam, șogor, vifel.
- 3) **T e r m é s z e t i j e l e n s é g e k**: fergetag, fotag, sárkan, vilag, zaj, želică.

4) **V a l l á s é s n é p h i t**. Két csoportra oszlik: a) olyan kifejezések, melyeket az élet vitt be az oláh nyelvbe: alduesk, aldămas, bosorkaje, bélé, hămușu, hiklan, hiclesug, kăpelnă, mēntuesk (Mēntuitorj = üdvözítő, Jézus Krisztus), tăgădău, urijeș, vameș; b) olyanok, melyek irodalmi úton jutottak át: cărămonie, eștinsug, katikizmuș, papiștă, șoltar, urikaș. Ez egybeállítás első csoportjában található egyházi kifejezésekből, mint: alduesk, hiklan, mēntuesk, mi egész történetet olvasunk ki. A mint általánosan tudva van, IX. Gergely pápa 1234-ben IV. Bélához intézett levelében azt mondja, hogy a kún püspökség hatalma alatt, a mely Erdélyt s a

mai Oláhországot foglalja magában, oláhok is vannak, a kik nem tartoznak a római egyházhoz, hanem görög szertartású, ál püspökökhöz folyamodnak. A pápa tehát meghagyja IV. Béla királynak, hogy rendeljen számukra oláh nemzetbeli alkalmas helyettest, hogy ne legyen ürügyük schismás püspökökhöz folyamodniok. Ezek az említettem egyházi kifejezések pedig arról tanúskodnak, hogy még akkor, a XIII. század első felében kerültek az oláh nyelvbe; de egyszersmind azt is vallják, hogy az oláhság még ebben az időben nem lehetett hierarchiailag szervezve.

Az egyházi kifejezések második csoportja már későbbi keletű s csak a reformációval szivárogtak az oláh nyelvbe.

5) **Betegségek. Testi és lelki állapotok:** bänat, bäsäu, befag, befeşug, bolonşag, feñä, francä, gutä, hojt, keh, kin, kurvuşag, orbalc, rast, rëjã, tajug, fuzä, zapor, žigärit.

6) **Házi és mezőgazdasági fogalmak:** a) a talaj elnevezései: ađaş, birtuk, butaş, dëmb, duľäü, funduş, furduläü, holdä, holumb, hotarëş, imaş (nimaş), irtaş, kosäläü, lab, lanc, läpast, Ie-geläü, melegarj, űogas (ogas), rët, telef, toľtiş.

b) **épület és részei:** ambituş, bordej, cëngäläü, éardä, éätërnä, éirip, éurgäü, derm, epulet (ipulet), estenä, fägädäü, fedeles, filägorijä, gäbanaş, gradić, hãjzaş, härëng, hurubä, iskälä, ispitaj, istäläü, kälädäü, käput, koñhä, kopërsäu, korlatä, koştej, kusuräu, läkaş, maltär, mihej, pälankä, pärcan, pişäläü, roştej, şoş, şurä, şutehazä, sälaş, sobä, tärëm, tërnac, teglä, väjugä, väkäläş, zar, zurgäläü, žilip.

c) **gazdasági s egyéb állatnevek:** bikä, birkä, bodërläü, éikarj (ciparj), éopor, éurdä, éurhe, fuglä, gaje (kaje), gulä, hãjã, hirñäü, igaş, iräu, josag, kopäu, koroj, kristej, libuc, mäjersag, mihälä, miniş, pinf, rigäu, şäläü (şuleü), şirjag, şojm, şuldeü, sarkä, tok, tuluk, ul, vindereü, vizlä. Lessük meg az oláh parasztot, mikor lovait hajtja s ilyen neveket fogunk hallani tőle: đi dereş, fäkäu, keş, pej, şarga: vagy mikor ökreit nógatja: hojs hidiş, käjlaé.

d) **gazdasági s egyéb növénynevek:** afiom, agistinä (gistinä), akac, baraboj, bokor, boroşlan, butuk, éumäfajä, éuperkä, dudäü, figä, forästäü, haźmä, karaboj, kofeşä, labä, leuşfan, liliom, luherj, lucernä, maslag, muşkatarj, nadä, puspanđ, şalatä, sakfiü, tent, tulipan, ultoan (oltoan), ultoj, žikej.

e) **gazdasággal foglalkozó személyek:** biriş, birtukuş, bojtär, éikäuş, éos, éurheş, fäläjtärj, gazdä, gufeş, hajtäu, hãjcéer, kondaş, sekiraş, fužerj, vincefer, vizätäu.

f) **gazdasági s házi eszközök:** akäu, aläü (haläü), arñäu,

arsäü, beđug, belé, belfej (egyres száma a *belfjaüü* szónak), bikäü, bok, borkan, caglâ (câklâ), cirkalan, cirkäläü, eulap, cujet, éapläü, éoroslan, drik, drikalâ, dunâ, dugäü, đapläü, đezâ, fedäü, feleherc, fergefäü, finzâ, fiok, firez, firhong, fitäü, fogaš, forgäü, hamfäü, haz-bufâ, hârdäü, hehel, hinfäü, ik, iläü, iliš, ir, irhâ, juhâ, kalhâ, kam-päü, kanéäü, kapâ, kälâmariš, kändäläü, kârëmb, kätlan, keskenäü, kilinéc, kindäü, kocíjâ, koréie, korbaéc, korman, kovas, kumläü, laboša, lampâ, lanc, lâkata, lâmpaš, lipidäü, loçoläü, lugäü, lac, mängäläü, meç, meseläü, možerj, nákläü, ojağâ (ujagâ), pälaskâ, pälçäü, pänt-likâ, parsek, piporúš, peçetlâü, përläü, pokroc, porozäü, putinâ, raf, ramâ, rašpäü, rastäü, rüzäläü, rojt, šaf, šajtäü, šireglâ, spikaläü, särsam, sidäläü, sikriü, sopaläü, sosekâ, suvejkâ, talžer, tarsek, taškâ, tärâbancâ, tânä, tekenäü, tënzaüü, tolçerj, fok, väläü, višäü, zäbalâ, zäçkâü, žiläü, žirebijâ.

g) öltözéknevek: bekeéc (bituša, pefeša), bokonéc, bubäü, buj-befeü, hundâ, cipej, cipiéc, éizme, dolmanâ, duruc, kinteš, kolop, labreü, likreü, mintíje, nákräväläü, šipkâ, sur, topankâ, tišäü, vizikleü, zjeke, žâb.

h) egyé bgazdasági s a ház körébe vágó kifejezések: bogjâ, éumäü, donc, felezäü, forgaéc, gâzdušag, gâmälâ, goz, gunoj, hâmukâ, kâzalâ, kituša, konc, ostog, vontätäü.

i) étel- s italnemek: alevéš (levesâ), arpâkaš, çepäü, cukur, éiger, frustuk, kocâne, langäläü, langoš, laškâ, lekvar, mašlaš, mäješ, mälatâ, märtâš, mušlik, pälinkâ, piçokâ, poprikaš, ratutâ, razaläü, räntâš, räfišâ, riškasâ, rježâš, rožoliš, šunkâ, tärhanâ, žamlâ.

A mint ez egybeállítâsból kiviláglik, az idetartozó szók leges-legnagyobb része kulturszó s hogy ezek mennyi világot derítenek a történetiró szemei előtt, nem is kell hangsúlyoznom. Én itten csak egy tényt akarok belölök kimutatni. Az oláh nyelvben talâ-lunk ugyan több latin, görög s szláv kifejezést a szântâš-vetéš köréból, melyek még az öš hazában, a Balkánon kerültek nyelv-vébe; de ezek azt vallják, hogy az olâhság csak mint pásztorkodó nép ismerkedett meg a földmüveléš alapfogalmaival. Az ide vágó nevezetek legnagyobb része azonban arról tesz tanúbizonyágot, hogy a földmüvelést közelebbról és szorosabban csak itt, újabb hazájában s késöbbről tanulta meg. Hogy csakugyan késöbben szállt le hegyeiről a magyar alföldre, arról a történelmi adatokon kívül a kölcsönvételek is tanúskodnak, a melyek csak újabb keletűek s legfeljebb 3—400 éves multjuk van.

7) Városi élet. Törvénykezéšre vonatkozó és

jogfogalmak: a) törvénykezési terület: biroság, dílis, fískuš, hivotol, jaraš, kámaraš, kápitanšag, kešig, oraš (űoraš), telekiű, varmedie.

b) hivatalos személyek, lakóság: biräü, bizolmaš, bizoňšag, cirkäläü, fibiräü, fisolgäbiräü, fišpan, fiškaráš, furnož, gatbiräü, hidbiräü, hivotolnok, iškut, jarašbiräü, jobaž, kiňaz, kišbiräü, kivet, korman, mašadik, mezebiräü, malombiräü, notaráš, ńemes, pärkälab, päraš, pärgar, šoltuz, solgäbiräü, vicišpan, vigrähajtäü, volozman, žandarj.

c) törvénykező eszközök, törvénykezés módjai: adäü, adäüš, adäüšag, armincijä, biľug, bir, biršag, dereš, đezmä, erdebir, foršpont, hatalmu, hätälmäzaš, idizesk, igošag, ištancä, jäläntuesk, keđelem, konträktuš, korbaé, päksuš, pereľesk, päraš, rävaš, štroľaluesk, šupulešk, sanzalik, spelindđerj, vamä, välätaš, vizgiš, virgaé, vizgälat.

d) társadalmi állást, foglalkozást kifejező fogalmak: aprod, arhivaráš, ban, bäkter, bäkäü, biékaš, bireľnik, bitang, bifer, budušlälü, bujgätäü, cirkäläü, corfa, éatläü, éäläü, éovärgäü, điak, felčer, fuglu, gäzdek, hajduk, hälaš, härcög, hentes, hetes, hiľiđiš, hoher, inaš, išpan, kaparäü, kámaraš, káptalan, käsnařj, kezeš, klerikuš, komediéš, koré, korhej, kulčerj, kulduš, läkäü, mägleš, mešter, mažamešter, malomešter, misaráš, mužikuš, paľer, pändur, pecarj, porcijes, poštamješter, rabläü, šaügäü, šuteü, sameš, samtartäü, säläü, simbriješ, tälharj, tistartäü, vameš, vamales, vändräläü, vikaráš, želerj, živan.

e) mértékek: akäü, arkuš, bädik, fártaj, felä, font, käbel, mažä, mirtik, rif, šing, vikä.

f) pénznemek: aleü, ban, bankä, bänkütä, fiľer, husoš, kricarj, märies, pengeü, piculä, poltura, šikluš, taler, užurä, väléjag.

Az összeállítás tisztán arról tunűskodik, hogy a törvénykezés hatott a legerősebben az oláh nyelvre, de eredményei, az átvett szók, csak az újabb korból valók. Van azonban ezek közt is több igen régi kölcsönvétel, ilyen pl. a városi életből magának a városnak neve: o r a š, a mire nincs is az oláhban kifejezés s ez a jelenség azt igazolja, hogy a várossal és a városi élettel itt, a Kárpátok közt ismerkedett meg. (Vö. pärgar, šoltuz).

8) H a d a k o z á s i f o g a l m a k : a) hadi személyek: alenšig, bäkä, bokončoš, därašan, đeňeraláš, homnož, honvjed, husarj, kápitan, kápnařj, kätana, kristoš, kuruc, štražamešter, tist.

b) hadi eszközök: adäü, bornäü, éakäü, dardä, dobä, fojtaš, mordaj, säkäláš.

c) hadi helyek és műveletek: harcä, komendäľesk, märsäľesk, muštruluesk, puškaluesk, šanc, vädäzľuesk.

A katonaság szintén egyik hatalmas faktor a magyar szavak terjesztésében. A haza került szabadságolt legények sokat eltanúlnak magyar társaiktól s otthon fitogtatják, hogy ők világot jártak, beszélnek egy olyan nyelvet, a mely magyar szókkal telisded teli van s ez által terjesztik azokat a nép között. Az oláhba átment magyar szavak megítélésében nagyon ügyet kell vetnünk terjedésüknek s terjesztésüknek ezen módjára.

9) Kereskedelemre és iparra vonatkozó fogalmak:

a) kereskedők, iparosok: acé, astáluš, henteš, kimieš, kreskedäü, läkätuš, mešter, misaräs, pafer, säbäü, sirsäbäü, sucé, fimarj, fuzerj.

b) tárgyak: abä, baršon, beđuğ, beliš, bogäriä, bogäziä, boglar, bojt, čipkä, čiriz, čot, čukurj, drot, fatol, golond, pčrtikurj, posomant, prim, šinor, šokrälat, timsäü, vig, žolž, žumalc.

c) hely s eszközök: bedergäläü, bčlč, ceh, cimirj, čipküzäü, čumäü, dikič, estergä, forditäü, kaptä, karmentäü, labsij, lučkoš, radas, šanfä, särsam.

10) Latin eredetű s csupán a régi irodalomban használt szók: ambituš, aprobäluesk, archivaräs, käptälan, rčgularäs, komändäluesk, konträluesk, notäluesk, oräluesk, parintiziš, rituš, vikaräs.

11) A nyelvújítás alkotásai: hivotolnok, honvjed, sivärä.

12) Melléknevek: adäüš, aljanuš, bärnač, befag, bitang, bifer, biü, boboš, bolčnd, borzoš, butač, cifrašä, činaš, čuf, čung, dereš, ergelaš, -fel, friš, gäzđak, hangoš, hamiš, hibaš, hiklan, hition, izeklan, kilin, kipeš, kopos, nátkoš, návoješ, okoš, päjzan, rezäs, šugar, sorgoš, tag, tagoš, täräšä, tärkat, tistaš, trucoš, uriješ, vameš vigan, žingäs.

13) Igék: alduesk, alešuesk (lešuesk), alenzujesk, alkätuesk, alkäzuesk, aprobäluesk, aräduesk, bántäliesk, bántuesk, bänuesk, bičuluesk, bintätuesk, birkozesk, biruesk, bitangäiesk, bizuesk, buduluesk, budušluesk, bujguesk, buntuesk, buntuzesk, burkulšiesk, bušulesk, cčngäliesk, cuk, četluesk, čäluesk, čiripäliesk, čorgäiesk, čufulesk, čumurfiesk, čurbäluesk, dänčäliesk, därgäliesk, dolgozesk, drägäliesk, duluesk, durgäliesk, duržuliesk, čndäluesk, fägäduesk, färbuliesk, färtofesk, fäsöfiesk, felefiesk, felezuesk, fešfiesk, forästuesk, gäzđäluesk, gänčäliesk, giläluesk, häjtuesk, häläduesk, härcäliesk, häznäliesk, hibäliesk, hibäziesk, hodrozesk, horkofiesk, huluesk, hurluesk, hužluesk, idizesk, irkazesk, irtuesk, jäläntuesk, känčäliesk, keltuesk, kezešluesk, kibzuesk, kinzuesk, kiväniesk, komändäluesk, komčndäliesk, konträluesk, kopäluesk, kreskäduesk, kudruluesk, kuštulesk, läkuesk, mänčäluesk, märästuesk, märšäliesk, mätzäliesk, mätzäliesk, mčn-

tuesk, miruesk, mituesk, mulätuesk, *murguesk (l. *murguire*), muš-truluesk, muždruluesk, notälesk, oräluesk, pärgäluesk, pečetluesk, perelesk, përzofesk, pingälesk, piskälesk, pokofesk, probäluesk, puš-käluesk, räntuesk, rekestuesk, šajnälesk, šejtälesk, šikluesk, špikäluesk, šporofesk, štrofäluesk, šupulesk, šurluesk, sämälesk. säläš-luesk, säluesk, sudujesk, sukujesk, surukluesk, surzuesk, tägäduesk, tämäduesk, tegläzuesk, tekäruesk, tongänesk, tronfoluesk, trufuluesk, ultoesk, umultuesk, urluesk, väläluesk, vändrälesk, vädäzlesk, väkä-luesk, väšärfesk, vigäzäsk, zornäesk, žebefesk, žiluesk. Összesen 140.

14) K ö t ő s z ó k, h a t á r o z ó k s i n d u l a t s z ó k: abesk, akar, aljan, altal (altan), batär, dehođ, ejnä, hajs, hät, krestul, kuški, mägan, megis, minten (minton), pedig, rajtä, šuhan, tulaj, uđan.

A lexicalis elemeken kívül találunk még két képzőátvételt is, az *s* = -s, -ás, -és, aztán a -ság, -ség, -ség = -ság, -ség képzőt. Mindakettő nagyon régen kerülhetett az oláh nyelvbe, mert nemcsak magyar szavakkal kapcsolatban lép föl, hanem tiszta oláh vagy más idegenekben is. Az első már a voroneci codexben is sokszor előkerül, pl. mijaš: tribunus; sutaš = centurio; trufaš: superbus (vö. Nyr. XV. 212), jele tehát annak, hogy már a XVI. század első felében teljesen meggyökerezett. A -ság, -ség képzővel szemben a nyelv hidegebben viseli magát, alig egy-két szóhoz csatolva találjuk, különben mindig az átjött magyar kölcsönvételekben van meg. Ugyancsak a legrégebb nyelvemlékben, a voroneci codexben találkozunk vele először, de a mint említettem, a kölcsönvett magyar szóhoz függedve, a hiklešig-ben. Oláh vagy más idegen szavakkal kapcsolatban csak nagy ritkán lép föl, pl. furtišag, furtušag: dieberei (MJ: Sprach. 414). Vö. Pray. 41. 99. 132. 257. Hasd: CuvB. I. 349. II. 122. 230. 418. Hasd: Etym. 19. 152. 206. Cip: Anal. 220. Bar: CatCalv. 47. 68; pretensug, prjetešug: amicitia, amor, familiaritas, necessitudo (LexB.): freundschaft (Iszer: Wörtb.). Vö. Prav. 151. Hasd: Etym. 268. 650. 773. Sbir: VorC. 129; välmäsag: acervus, cumulus, caterva, globus. Vö. Hasd: Etym. 260.

A magyarság hatásának kell betudnunk, hogy a magyarországi, kivált pedig a Királyhágon inneni oláh nép többnyire a keresznevét utána teszi a vezetéknévnek, pl. Križan Pätru, Munfan Todor, Ardilan Jëüon sat. A magyar befolyás következménye az a címzési mód, a mellyel régente az oláh vajdákat illették: Märia Ta: Nagyságod, a mi kétségtelenül erdélyismus. (Vö. Dr. Réthy László: Az oláh nyelv és nemzet megalakulása. Budapest. 1887. 221—230. lap).

Ha végig tekintünk az oláh nyelv magyar elemein, két dolgot olvashatunk ki belőlük: 1) hogy a magyarság az átvételek korában mind államilag, mind társadalmilag meg volt alakulva; 2) hogy e kölcsönvételek az oláh nyelvet a kezdetlegesség állapotjában találják s nem hogy ártalmára, de a legnagyobb hasznára váltak. Szókincsét gyarapítják, grammatikáját bővítik (vö. *-s* és *-sug* képzőt), ismeretkörét s ezzel műveltségét emelik. A befolyás kezdetét megvilágítja előttünk a voroneci codex, eme legrégibb nyelvemlék (vö. Nyr. XV. 204), a mely már jókora csomó magyar szót ismer, a miből azt következtetjük, hogy a hatás első nyomait sokkal előbb mint a XVI. században kell keresnünk. Kutatásunk kalauzai lehetnek a képzők s az egyházi átvételek is, mely utóbbiak már a XIII. századig vezetnek vissza bennünket, aztán egyes szók, mint *belsug*, *hămușu*, melyek szintén erre a korra emlékeztetnek. Ezeknek alapján biztosan kimondhatjuk, hogy a befolyás kezdetének határkövét a XII. s a XIII. századra tehetjük. Ha aztán a történelmi adatokat is itéletünk serpenyőjébe vetjük, fönnebbi állításunk teljesen igazolva van, hogy a magyar nyelv befolyása az oláhra a XII. vagy XIII. században kezdődik. Egyszersmind kiviláglik az is, hogy a Dunán inneni területeken a magyarság előbb telepedett meg mint az oláh nép, előbb alkotott államot, s hogy az oláhság csak később jelenik meg, akkor, mikor már a magyar e földön társadalmilag s államilag szervezve volt.

Forrásaim között megemlítettem, mint legfőbbet, Cihacnak s Hunfalvynak ide vágó munkáit; nem fejezhetem be tárgyalásomat a nélkül, hogy egy kis összehasonlítást ne tegyek az én művem s ezen írók művei között. Cihac munkájában összesen 580 magyar kölcsönvételt találunk, a melyek közül kétségtelenül magyar 349, kevésbbé annak tartható 18, a mit munkámba én föl sem is vettem s teljesen ide nem tartozó 213. Hunfalvy összeállításában van összesen 137 szó, ebből magyar kölcsönvétel 96, kétes 9 s egyáltalában nem helyeselhető 32.

Nálam található több mint 1000 szó, ebből magam a tárgyalás fonalán kétségesnek állítottam ötöt s most vissza kell vonnom egyet, az *ačejesk* igét, a melyről meggyőződtem később, hogy latin eredetű, de nem, a mint Hasdeu véli, az *ače*-ből származott, hanem valószínűleg, a honnan a magy.

attila is, az *attillare* szóból. A mi az én összeállításomat illeti, meg kell jegyezni, hogy az épen nem teljes, bizonyára lesz még elég anyag, kivált a provinciálismusból, a mely nincsen benne képviselve; de már a régiségből s a teljesen meggyökerezett szavakból csak kevés maradhatott ki. Az is, a mi kimaradt, csak azért nem található nálam, mert nem voltam teljesen megnyugtatta magyar eredetükre nézve; úgy, hogy többet ne említsek, kihagytam pl. a *po + somorët*: *morosus*, *torvus*, *tetricus* (LexB.) szót. Erre pedig kétszeres okom is volt; 1) mert a magy. *szomorú*-ból nem magyarázható ki hangtanilag, csak egy **szomor* alakból; 2) mert az 1600-1630-iki oláh-szláv szótárban találunk egy *sämärüt*: *gai enjoué* (Hasd: CuvB. I. 299—300) szót. Ezt a különös jelentésváltozást, legalább én, semmiképen se tudom kimagyarázni s mindazt, a mi önmagát kétségtelenül nem igazolja, szándékosan elkerültem. Roesler azt mondja a *posomorët* szóról: „mit slavischen bildung aus magy. *szomorú*: traurig“; igen ám, csakhogy az alapszó, a *sämärüt* épen az ellenkezőjét bizonyítja, hogy a *po* nem szláv előképző, hanem igenis tagadó értékű, mely a *pa*-nak épen ellenkezőjét, a *szomorú*-t állja. E képzőre nézve egyet kell értenem Hasdeuval, a ki az albán nyelvből kimutatja, hogy ott is a *pa*-nak hasonló functiója van. S így valamint a *posomorët*-ra, úgy több más jelenségnek magyar voltára nézve biztos adatok hiányában egyelőre még függőben kell tartanom a határozott véleménynyilvánítást.

SZÓMUTATÓ.

(* jelöli azon szókat, melyek csak a régiségben kerülnek elő; † meg a provinciálistikusok közül a ritkábban használtakat, azokat t. i., melyek a megnevezett vidéken se honosodtak meg).

aba 13	babos 40	bélfá 110—111
a biz 13—15	bádog 32	béllel, béllet, bérel
†ács 15	bagaria 40	32, 85
adó 16	bagazia 40	béllés, bérlés 32
†adóhivatal 64	bagó 27	belsőég 38—40
†adós 16	baj 28	bélyeg 34
†adósság 16—17	bak 41	bendő 111
*áfiom 17	baka 110	bér 34
ágyás 17	bakancs 41	bérel 35
†ágyú 17	bakancsos 111	béres 35
†ajándék 17	bakó 28	beteg 32—33
akác(fa) 17	bakter 110	betegség 33
akár 17—18	bán 28	betyár 37
akasztó 18	bán (ige) 29—30	bév 37
akó 18	bánat 29	bévség 37
áld 19	banda 29	bicskás 33
áldás 20	báni(pénz) 28—29	bika 111
áldomás 19—20	banknóta 29	bír 36, 85
alkam 24—25	bankó 29	birka 111
alkot 25	bánt 29	birkol 111
alkuszik 25	bántol 110	†birkozás 111
által 26	bányaság 110	†birkózik 111.
*ambitus 26	baraboly 30	bíró 34—35
ámít 84	barát 30	†bírótság 35
*ánglus 26	barnás 30	bírság 35—36
*aprobál 26—27	bársony 30	†birtok 36
apród 27	bátor 31—32	†birtokos 36
†aproság 110	becs 111	bitang 36
*árhiváros 27	becsül 33—34, 85	bitangol 36—37
árkus 27	†becsület 33	†bizalmas 111
†árok 27	†bedörgölő 32	bizalom 111
árpakása 27	békasó 34, 111	bízik 40, 85
ásó 27	bekecs, bekes 90, 110,	†bizonyosság 111
†asztag 88	111	bobó 43
asztalos 27	békó 34	bogázsia 40

- boglár 40
 boglya 40
 bojt III
 bojtár 41
 †bokor 41
 bolond 41—42
 †bolondság III
 bolyg 43—44
 boncol 42
 bont 44
 bontoz 44
 bordély 42
 borkanna 42
 borkút 42
 bornyú 42
 boroszlán 42
 borvíz 42
 borzas 42
 boszorkány 42
 bosszú 30—31
 botkó III
 bőség 37—38
 búdol 43
 búdosol 43
 búdosló 43
 bugyiláris 43, 92
 bujbele III
 bukdárló 40
 bulcsú 33
 bunda III
 burkus 44
 †búsul 44
 butás 44
 butás 44
 butykos III
 büntet 34
 bütyök III
 cákla 44
 cafra 46
 céh 44—45
 cél 45
 cepők III—III2
 *ceremónia 44
 cifrás 45
 cigaré 45
 cimer 45
 cinterem 45
 cipó III2
 cipő 45
 cirkáló 46
 cirkalom 45—46
 cirkaloň 46
 colop 46
 comb III
 cövek III2
 cukor 46
 csákó 46
 csáklya 47
 csal 47
 csalfaság 47
 csaló 47
 csalóság 47
 csángó 47
 csapló 47
 csárda 47
 csárdás III2
 csat III2
 csatló 47
 csatol 47
 csatorna 47
 csavargó 49
 csengel III
 csengelő III
 cseperke 50
 cserép 48
 csésze III2
 csiga 48
 csigér III2
 csikhal III2
 csikós 48
 csinos 48
 csipke 48
 †csipkéző (vas) 48
 csiripel 48
 csiriz 48
 csizma 48
 csók 46
 csóka 48
 csokor 49
 csolnak III2
 csoltár III2
 csomó 49
 csonk 40—50
 csont 47
 †csontos 47
 csoport 48
 csorbál III2
 csorda 50
 csorgó 49
 csorog 48—49
 csoroszlya 49
 csömörlik 49
 csör-pör 49
 csősz 49
 csudafa 49
 csúf 49
 csúfol 49
 †csúfság 49
 csutak III2
 csutka III2
 csürhe 50
 csürhész 50
 †darab 50
 darabant 51
 dárda III2
 daróc 51
 †dehogy 50
 derék III2
 derékalj 51
 deres 50
 dézsa 52
 dézsma 52
 diák 51
 dikics 50
 dob 50—51
 dohányos 51
 †dolgozik 51
 dolmány 51
 domb 50
 dörgöl 50
 dörzsöl 51
 †drágál 51
 drót 51
 dúc 51
 dudvá 51
 dufla 51
 †dugó 51
 dúl III2
 dunna 51
 durák 51
 düllő 51
 †tejnye 52
 ék 66
 élés 66

- ellen 21—23
 *ellenes 23
 *ellenez 23
 *ellenség 23
 elő 18
 emészt 26, 83—84
 enged 17, 53, 85
 épület 52, 113
 ̢erdőbér 52
 ered 110
 eresztő 114
 ergellős 52
 érkezés 53
 érkezik 52—53
 ernyő 110
 esküdt 67
 ̢esztgera 53
 ̢esztena 112
 ét 15—16
 ̢akó 54
 fárbál 54
 farsang 54
 fartol 112
 faszol 54
 fátyol 53
 fedeles 54
 fedő 54
 féispán 55
 fejtő 56
 felcser 54
 fele 54
 -féle 54
 felel 55
 ̢felelet 55
 ̢felelés 55
 felez 112
 felező 55
 felhérc 55
 fene 55
 feredő 55
 fergeteg 55
 fergetyű 55
 fertály 54
 fest 55
 ̢fige 55
 filegoria 55
 filkó 56
 fillér 55
 findzsa 56
 fiók 56
 firhang 56
 firkál 56
 fiskális 56
 fiskus 56
 ̢flastrom 56
 fodor 56
 fogad 54, 85
 ̢fogadás 53
 fogadó 53—54
 fogas 56
 fogoly(madár) 57
 *fogoly (vinctus) 57
 fojtás 56
 folnagy 57
 font 56
 ̢fordító(fa) 56
 ̢fordulás 113
 forduló 113
 forgács 56
 forgó 56
 forraszt 56
 forrasztó 56
 forspont 56
 fortély 56
 ̢fő, fé 55
 ̢földi 54
 főbíró 112
 főszolgabíró 112
 franca 56
 ̢fris 56
 früstök 56
 fujás 112
 fullajtár 54
 fundus 57
 fuvatag 112
 fűrés 56
 gabonás 58
 galand 58
 gallér 59
 ganaj 59
 *gáncsol 58
 gát 57
 gátbíró 113
 gaz 59
 gazda 57
 gazdag 57
 gazdál 57
 gazdaság 58
 (kút)gém 112
 geréb 110
 gesztenye 17, 58
 gomb 113
 gomolya 58
 gond 58, 85
 gördül 51
 gőzös 58
 ̢grádics 59
 gulya 59
 gulyás 59
 guta 59
 gyalog 52
 gyalú 109
 gyalul 85, 110
 gyanú 110
 gyékény 110
 gyengés, zsengés 110
 gyenyeralis 112
 gyepő 52
 ̢gyertyatartó 52
 gyölcs 110
 ̢gyűlés 52
 *gyűlöl 58
 hadaró 59
 hadarog 59
 hadnagy 64—65
 ̢hágó 59
 hagyma 60—61
 hajcsár 61
 hajdú 59
 ̢hajó 59
 hajsz 60
 hajt 60
 hajtó 60
 hajzás 60
 halad 61
 halastó 61
 ̢halász 61
 háló 18, 60
 halom 65
 hámfa 60
 hamis, homus 61, 106
 ̢hamisság 61
 hang 60
 ̢hangos 60

- harang 62.
 †harapó(fogó) 62
 harc 60
 harcol 60
 hárfa 60
 harmincad 110
 használ 62
 hát 62
 †hatalmas 60
 †(fő)hatalmazás 62
 hatalom 60
 †határos 65
 házibutyor 60
 hegede 62
 hegedős 62
 hegybíró 62
 hegyes 62
 héhel, hecsel 62
 héja 61
 hentes 62
 herceg 62
 herél 62
 †hernyó 63
 hetes 113
 hiába 62
 hiba 62
 hibál 62
 hibás 62
 hibázol 62
 hintó 62—63
 hír 63
 hitlen 63—64, 108
 hitlenség 64, 108
 hitvány 64, 108
 †hivatal 64
 †hivatalnok 64
 hóhér 65
 hold 65
 holt 65
 homlít 106
 homok 61
 honvéd 65
 hordó 62
 horkol 65
 horzsol 65
 hull 65
 huncvut 65
 huruba 65
 huszár 65
 huszas 65
 †idéz 66
 igás(ló) 66
 †igazság 66
 inas 66
 indul 53
 ír 66
 irha 66
 írt 67
 irtás 67
 iskola 67, 106
 ispán 67
 ispitály 67
 istálló 67
 istancia 67
 *istenség 53
 †istráng 67
 íz 6
 *ízetlen 67
 †járás 67
 járásbíró 67
 jelent, gyelent 67
 jobbág 67
 jószág 67
 (kocsi)juha 68
 kajlás 68
 (puska)kakas 73
 †kalamáris 68
 †kalapács 68
 kálha 68
 kalicka 68
 kaloda 68
 kamara 68
 kamarás 68
 kampó 68
 kancsó 68
 kandaló 68
 kankó 68
 kánya 113
 kapa 68
 kapál 113
 †(út)kaparó 68
 kapitán 69
 †kapitánság 69
 káplár 69
 kápolna 69
 kapta, kaptafa 68
 *káptalan 69
 kapú(t) 69
 karaboly 113
 †kármentő 68
 kártya 68
 karuly, karvaly 113
 kastély 113
 kaszáló(föld) 74—75
 kasznár 69
 *katekizmus 68
 katlan 69
 katona 69
 kazal 69
 kébz 71
 †kegyelem 69—70
 keh 70
 kehes 70
 kendő 72, 103
 kenéz 72
 kép 72—73
 *képes 73
 †kerékgyártó 70
 kereskedik 75
 kereskedő 113
 keresztély 113
 *keresztes(vitéz) 75
 keresztül 75
 kese(ló) 70
 keszkenő 70
 kétszem 69
 kezes 70—71
 kezesel 70—71
 *kilincs 72
 kín 72
 kínoz 72
 kisbíró 73
 †kiván 113
 klerikus 113
 kocsi 73
 kocsonya 73
 kódorol 75
 koldus 75
 kolop, †kalap 73
 komédiás 73
 komendál 73
 *komendál 73
 komló 75
 konc 73

- koncol 113
 †kondás 73
 kong 104
 konyha 73--74
 kontó 73
 kontraktus 73
 *kontrál 113
 †kopasz 74
 kopó 74
 koporsó 74
 korbács 74
 korcs 74
 korcsolya 74
 korhely 74
 korlát 74
 kormány 74
 †kóstol 76
 koszoru 113
 kovász 75
 kőből 68
 köles 73
 költ 70
 költség 70
 kőmives 72
 k ntős 72
 †kőpor 73
 kötés 113
 †követ 113
 köz 105
 †község 70
 krajcár 75
 kulcsár 75
 *kuruc 75
 †kurvaság 75
 †kuski 75
 külön 71--72
 láb (pes) 76
 láb (joch) 76
 lábos 76
 †lábszj 76
 lajbli 113
 lakás 76--77
 lakat 78
 lakatos 78
 lakik 77--78, 85
 lakó 77
 lámpa 76
 lámpás 78
 lánc 76
 lángoló 114
 lángos 114
 lapács 114
 lárfa 76
 laska 76
 lat 79
 léc 78
 legelő 78
 lékri, rékli 114
 lekvár 114
 lepedő 79
 les (lesés) 20
 les 20--21, 78--79
 léstyán 79
 leves 21, 79
 libelus 79
 libuc 79
 liliom 79
 locsoló 79
 lógó 79
 lóhere 79
 lopó 78
 lucerna 79
 †lucskos 79
 magán 80
 máj 79
 májas 79
 majorság 80
 maláta 80
 malombíró 84
 malommester 84
 malter 79
 mángol, mángorol 80
 mángoló, mángorló 80
 mankó 114
 maradék 114
 maraszt 80
 máriás 80
 márvás 80
 marokvas 84
 marsol 80
 mártás 80
 masina 80
 †másolás 80
 második 79
 maszlag 80
 *mátka 80
 mázgál 114
 mázol 80--81, 85
 mázsa 80
 mázsál 80
 mázsamester 80
 mécs 81
 †mégis 81
 melegágy 81
 ménes 82
 ment 81--82
 mente 114
 menten 82--83
 menyhal 82
 mérték 83
 mester 81
 mesterség 81
 mészáros 83
 meszelő 81
 mezőbíró 81
 milliom 82
 mocsok 114
 mordály 84
 *morog 84
 moslák 84
 mozog 114
 mozsár 84
 †mulat 84
 †mulatság 84
 muskatály 84
 mustra 84--85
 mustrál 85
 muszaj 84
 muzsika 114
 muzsikás 114
 műhely 82
 nád 85
 †napszám 85
 nehéz 87
 nem (gens) 86
 nemes 85
 nemesség 85
 *nótál 114
 nótáros 85
 nyakló 86
 nyakravaló 86
 nyalkás 86
 nyavalyás 86
 nyér 26, 83

- nyereség 83
 nyomás 66, 87
 nyomorék 86
 ok 87
 okos 87
 †okosság 87
 okság 87
 olt 26, 87, 105
 oltó 105—106
 oltovány 105
 orbánc 88
 *órál 114
 orijás 106
 ölyv 106
 †örökös 106
 öröl 65, 106
 pajzán 88
 †pakol 91
 palánk, palánt 89
 palasz 88
 pálcá 88
 pálinka 88
 pallér 88
 panaszol 91
 pandur 88
 pántlika 88
 papiros 89
 *pápista 88
 paprikás 91
 *parentézis 114
 párkány 89
 párló(kád) 90
 paszománt 91
 passzus, pakszus 88
 pecér 89
 pecsétel 85, 89
 pecsétlő 89
 †pedig 89
 pej 89
 példa 90
 pellengér 99
 pendel 114
 †pengő 114
 pénzverő(ház) 114
 per 90
 perel 89
 peres 90
 pergel 89
 perzsel 90
 picula 90
 picsóka 90
 *pikszis 90
 †pingál 90
 pinty 90
 pisáló 91
 piszkál 91
 piszkáló(fa) 114
 piszok 91
 poggyász 91
 pohárszék 88
 pokróc 91
 *polgár 89
 poltura 91
 †pontos 91
 porciós 91
 *porkoláb 89
 porozó 91
 posta 91
 postamester 91
 prém 91
 próbál 91—92
 puha 114
 puskál 92
 puszpáng 92
 puttony 92
 †rabló 92
 rádás 92
 ráf 92
 rajta 92
 ráma 92
 †ránc 92
 ránt 92
 rántás 92
 rántotta 92
 rászó, rászoló 92
 rászol 92
 rászt 92
 réf, rőf 93
 *reguláris 92
 rekesz 93
 rekeszt 93
 reszel 92—93
 reszelő (tészta) 92
 reszelő 92
 *részes 93
 rétes 93
 rezes 93
 rigó 93
 riskása 93
 *ritus 114
 rojt 93
 rostély 93
 rovás 93
 rozsolis 93
 rűh 93
 sáf 93
 †sajnál 94
 sajtó 93
 *sakárlát 95
 saláta 93
 sámfa 94
 sánc 93—94
 *sár 94
 sárga 94
 sárgás 94
 sárkány 94
 saroglya 95
 sas 96
 sereg 95
 serét 95
 sétál 115
 sík 94
 *siklus 94
 síkol 94
 sing 94
 sinor, zsinor 94
 sipka 94
 †siratóest 95
 sógor 95
 sohun 95
 sólyom 95
 soltész 96
 sonka 96
 sotorog 96
 sor 94—95
 soróf 95
 sóvágó 94
 *spékel 96
 *spékelő 96
 †spórol 96
 stolna 96
 strázsamester 96
 †strófol 96
 sugár 96

- †supol 96
 súrol 96
 süldő 96
 süllő 93, 96
 sűr 96
 sütő 96
 sütőház 96
 †szabadság 99
 szabás 97
 szabó 97
 *szakállas 97
 †szalmazsák 97
 száll 98
 szállás 97
 szállásol 98
 szálló 98
 szám 97
 számadás 97
 számadó 97
 †számadoság 97
 számol 97
 számos 97
 szapuló (edény) 99
 szarándok 115
 szarka 97
 †százalék 115
 *szekeres 98
 szekrény 98
 szél 109
 szerez 99
 szerszám 98
 szid 99
 szidalom 99
 szigor 109
 szimborás 98
 szivar 98
 szoba 98
 †szobalány 99
 szokik 99
 szolgabíró 99
 szorgol 99
 szorgos 99
 szorog 85, 98
 szövőke 100
 szűszék 115
 szűcs 99
 szügyelő 98
 szükség 99
 szűr 98
 szüret 99
 szűrszabó 98
 †tág 100
 tagad 100
 †tagadás 100
 tagadó 100
 †tágas 100
 tálgyér, tányér 115
 tallér 100
 talp 100
 talpal 101
 támad 101
 tarhonya 104
 tarka 102
 tarka (ló) 102
 tarka-barka 102
 társzekér 100
 táská 100
 téglá 102
 tégláz 102
 téglázó (vas) 102
 tekenyő 103
 teken 103
 tekerő 103
 telek 103
 †telekkönyv 103
 †temetés 103
 temető 103
 tengely 101
 tengeri 103
 terem 101
 terh(et) 101
 *terhes 101
 tilinka 103
 †tilos 103
 timár 103
 timsó 103
 tiszt 103—104
 †tisztál 104
 †tisztán 104
 †tisztás 104
 †tisztaság 104
 *tisztesség, tiszttség
 104
 tiszttartó 104
 *titulus 104
 tó 102
 tok 104
 tok(hal) 104
 †toldás 104
 tolvaj 100—101, 105
 tolvajság 101, 104
 tomboló 101
 tonna 102
 topaláb 115
 topánka 104
 torbonca 101
 tornác 102
 tölesér 104
 töltés 104
 tőzsér 105
 tréfál 105
 tromf 105
 tromfol 105
 *trucos 105
 tudomány 104
 tulipán 105
 tulok 105
 †tulságos 105
 tüző 103, 105
 udvarbíró 87
 ugyan 105
 †ujtság 105
 uzsora 106
 (kocsi)ülés 66
 ülő 66
 ürű 66
 üveg 87, 105
 †vadászol 107
 (kocsikerék)vágás 87,
 107, 112
 vakol 107
 vakolás 107
 †választmány 108
 †vállal 106
 vallatás 107
 váltság 107
 válú, vályú 107
 vályog 107
 vám 106
 *vámolás 106
 vámos 106
 †vándorló 106
 vándoró 108
 vándorol 106

- vármegye 88, —106
 107
 város 87
 †vasaló 107
 †vásárol 107
 vég 107
 †végez 108
 †végrehajtó 108
 †végzés 108
 véka 108
 vendég 107
 vertés 107
 véső 108
 vezető 108
 vicispány 107
 vidék 107
 vigan 107
- †vigaság 108
 *vikárius 115
 világ 108
 vincellér 108
 virgács 108
 vizikli 108
 †vizsgálat 108
 vizsla 108
 vontató 108
 vőfény 108
 zabola 109
 zacskó, zsacskó 109
 zaj 108
 zápor 108
 zár 115
 zavarság 109
 zászló 109
- zeke 109
 †zöldség 109
 zörgölő 109
 zörren 109
 zsandár 109
 zseb 109
 †zsebel 109
 †zsebkendő 109
 zsellér 109
 zsemle 109
 zsilip 110
 zsvány 110
 *zsoltár 95—96
 zsomálc, zsománc 110
 zsup 110.

Összesen 1013 szó.

JAVÍTÁSOK.

17. lapon M a x a helyett M o x a olvasandó.

A *baraboj* cikknek (30. l.) utolsó négy sora így javítandó:
A *bar* ugyanis egynek hangzott az ő fülében a *bër* bárányhivogató szóval; a *la* pedig *-hoz*, *-hez* jelentésű *lá*-val.

42. lapon az utolsó előtti sorban (*calceus*) helyett (*calcaneum*) olvasandó.

47. lapon a *călaşuag* javítandó *căluşag*-ra.

65. „ **hotarės** helyett **hotarės**.

85. „ **notararės** „ **notarės**.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

